Уйғур авази

Жумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит

www.facebook.com/uygur.avazi
www.twitter.com/uyguravazi
http://uyguravazi.kazgazeta.kz/
u_avazi@mail.ru

1957-жили 1-марттин нәшир қилиниватиду

ISSN 1999-589X

6+

№1 (8013)
7-январь, 2021-жил, пәйшәнбә

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ, Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти:

МУСТӘҚИЛЛИК ҺӘММИДИН ҚИММӘТ

Бийил муқәддәс Мустәқиллигимизгә 30 жил толиду. Бу — қайта йеңиланған қазақ дөләтчилигиниң, әждатлиримизниң арман қилған азатлиқниң һули күчәйгәнлигини көрситидиған муһим басқуч. Тарих турғусидин қариғанда, оттуз жил – көзни ечип-жумғандәк бир дәқиқә. Шуниң билән биллә, бу нурғунлиған хәлиқләр үчүн қийинчилиғи билән хошаллиғи, бөһрини билән тәрәққияти алмашқан туташ дәвир дейишкә болиду. Бизму шу йолни бесип келиватимиз.

Йөнилиш вә басқучлар

Азатлиғимиз ениқ чоққисиға чиққан бир пәйттә һәрбир сағлам пикирлик гражданни «Оттуз жилда биз қандақ утуқларға йәттуқ?», «Кәлгүси әвлатқа қандақ әлни аманәт қилип қалдуримиз?», «Дөләтчилигимизни күчәйтиш үчүн йәнә немә қилимиз?» дегән соалларниң ойландуридиғини ениқ. Мошу турғудин қариғанда, бу – арман-мәхсәтлиримизни уйғунлаштуруп, келәчәккә йеңи сүръәт билән қәдәм бесиш үчүн өткән күнгә йәнә бир қетим қайтип, утуқлиримиз билән камчилиқлиримизни ой сүзгүсидин өткүзидиған муһим пәйт.

Мустәқилликниң оттуз жилини шәртлик түрдә үч онжиллиқ басқучқа бөлүп караштурушқа болиду. Униң һәрқайсиси әмәлгә ашурған миссияси турғусидин әсирниң жүкини көтирип туриду.

Мән азатлиқниң дәсләпки онжиллиғини йеңи Қазақстанниң һулини қуруш басқучи дәп атиған болар едим. Мошу вақитта Елбасыниң рәһбәрлиги билән дөлитимизниң нишанлири бәлгүлинип, һакимийәт системиси қелиплашти. Миллий валютимиз айнилимға чүшти. Һәрбий күчлиримиз қурулди. Конституция қобул қилинди. Чәт әлләр билән дипломатиялик мунасивәтләр орнитилди. Елимиз абройлуқ хәлиқара тәшкилатларға әза болди.

«Қазақстан — 2030» стратегиясини қобул қилдуқ. Шәриқтики хошнимиз билән чегаримизни бәкиттуқ. Башқиму хошна дөләтләр билән чегара бойичә музакириләр жүргүзүлди. Дөләт территориясини ядролуқ қуралдин тазилидуқ. Пайтәхтимизни Арқа көксигә көчәрдуқ. Базар ихтисадиға өтүп, шәхсий мүлүк институтини мустәһкәмлидуқ. Вәтәнлик тиҗарәтниң асасини салдуқ. Яшлиримиз дунияниң тонулған оқуш орунлирида билим елишқа башлиди. Түрлүк бөһранлардин аман өтүшкә имканийәт беридиған Миллий фондимиз қурулди. Дунияға териқтәк чечилип кәткән қазақ балисини ана жутиға чақирип, улуқ көчкә йол ачтуқ. Шуниң нәтиҗисидә әл қәдди тиклинип, миллий роһимиз көтирилди.

Иккинчи онжиллиқ — Қазақ елиниң керегесини кәңәйтиш дәври. Мошу жилларда дөлитимизниң һули күчийип, ихтисадий иқтидари ашти. Қуруқлуқтики барлиқ чегаримизни қануний рәвиштә бәкиттуқ. «Мәдени мұра» программисини әмәлгә ашуруп, тарихимизни жиғдуқ. Шималий Арални қутулдуруп, йоқиған деңизни әслигә кәлтүрүшкә башлидуқ. Дуниявий вә әнъәнивий динлар рәһбәрлириниң қурултийини, Европидики бехәтәрлик вә һәмкарлиқ тәшкилатиниң, Азиядики өзара иш-һәрикәт вә ишәнчә чарилири кеңишиниң саммитлирини өткүзүшкә вә башқиму бирқатар муһим хәлиқара лайиһиләргә тәшәббускар болдуқ. Елимизгә чәт әлдин көп инвестиция җәлип қилдуқ. Есил дәриясиниң қирғиғида қәд көтәргән пайтәхтимиз миллий идеямизгә айланди. «Ғәрбий Европа – Ғәрбий Хитай» хәлиқара дәлизи охшаш чоң инфрақурулумлуқ лайиһиләр қолға елинди. Турушлуқ өй қурулуши илгири-кейин болмиған сүръәт билән тәрәққий әтти.

Үчинчи онжилиқта чаңғириғимиз егизләп, өсүп-гүллинип, тонулған дөләткә айландуқ. Чегара мәсилисини үзүл-кесил һәл қилдуқ. «Қазақстан –2030» стратегиясини қобул қилип, илғар тәрәққий әткән оттуз әлниң қатариға киришни мәхсәт қилдуқ.

Һәр йөнилиш бойичә «Сүръәтлик индустриялик-инновациялик тәрәққият», «Нұрлы жол», «100 ениқ қәдәм» охшаш кәңдаирилик программилар әмәлгә ашурулди. Сәясий вә ихтисадий ислаһатлар билән бирқатарда мәнивий йеңилинишқа әһмийәт бәрдуқ.

Мошундақ утуқларниң һәммисигә Елбасыниң дана рәһбәрлиги һәм хәлқимизниң даналиғи билән параситиниң бирлиги вә иттипақиниң, вәтәндашлиримизниң әмгиги түпәйли қол йәткүздуқ. Шуңлашқа Елбасы Мустәқиллигимизниң мәңгү рәмзигә айланди десәк, һәқиқәтни ейтқан болар едуқ.

Алдимиздики төртинчи онжилликниң бизгә жүкләйдиған вәзиписи – күчлүк әлниң егиси вә камаләткә йәткән хәлиқ болуш. Бу йолда сәясий-ихтисадий ислаһатларни вә аң-сәвийәни йеңилаш җәриянини давамлаштуруп, заман тәливигә маслашқан милләтниң йеңи турмушини келиплаштурушимиз лазим.

Биз адил җәмийәт вә нәтиҗидар дөләт қурушни мәхсәт қиливатимиз. Һәрқандақ иштa адиллиқ қаидисини рәһбәрликкә алсақ, буниңға чоқум қол йәткүзимиз. Мәсилән, аһалиниң турмушини яхшилимисақ, елимизниң утуқлирини вә хәлиқара утуқларни махташ артуқ болиду. Гражданлиримизниң ихтисадий өсүмниң яхшилиғини һис қилалмиса, униңдин һечбир пайда йоқ. Мән һәрбир карарни қобул қилиш алдида мошу мәвқәмни рәһбәрликкә алимән. Биз хәлиқниң иҗтимаий әһвалини яхшилаш билән қатар, барлиқ гражданларниң мәнпийитини бирдәк һимайә қилимиз. Мениң чүшәнчәмдики адил мәмликәт дегинимиз – мошу.

Тарихқа нәзәр ташлисақ, һәр әвлат бәлгүлүк бир синақни баштин өткүзиду. Бизниң әждатлиримиз «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұламаны», бовилиримиз чоң ачарчилиқни, тәқипләрни, дуниявий урушни көрди.

Тоталитарлиқ дәвирдә миллий қәдрийәтлиримиздин, тилимиздин, дилимиз билән динимиздин айрилип келиш ховупиға дуч кәлдуқ. Униң һәммиси Мустәқилликниң арқисида хәлқимизгә қайтип кәлди. Бирақ, милләт билән әл сүпитидә сақлинип келиш үчүн бүгүнки вә келәчәк әвлат йеңи синақ-ховупларға тәйяр болуши лазим.

Һазирқи пандемия вә униң ақивитидин пәйда болған бөһран пүткүл дунияниң илгири болмиған йеңи синақ-ховуплар билән үзму-үз келиватқанлиғини ениқ көрсәтти. Ихтисадий, иҗтимаий, экологиялик, биологиялик вә башқиму ховуплар билән биллә дунияға сәлбий идеология вируслириму тарқаватиду. Аләмшумуллаштуруш дәвридә дөләт ят әлниң тәсиригә ихтиярсиз илишип қалғанлиғини сәзмәй қалиду. Башқичә ейтқанда, мәҗбурлуқтин әмәс, аң-сәвийәсиниң оғилиниши арқилиқ өз әрки билән торға чүшиду. Шуңлашқа йеңи заманниң яхши-яминини тохтитип, артуқчилиқлирини өзимизгә елип, томуримизни сақлишимиз лазим. Миллий турмушимиздин, мәдәнийитимиз билән әнъәнилиримиздин айрилип қалмаслиқ – барлиқ цивилизацияләр қоюқ арилашқан җәриянида йоқилип кәтмәсликниң капалити.

Тарих савақлири

Бүгүнки таңда Мустәқиллик тәңтушлири – ой-пикри шәкилләнгән оттуз яшқа толған яшлар. Мустәқил дөләттә дунияға келип, өскән уларниң аң-сәвийәси сәгәк, көзқарашлириму, һаят әнъәнилириму башқичә. Һәтта Мустәқилликни һечбир дәлил һаҗәт қилмайдиған аксиома дәп һесаплайду. Бу – мустәқилликниң чүшәнчиси яшларниң аң-сәвийәсигә мәккәм орунлашқанлиғини көрситидиған һадисә. Бирақ Мустәқиллик қәдрийити сәвийәсигә үзүл-кесил орун алған, мәңгү сақлиниши үчүн өсүватқан әвлат униң қәдрини билиши лазим.

Әркинлик бизгә оңайлиқ билән кәлмиди. Әждатлиримиз азатлиқ йолида күрәш қилди. Нурғун қийинчилиқларни баштин өткүзди. Мошуниң һәммиси хәлиқниң есида сақлинип, әвлаттин-әвлатқа йәткүзүлүши керәк.

Өз вақтида “Мәдени мұра” программиси милләт жилнамисини жиғишқа йол ачти. Вәтәнлик тарих илим-пәни йеңи сүръәт билән тәрәққий етип, һәрхил йөнилишләр бойичә көп тәтқиқатлар жүргүзүлди. Илгири намәлум болған нәччилигән тарихий һөҗҗәтләр, археологиялик байлиқлар тепилди. Тарихимиз миң жилдин томур тартқанлиғини ениқлайдиған йеңилиқлар ечилди. Елбасыниң мошундақ чоң тәшәббуслири хәлқимизниң тарихий аң-сәвийәсини йеңилашқа чоң үлүш қошти. Программа даирисидә әмгәкләр том-том болуп йоруқ көрди. Бирақ шу әмгәкниң мевисини көпчилик көрүватамду? Тәтқиқат лайиһилириниң бираз қисми илмий институтлар билән мәркәзләрниң даирисидә қалмидиму?

Мошундақ чоң издинишләрниң нәтиҗиси пәқәт шу саһа мутәхәссислириниң байлиғиға айлиниши дурус әмәс. Уни көпчиликкә чүшинишлик вә қолйетимлиқ қилиш лазим. Чүнки тарихчиларниңла әмәс, барлиқ хәлиқниң, болупму яш әвлатниң тарихий сәвийәси ениқ вә мәккәм болуши керәк. Бу җәһәттин кәң көргәзмиләр билән яки башқиму чоң лайиһиләр билән һәвәсләнмәй, балиларға, яшларға беғишланған аддий вә қобул қилишқа оңай әсәрләргә көңүл бөлгән тоғра. Мәсилән, һөҗҗәтлик яки бәдиий фильмларни алайли. Мошу йөнилиштә “Алмас қылыш”, “Жаужүрек мың бала”, “Томирис”, “Кейкі батыр”, “Тар заман” охшаш тарихий фильмлар чүширилди. Бирақ бу азлиқ қилиду.

Мән вакаләтлик органлар билән вәтәнлик телеканалларға дөләтлик тапшурушниң айрим бир бөлүгини мәҗбурий түрдә тарихий мавзуларға беғишлашни тапшуримән. Әлвәттә, мәбләғ мәсилиси һәл қилиниши керәк. Бирақ буниңға көп мәбләғ хәшлимәйла, алий дәриҗидики сәнъәт әсәрини чүширишкә болидиғанлиғини қирғиз қериндашлиримиз “Құрманжан датка” фильми арқилиқ ениқ көрсәтти.

Һазир дуния киноиндустриясидә тарих мавзусидики сценарийларға еһтияҗ жуқури. Американиңму, Европиниңму тарихий вақиәләр тоғрилиқ фильмлири нурғун. Һазир Netflix, HBO вә башқиму чоң кинокомпанияләр Азиягә көз тикмәктә. Бу җәһәттин бизниңму жилнамимиздә кәңдаирилик фильмларға асас болидиған муһим басқучлар вә вақиәләр нурғун. Мәсилән, дуниядики әң чоң империяләрниң бири болған Алтун орда тарихи тәйяр әмәсму? Бу мәсилигә келәчәктә кино саһасиниң мутәхәссислири алаһидә көңүл бөлүши лазим.

Бәдиий вә һөҗҗәтлик тарихий әсәрләрдә дөләтчилик идеяси һәрдайим әкис етилиши лазим. Биз өз вақтида әлгә хизмәт қилишниң илғар үлгисини көрсәткән Алаш әрбаплиридин үлгә алимиз. Улар өткән әсирниң бешида мустәқиллик идеялирини хәлиқ арисида тәшвиқат қилишта чоң әмгәк қилди, азатлиқ йолида қурван болди.

Мустәқиллигимизниң тәвәллуди даирисидә мошундақ әрбапларни әскә елип, уларниң мирасини яшларға вә пүткүл дунияға җарий қилишимиз керәк. Шуниң билән биллә мошу мавзуни тәтқиқат қиливатқан алимлар билән язғучиларниңму әмгиги қоллап-қувәтлиниши вә баһалиниши һаҗәт. Алаш әрбаплириниң есил мирасини үгиниш давамлишиши лазим.

Миллионлиған адәмни қурван қилип, тирик қалғанлар бешини егип, көчүп кетишкә мәҗбур қилған ачарчилиқниң дәсләпки дәври 1921-1922-жиллардики пажиәдин буян йүз жил өтти. Шу пажиәниң ақивитидин қирилип қалмиғанда, хәлқимизниң сани һазирқидин бирнәччә һәссә көп болатти.

Тарихимизниң мошу ақ дағлири мошу күнгичә һәртәрәплимә тәтқиқ қилинмиди. Һәтта алимларниң арисида ачарчилиқ қурванлириниң ениқ сани тоғрилиқ умумий пикир йоқ. Чала һөҗҗәтләр вә униң сәвәп-ақивәтлири тоғрилиқ һәртүрлүк көзқарашлар җәмийәтни адаштурди. Һаҗәт тарихий һөҗҗәтләрни, жиғилған мәлуматларни чоңқур тәтқиқ қилиш керәк.

Билимлик мутәхәссисләр системилиқ тәтқиқат билән шуғуллинип, шуниңға мувапиқ ачарчилиқ мәсилисигә дөләт тәрипидин баһа берилгини тоғра. Биз бу җиддий мәсилигә еһтиятчанлиқ вә җавапкәрлик билән қаришимиз керәк. Умумән, тарихий тәтқиқатларни шиарвазлиқ вә дәвраңвазлиқсиз, ениқ илмий турғудин жүргүзгинимиз дурус.

Бийил Желтоқсан вақиәсигә 35 жил толиду. 1986-жили яш оғул-қизлиримиз Кеңәш Иттипақиниң қәһәридин қорқмай, милләт номуси үчүн мәйданға чиқти. Мошу күндин кейин, бәш жил өткәндә Мустәқиллигимизни елан қилишимизниң рәмзлик маһийити бар. Бу җәһәттин азатлиқниң дәсләпки қалиғачлири – Желтоқсан қәһриманлириниң әрлиги мунасип баһасини елип, планлиқ рәвиштә тәшвиқат қилиниши керәк.

Биз жилниң ахириғичә йеңи тарихимиздики бирнәччә чоң вақиәниң тәвәллудлуқ дәврини нишанлаймиз. 1991-жили “Шәмәй полигони” вә униң елимиз үчүнла әмәс, барлиқ инсанийәтниң келәчиги үчүн алаһидә муһим карар екәнлигини тәкитләп, мәхсус чарә-тәдбир өткүзүш дурус дәп һесаплаймән. Елбасы қол қойған Пәрманниң арқисида Қазақстан пүткүл дуния йүзигә ядролуқ қурал-яраққа қарши дуниявий һәрикәтниң карван беши болуп етирап қилди, чоң мәмликәтләрниң ишәнчисигә егә болди, хәлиқара җамаәтчиликтә җавапкәрлиги жуқури дөләт сүпитидә етирап қилинди.

“Өткән күндин жирақ йоқ, келидиған күндин йеқин йоқ” дәйду хәлқимиз. Илгири өткән ханлар билән қағанларниң дәврила әмәс, ахирқи оттуз жилдики бәрпакарлиқ йолумизму бүгүнки таңда тарихқа айлиниду, күн санап жирақлишиватиду. Азатлиқ теңини өз көзи билән көргән чоң әвлат болмиса, кейинки яшлар өткән әсирниң 90-жиллиридики тарихий вақиәләрниң мәнасиға чөкүп, маһийитини толуқ чүшинивәрмәйду. Мустәқиллик тәғдирниң бәргән соғиси сүпитидә қарайду. Һәқиқәттә болса, әһвал ундақ әмәс.

(Ахири 2-бәттә).

Бийил бизни 16 123 аилә оқуйду

Шәмшидин АЮПОВ,
“Уйғур авази”

Мана, 2021-жилға қәрәллик нәширлиримизгә муштири топлаш мәвсүмиму аяқлашти. Өткән жили «Уйғур авази» гезити йенида муштири топлаш бойичә қурулған мәхсус штаб әзалири — «Туран дунияси» түркий хәлиқләр мәдәнийити фондиниң мудири Карлин Мәхпировниң (жумһурийәтлик штаб рәиси), тарих пәнлириниң доктори Абләһәт Камаловниң, әдлийә пәнлириниң доктори Шаймәрдан Шәриповниң, филология пәнлириниң намзити Рәхмәтҗан Йүсүповниң вә башқиму көплигән җәмийәтлик ишларниң активистлириниң паалийәтчанлиғи түпәйли, муштири топлаш нәтиҗиси яман болмиди. Муштирилар саниниң 16 миңдин ешишиға мунасип төһпимизни қоштуқ. Бу көрсәткүчни қолға кәлтүрүш үчүн май ейидин башлап алимлар, журналистлар вә җәмийәтлик ишларниң активистлиридин тәркип тапқан тәшкилий топ уйғурлар зич орунлашқан 60тин ошуқ йеза вә мәһәллини арилап чиқтуқ. Җай-җайларда оқурмәнләр билән болған учришишлар наһайити мәзмунлуқ һәм әһмийәтлик өтти. Бу, әлвәттә, интайин җавапкәрлик паалийәт.

Әнди бийилму, өткән жилдиқидәк, йәни 2021-жилға гезитимизға муштири топлашқа штаб әзалири билән биллә, жутларниң жигитбашлири, ханим-қизлар, мәктәпләр коллективлири вә башқа җанкөйәрлиримиз дегилик қатнашти. Чүнки улар «Уйғур авазиниң» уйғур хәлқиниң соғулмас булиғи, муқәддәс мәнивий байлиғи екәнлигини ениқ чүшәнди. Бу, әлвәттә, җамаәтчилик арисида жүргүзүлгән тинимсиз чүшәндүрүш, тоғра тәшвиқат ишлириниң мевисидур.

Тәшвиқат демәкчи, «Уйғур авазиға» муштири топлаш мәхситидә штаб әзалири бийилму, таҗсиман вирус пандемиясигә бағлиқ дуч кәлгән айрим қийинчилиқларға қаримай, уйғурлар зич орунлашқан Алмута шәһири вә вилайитидики мәһәллиләрни арилап чиқтуқ. Бу қетим биз, штаб әзалири, пәқәт өткән жили сайланған штабниң рәислири билән учришип, миллий нәширлиримизгә йезилиш җәриянининиң кетип бериши тоғрилиқ сөһбәтләштуқ. Улар бизни жуқури кәйпият илкидә қарши алди. Гезит һәққидә яхши параңлар болди. Тәкитләш лазимки, өткән жили һәм бийилму биз пәқәт гезитниңла гепини қилмидуқ. Миллий маарипимиз, миллий сәнъитимиз вә миллий мәшрәплиримиз һәм медиация (ишни сотқа йәткүзмәй өзара һәл қилиш) әтрапидиму сөз қилдуқ. Чүнки маарип, мәтбуат вә мәдәнийәт — бу бизниң бир-бири билән зич бағлинип кәткән үч әңгүштәримиз.

Шу жиғилишларда сөзгә чиққан штаб әзалири Абләһәт Камалов, Шаймәрдан Шәрипов, Рәхмәтҗан Йүсүпов, Карлин Мәхпиров, «Уйғур авази» гезити муһәрририниң җәмийәтлик ишлар бойичә орунбасари Бәхтишат Сопиев вә мәзкүр қурларниң муәллипи дөлитимизниң миллий сәясити вә шуниң асасида һәрбир милләтниң өз балилирини ана тилида оқутуш һоқуқи, қазақ вә уйғур тиллириниң йеқинлиғи, миллий нәширлиримизгә өз ихтияримиз билән йезилиш тоғрилиқ мәсилиләргә әтраплиқ тохталдуқ. Мошу йәрдә «Уйғур авазиниң» Алмута шәһири бойичә штаб башлиғи Санийәм Бавдинованиң җанпидалиқ әмгигиниму тилға елишқа әрзийду. У қиммәт вақтини бөлүп, өйму-өй кирип муштири топлиди. Таҗсиман вирус пандемиясигә бағлиқ елимиздә пәвқуладдә һаләт һәм карантин тәртивиниң елан қилиниши көплигән мәсилиләрни кәлтүрүп чиқарғанлиғи һәммимизгә яхши мәлум. Бу һәм аһалиниң күндилик тикрикчилигигиму сәлбий тәсирини йәткүзгән еди. Шу мунасивәт билән Долқунтай Абдухелил, Азат Ибрагимов, Сәнәм Бешировa, Кәрим Худайбәрдиев, Мизангүл Авамисимова, Әбәйдуллам Җаппаров, Сабит һаҗим Йүсүпов, Роберт Өмәрбақиев, Рустәм Хәйриев, Санийәм Бавдинова, Шаймәрдан Шәрипов, Рәхмәтҗан Йүсүпов, Тохтияр Тохтахунов, Йолдаш Һевуллаев, Бәхтияр Союзов, Мәмәтхан Ибрагимов, Адилҗан Палтушев, Әркин Имиршаев охшаш гезитимизниң җай-җайлардики җанкөйәрлири билән Алмута шәһиридә, Уйғур, Панфилов, Әмгәкчиқазақ вә Талғир наһийәлиридә кичик вә оттура тиҗарәт билән шуғуллиниватқан тәдбирчан һәм сахавәтлик тиҗарәтчилиримиз муһтаҗларға һамийлиқ қилип, муштирилар саниниң көпийишигә өзлириниң мунасип һәссисини қошти. Пурсәттин пайдилинип, бизму «Уйғур авазиға» муштири топлаш штабиниң җай-җайлардики рәһбәрлири билән әзалириға, шундақла һамийларға миннәтдарлиғимизни изһар қилғумиз келиду.

Дәрвәқә, өткән жилиғу, жуқурида қәйт қилғинимиздәк, штаб әзалириниң вә гезитимиз җанкөйәрлириниң көп күч чиқириши түпәйли, гезитимиз муштирилириниң сани хелила өсти. Бийилму уларниң барлиқ күчини сәпәрвәрликкә кәлтүрүши түпәйли, нәтиҗә яман болмиди.

Шундақ қилип, бийил “Уйғур авазини” 16 123 адәм оқуйдиған болиду.

Хәйрият, мақаләмни көрнәклик һоқуқшунас, әдлийә пәнлириниң доктори, мәрһум Әнвәр Һаҗиевниң 1999-жили «Уйғур авази» гезитида елан қилинған «Гезитимиз тәғдири — миллий мәдәнийитимиз тәғдири» сәрләвһилик мақалисида ейтилған төвәндики пикри билән тамамлашни тоғра көрдүм: «...әң алди билән һәрқайсимиз «Уйғур авазиға» йезилишимиз шәрт. Чүнки гезит биз, уйғурлар, үчүн нәшир қилиниватқанлиғини һәргиз унтумайли. «Уйғур авази» — муқәддәс байриғимиз, өлмәс роһий байлиғимиз».

МУСТӘҚИЛЛИК ҺӘММИДИН ҚИММӘТ

(Ахири. Беши 1-бәттә).

Елбасы шу пәйттики сәясий, ихтисадий, иҗтимаий, демографиялик вә башқиму әһвалларға мунасивәтлик йәттә әмәс, йәтмиш қетим өлчәп, бир кесишкә мәҗбур болди. Биз боһрандин чиқиш йолиниң ахири көрүнмәйдиған қийин күнлиридин токунуш вә қан төкүшкә йол бәрмәй аман чиқип, һечкимгә бой бәрмәй, йеңи сүпәттики Қазақ дөлитини қурдуқ. Бүгүнки вә келәчәк әвлат мошуниң һәрдайим билиши лазим. Шуниң үчүн Қазақстанниң йеңи тарихиниму системилиқ рәвиштә тәтқиқ қилиш керәк.

Һәқиқәтәнму, мустәқиллик жиллирида бирнәччә қетим қолға елинғиниға қаримастин, миллий мәнпийитимизгә мувапиқ келидиған көп томлуқ йеңи тарихимиз техи йезилмиди. Униң концепцияси буниңғичә болған камчилиқларни нәзәрдә тутуп қайта қарап йеңи илмий мәвқәләр вә йеңилиқларниң асасида йеңичә язидиған вақит аллиқачан кәлди. Барлиқ дәрисликләр мошундақ чоң әмгәккә асаслинип тәйярлиниду. Бу – милләт жилнамисини тәшвиқ қилиш турғусидин алғанда стратегиялик әһмийәткә егә мәсилә. Шуңлашқа Қазақстанниң академиялик үлгидики йеңи тарихини йезишни дәрһал башлаш керәк. Җәмләп ейтқанда, тарихий аң-сәвийәни йеңилаш мәсилисиниң асаси – мошу. Бу ишқа паалийәтчан тарихчилиримизни җәлип қилиш лазим.

Шуниң билән чәт әл аудиториясигә беғишланған Қазақстанниң қисқичә тарихини йезип, дунияниң асасий тиллириға тәрҗимә қилишни тәклип қилимән. Бу – қазақниң көпәсирлик һәқиқий тарихини дунияға тонутушниң бирдинбир йоли.

Һәрбир хәлиқ өзиниң илгири вә кейинки тарихини өзи йезиши лазим. Ят идеологияниң етигидә җүрүшкә болмайду. Миллий мәнпийәт турғусидин йезилған жилнамә әвлатниң сәвийәсини ойғитип, милләтниң хатирисини йеңилашқа имканийәт бериду.

Җәмийәт вә қәдрийәт

Мустәқиллигимизниң мәңгүлүк болуши – Алтайдин Атыравғичә, Алитағдин Арқиғичә йейилған бепаян йеримиз, аниниң ақ сүти билән киргән хасийәтлик тилимиз вә барлиқ қийинчилиқтин хәлқимизни сүрүндүрмәй елип келиватқан иттипақ-бирлигимиз. Биз мошу үч қәдрийәтни көзниң қаричуғидәк сақлаймиз.

Әҗдатлардин мирас болуп қалған хасийәтлик йеримиз – әң чоң байлиғимиз. Қазаққа мошу кәң территорияни һечким соға қилмиди. Бүгүнки тарихимиз 1991-жил билән яки 1936-жил билән өлчәнмәйду. Хәлқимиз Қазақ ханлиғи пәйтидиму, униңдин илгәрки Алтун орда, Түрк қағанити, Һун, Сақ дәвридиму мошу йәрдә өмүр сүргән. Қисқичә ейтқанда, миллий тарихимизниң чоңқур тарихи қедимий заманниң томурида ятиду. Умумән, тарих билән сәясәтчиләр әмәс, тарихчилар шуғуллиниши керәк.

Чегара сизиғини рәсмий түрдә хәлиқара шәртнамә билән бәкитип, уни дуния җамаәтчилигиниң етирап қилиши кейинки бирнәччә әсирдә җәриянға айланди. Униңғичә һазирқидәк делимитация, демаркация чүшәнчилири болмиған.

Биз чегара мәсилисини һәл қилиш билән шуғуллиниватқан пәйттә айрим сәясәтчиләр билән җәмийәт әрбаплириниң "Биз буниңға алдиримайли", "Кейинму келишишкә болиду" дәп кәйнигә тартқанлиғи ядимизда. Музакириләрни изчиллиқ билән җүргүзүп, һулимизни дәрһал рәткә кәлтүргинимизниң наһайити дурус болғанлиғини вақитниң өзи дәлилләп бәрди. Һазир ким немә ейтсиму, бизниң иккитәрәплимә шәртнамиләр билән бәкитилип, хәлиқара дәриҗидә тонулған чегаримиз бар. Әнди униңға һечким дава қилалмайду.

Территориялик пүтүнлүгимизгә гуман кәлтүрүп, яхши хошнидарчилиқ мунасивәтләргә пана қаққуси келидиған айрим чәт әл гражданлири иғвагәрлик һәрикәтлиригә рәсмий вә җәмийәтлик дәриҗидә рәддийә берип, ақартқучилиқ ишлирини җүргүзгинимиз дурус. Биз миллий мәнпийәтни аш биләнму, таш биләнму һимайә қилишқа тәйяр болушимизниң һаҗәтлигини йәнә бир қетим тәкитлигүм келиду.

Жуқурида ейтқинимдәк, чегаримиз толуғи билән бәкитилди. 2018-жили Каспий деңизиниң һоқуқлуқ мәртивиси тоғрилиқ конвенциягә қол қойғандин кейин қуруқлуқтикила әмәс, шундақла деңиздикиму чегаримиз үзүл-кесил ениқлинип, түп-асасидин һәл қилинди.

Қазақстан – бирпүтүн дөләт. Елимиз җәнуп, шимал, ғәрип, шәриқ дәп бөлүнмәйду. Бу – пәқәт йөнилишләрни көрситидиған шәртлик аталғулар. 2018-жили Елбасыниң Пәрмани билән Җәнубий Қазақстан вилайитигә Түркстан нами берилди. Тарихий адаләтликни әслигә кәлтүргән бу қарарни хәлиқ йәкдиллиқ билән қоллап, яхши қобул қилди. Чүнки бу йәрдики хасийәтлик шәһәрла әмәс, умумән, регион қедимий заманлардин бери Түркстан дәп аталған. Мошу җәриянни елимиз бойичә давамлаштурушқа болиду. Биз мошу қәдәмләрни әқил-парасәт билән ташлаймиз.

Йәргә мунасивәтлик һәммимиз ениқ билидиған вә өзгәрмәйдиған һәқиқәт – қазақниң йери һечбир чәтәлликниң шәхсий мүлкигә берилмәйду, һечқачан сетилмайду. Мошуни һәрбир граждан сәвийәсигә чоңқур орнитиши һаҗәт. Келәр жили Йәр кодексиниң айрим нормилириға мунасивәтлик киргүзүлгән мораторийниң муддити аяқлишиду. Йеза егилиги мәхситидики йәрләрни айлинимға киргүзүп, хәлиқниң мәнпийитигә пайдилиниш – наһайити муһим мәсилә. Шуңлашқа бийил Йәр мәсилиси бойичә комиссияни қуруп, шуниң даирисидә бир пикиргә кәлгән тоғра.

Қазақ үчүн кичиккинә йәрниңму өзи қиммәт, бир очум топиниң өзи алтун. Бирақ биз шуни баһалашни билимизму?! Йәр қәдрини билиш ялған шиар билән өлчәнмәйду. Әпсус, тағлиримиз билән көллиримизни, бепаян далимизни паскинилаштуруватқанму өзимизниң гражданлири. Көкжайлауға от қалап, әхләт ташлиғанму, Көбейтузниң патқиғини челәк билән тошуп, көлниң оттуриға машина билән киргәнму шулар. Кичиккинә мүңгүзи үчүн көзини мөлдүрлитип турған кейикләрниму қирған өзгиләр әмәс. Хасийәтлик йеримизниң хасийитидин қорқмай, ят адәмниңму қоли бармайдиған һәрикәтләрни қилип, қандақларчә мошу маканниң егиси биз дәп мәйдимизни уралаймиз? Бу – аччиқ болсиму һәқиқәт. Биз йеримизниң һәқиқий мәнасидики җанкөйәр егиси екәнлигимизни әмәлиятта көрситишимиз лазим. У кочиға әхләт ташлимаслиқ, көрүнгән йәргә от қалимаслиқ охшаш аддий нәрсиләрдин башлап, умумхәлиқ сүпәттики даирилик экологиялик чарә-тәдбирләр арқилиқ көрүнүши керәк.

Мошуниң һәммиси тәлим-тәрбийидин башлиниду. Ата-аниси билән биллә һойлисиға көчәт тикмигән, чоңлардин җаниварларға меһрини көрмигән, кичигидин тәбиәтни аяшни үгәнмигән бала өскәндиму туғулған йеригә муһәббәт бағлалмайду. Мәсилә экологиядә әмәс – вәтәнпәрвәрликтә, қанунда әмәс – аң-сәвийәдә.

Ели билән йерини сөйүш үчүн яш әвлат Қазақстанниң әҗайип гөһәрлирини билиши лазим. Ғәриптә Бозжыра билән Шерқала, күнгәйдә Ақсу-Жабағалы билән Сайрам-Өгем, Йәттисуда Хантәңри билән Чарин, Көлсай билән Қайынды, Қапал-Арасан, Алтынемел билән Бурханбулақ, шәриқтә Музтағ билән Шыңғыстав, Марқакөл билән Рахман қайнары, Арқида Бурабай билән Баянавул, Улутав билән Қарқалы ғәриптә Имантав билән Айыртав вә башқиму гөзәл җайлиримиз йетип ашиду. Йәр җәннитини жирақтин издәшниң һаҗити йоқ. Һәммиси өзимиздә бар. Яшларға әҗайип тәбиитимизни тонутуп, уни қәдирләшни үгитишимиз керәк.

Вақитни өткүзмәй қолға елип, изчиллиқ билән әмәлгә ашуридиған йәнә бир мәсилә бар. Хәлиқниң шәһәрләргә аммивий рәвиштә көчүши ақивитидин нурғунлиған йезиларда, болупму чегара әтрапидики аһалилиқ пунктларда турғунлар сани кәскин азайди. Биз әмгәк күчи көп җәнубий

регион турғунлириниң шимал вә шәриқ регионлириға көчүшигә қолайлиқ шараит яритиш мәсилисини нәзәрдә тутидиған болимиз. Бу – наһайити муһим вә елимизниң бехәтәрлигигә мунасивәтлик мәсилә. Буниңға кейинки жилларда һәрхил сәвәпләргә бағлиқ асталап қалған қандашлар көчүшини имканқәдәр қоллап, уларни жуқурида ейтилған регионларға орунлаштурушни җанландуримиз.

Бу икки мәсилиниң стратегиялик әһмийити зор. Униңға новәттики мәвсүм сүпитидә қарашқа болмайду. Йәрлик һакимийәт мошундақ ишларни жуқуриға ялған әхбарат бериш үчүн әмәс, дөләт мәнпийити вә қериндашқа һәқиқий мәнасида көйүнүш турғусидин әмәлгә ашуруши лазим.

Елимизниң муһим объектлириниң бири – дөләт тили. Қазақстанниң дөләт тили қазақ тили екәнлиги Конституциядә өткән әсирниң 90-жиллиридики қийин дәвирниң өзидә ениқ йезилған. Биз мустәқиллик дәвридә ана тилимизни тәрәққий әткүзүш үчүн барлиқ шараитни яраттуқ. Мошу арилиқта қазақ тилида билим беридиған мәктәпләр билән оқуш орунлириниң, бала бағчиларниң сани көпәйди.

Һазир дөләт тилини билидиған қазақниңму, өзгә милләт вәкиллириниңму үлүши хелила ашти. Қазақ тилини, һәқиқәтәнму пүткүл хәлқимизниң бириктүргүчи амилиға айландурушниң барлиқ һоқуқ услублири вә капаләтлири келиплашти. Мәсилә – нийәттә. Нийәтниң дурус болуши қазақ тилини үгәнгүси келидиған адәмләргиму, мошу мәхсәткә йетишкә шараит яритидиған һөкүмәткиму бағлиқ.

Тил үгиниш үчүн балилар әдәбиятиниң атқуридиған роли зор. Шуңлашқа қазақ иҗаткарлириниң илғар әсәрлиригә қошуп балиларға беғишланған чәт әл язғучилириниңму талланма әсәрлирини тәрҗимә қилип, көпләп бесип чиқиришини вә тарқитишни қолға алған дурус. Униңға еһтияж жуқури.

Дөләт тилини билиш – Қазақстанниң һәрбир гражданиниң пәрзи. Мәҗбурийити дәп аташқиму болиду. Мошу җәһәттин қариғанда, мән барлиқ қазақстанлиқларға, шуниң ичидә қазақ тилини техичә толуқ үгәнмигән вәтәндашлиримға мураҗиәт қилғум келиду. Яшларниң инглиз тилини яки башқа тилларни аз вақит ичидә үгинивалидиғанлиғини көрүватимиз. Туташ бир әвлат алмашқан мошу жилларда қазақ тилини үгәнгүси кәлгән адәм уни аллиқачан үгинәтти. Хәлқимиздә "Һечтин кәч яхши" дегән сөз бар. Әң муһими, интилиш болуши керәк.

Ана тилимизни кәң қоллиниш – башқа тилларға, болупму рус тилиға чәк қоюлиду дегәнликни билдүрмәйду. Барлиқ этнос вәкиллириниң ана тилини, урпи-адәтлирини тәрәққий әткүзүшкә шараитлар яритилиду. Яшлиримиз бирнәччә тил билип, өзлириниң упуқлирини кәңәйтип, йеңилиқларға йетидиғанлиғини чүшәнгини әвзәл.

Бизни һәрқандақ заманда қийинчилиқлардин аман елип келиватқан асасий күч – әл бирлиги. Өмлүги ярашқан әлниң һәммә нәрсиси түгәл. Һәрқандақ әһвалларға мунасивәтлик қазақ йеригә һәр дәвирдә һәртүрлүк милләт вәкиллири көчүп кәлди. Қазақ хәлқи һечкимни ят көрмәй, бағриға басти. Һазир уларниң туғулған йериму, Вәтиниму – Қазақстан. Биз көпмилләтлик сүпитимизни әвзәлликкә айландурғанлиғимиз ениқ. Көплигән чәтәллик экспертларниң елимизгә мунасивәтлик "Евразиядики учқун тәгсә, от кәткили туридиған қорай", "failed state" дегән тәхминлирини йоққа чиқардуқ. Бу йолда течлиқ билән турақлиқниң башланмиси болған Қазақстан хәлқи Ассамблеяси нәтиҗидар ишлиди. Һечкимни миллитигә қарап бөлмидуқ. Һәммисиниң өсүп йетилишигә толуқ шараит яраттуқ, охшаш мүмкинчилик бәрдуқ. Бизниң милләтләрара разимәнлик сәяситимизни дуния етирап қилди. Хәлқимизниң мошундақ иттипаққа асасланған күчини баһалашни билишимиз керәк. Бу – парлақ келәчәккә башлайдиған бирдинбир тоғра йол. Шуңлашқа милләтләрара иттипақ билән разимәнликни сақлаш – дөләт органлириниңла әмәс, пүткүл җәмийәтниң вә һәрбир гражданниң вәзиписи. Елимиздики турақлиқ, бәрикәт вә бирлик үчүн барлиғимиз җавапкәр.

Мошу җәһәттин қариғанда хәлқимизни бириктүридиған умумий қәдрийәтләрни тәшвиқ қилип, аң-сәвийәгә чоңқур орнитишимиз лазим. Мәсилән, Норуз мәйримини нишанлаш концепциясини тәйярлап, баһар мәйриминиң мәзмунини бейитиш керәк. Пүткүл җәмийәтни топлаштуридиған қәдрийәтләр қанчә көп болса, бирлигимизму шунчә мустәһкәм болиду.

Тәрәққият истиқбаллири

Кейинки вақитларда қазақстанлиқларниң дөләт һаятиға паал қатнишишқа, қарар қобул қилиш җәрияниға иштрак қилишқа һәвәси ешиватиду. Мениң "хәлиқ авазиға қулақ салидиған дөләт" концепциям вә Миллий җәмийәтлик ишәнчә кеңиши – мошу еһтияжға бевиситә җавап. Уни Ордабасыдики, Күлтөбедики, Улытавдики улуқ жиғинларниң заманивий үлгиси дәп ейтишқа болиду. Биз қазақниң кениға сиңгән хисләт – һәрқандақ чоң ишни мәслиһәтлишип һәл қилиш әнъәнисини давамлаштуримиз.

Бу тәшәббуслар граждандлиқ җәмийәтни тәрәққий әткүзүшкә асас болиду. Һазирқи чарә-тәдбирләр учтумтут мәҗбур болуш ақивитидә, қолға елинмиди. У – елимизни демократияләштүрүшкә, сәясий системини йеңилашқа қаритилған сәясәтниң мевиси.

Сәясий ислаһат бир күнниң яки бир жилниң иши әмәс. Буни дөләтниң һулини чайқимай, бирлигини бузмай, әқил-парасәт билән пәйдин-пәй әмәлгә ашурушимиз керәк. Бирақ ислаһатни созуверишкиму болмайду. Һакимийәт хәлиқнңи алдидики өз җавапкәрлигини һис қилғини тоғра. Шуңлашқа биз йеза һакимлирини сайлашқа көчимиз. Мошу арқилиқ әң төвәнки дәриҗидин башлап йәрлик өзини өзи башқуруш системисини күчәйтимиз. Бу қәдәм муһим мәсилиләр аһали вә йәрлик һакимийәт бирлишип һәл қилиш үчүн һаҗәт. Шуниңдин кейин наһийә һакимлирини сайлаймиз. Йеңи система өзиниң нәтиҗидарлиғини көрсәтсә, буниңдин кейинму алий дәриҗидики һакимларни сайлайдиған болимиз. Бирақ сәясий йеңилиниш җәриянида алдирақсанлиққа яки қуруқ шиарға әгишип дөләтлик системини боһранға учритишқа болмайду. Бир дәқиқидә барлиғини түп-асасидин өзгәртишниң немигә елип келидиғанлиғини айрим дөләтләрниң бүгүнки әһвалидин көрүватимиз. Елимиздә, әң алди билән инсан һоқуқини толуқ сақлашқа асасланған қанун вә тәртип болуши керәк. Анархияниң яхшилиққа елип кәлмәйдиғанлиғи ениқ.

Қазақстанниң сәясий системиси заман тәливи мувапиқ тәрәққий етиватиду. Мәҗлис депутатлириниң бийилқи сайлими – көппартиялик Парламентни шәкилләндүрүш йолидики муһим қәдәм. Биздә сәясий көзқарашлири һәртүрлүк партияләр бар. Уларниң мәвқәлири консервативлиқ, либераллиқ, милләтчилик, социалистик вә башқиму болуши мүмкин. Бу – тәбиий җәриян. Сәясий плюрализм дөләтни эволюция йоли билән тәрәққий әткүзүшкә вә күчәйтишкә имканийәт бериду. Сәясий күчләр мошундақ һәрхил болса, барлиғини бириктүридиған вә һәммигә ортақ қәдрийәт бар. У – муқәддәс Мустәқиллик.

Бизниң мәхситимиз – келәчәк әвлатқа Қазақстанни һули мәккәм, ихтисади күчлүк, мәнавияти жуқури дөләт сүпитидә тапшуруш вә дөләтлик ишларни мунасип давамлаштуридиған бәрпакар әвлат тәрбийиләш.

XXI әсир – билим дәври. Һәр адәм өзини үзлүксиз йүксәлдүрүп, йеңи мутәхәссисликләрни егиләп, дайим заман еқимиға маслишиш арқилиқ риқабәткә қабиллиғини ашуралайду. Билим билән технология, жуқури әмгәк мәһсулдарлиғи дөләт тәрәққиятиниң асасий һәрикәтләндүргүчи күчи болуши лазим. Бу тоғрилиқ улуқ Абай: "Адәм балиси адәм балисидин әқил, илим, виждан, мүҗәз дегән нәрсиләр билән озиду. Униңдин башқа нәрсә билән оздум демәкниң һәммиси – ахмақлиқ", дегән.

Мустәқиллик жиллири таланти билән һәйран қалдурған яшлар өсүп йетилди. Пүткүл аләмни ағзиға қаратқан әҗайип қабилийәт егилириму бар. Улар – Қазақстанниң мәдәний обризи, елимизни хәлиқара аренида тонутуп, Мустәқиллик қәдрийәтлирини йәр йүзигә тарқатқан роһий әлчилиримиз, бизниң алаһидә күчимиз ("soft power"). Мошундақ гражданларға ғәмхорчи болуш – дөләтниң вәзиписи.

Аләмшумуллаштуруш заманида дуния алиқандәк болуп қалиду. Тәливи күчлүк жигит-қизлиримизниң йәр йүзидики һәрқандақ дөләткә берип, билим елиши адәттики җәриянға айланди. Шу йәрдә қелип, ишләватқанларму аз әмәс. Бу җәһәттин қариғанда, елимиздики яшлар чәт әлгә кетиватиду дегән тәшвиш бар. Мән яшлиримиз билимини йүксәлдүрүп, бәрибир елимизгә қайтип келиду яки чәт әлдә жүрүпла Қазақстанниң мәнпийитини һимайә қилиду дәп ишинимән.

Хәлқимиз "Етиң барда йәр тони, чепип жүрүп" дәйду. Өз вақтида Елбасы ширғуран жигит пәйтидә Украиниға берип әмгәк, билим вә мәмурий маһарәтләргә егә болди. Мәнму билим елиш үчүн Москваға бардим, башқа дөләтләрдә ишлидим. Бизниң талай замандашлиримиз бүгүнки яшлар охшаш жирақ чәт әлләргә баралмисиму, Кеңәш Иттипақиниң шәһәрлиридә билим алди. Бирақ уларниң көпчилиги томуридин аҗрап, шу йәрдә бирәтола қалмиди. Әлгә келип әмгәк қилди. Шуңлашқа жирақта жүргән яшлиримиздин айрилип қалимиз дәп тәшвишлинишниң һаҗити йоқ. Бизниң вәзипимиз – уларниң бойиға дөләтчилик роһини сиңдүрүп, қәйәрдә жүрсиму, туғулған елиниң мәнпийити үчүн хизмәт қилишқа үгитиш. Мәсилән, дунияниң тәрәққий әткән әллиридә өз тиҗарәтлирини башлиған вә чоң ширкәтләрдә ишләватқан гражданлиримизниң мошу йәрдики замандашлири билән мунасивитини күчәйтип, оқутқучи болуши үчүн шараит яритишимиз керәк.

Талантлиқ яшларниң һәммиси чәт әлдә жүргини йоқ. Елимиздә билимлик яшлиримиз йетип ашиду. Биз уларни рәһбәрләрниң йеңи әвладини тәйярлашқа мүмкинқәдәр җәлип қиливатимиз. Мениң тәшәббусим билән қурулған Президентлиқ кадр резерви – мошуниң ениқ дәлили. Лайиһиниң новәттики басқучида җәмийәт мәнпийитигә адил лидерларни таллашқа алаһидә диққәт бөлимиз. Һакимийәт органлиридики гражданлар, әң алди билән миллий мәнпийәткә садиқ болуши керәк.

"Яш кәлсә – ишқа" дәйду хәлқимиз. Яшлар – һәрдайим йеңи идеяләрниң булиғи, иҗабий өзгиришләрниң һәрикәтләндүргүчи күчи. Шуңлашқа яш әвлатниң мошундақ иқтидарини дурус йөнилишкә бурап, нәтиҗидар пайдилинишимиз керәк. Бу җәһәттин Президент йенидики Яшлар кеңишиниң паалийитини җанландуруш лазим. Уни билимлик яшларни топлаштуридиған системилиқ иш мәйданиға айландуримиз. Униңдин ташқири мән азатлиқ жиллирида дунияға кәлгән, техи тонулуп үлгәрмигән талантлиқ яшларни қоллаш мәхситидә "Тәуелсіздік ұрпақтары" дегән грант тайинлашни тәклип қилимән.

Биз немә қилсақму һәммини келәчәк әвлат үчүн қилимиз. Дөләт сәяситиниң келәчәк алдидики җавапкәрлигини чоңқур һис қилимиз. Бу мәвқәдин һечқачан қайтмаймиз. Әң әҗайип қәһриманлиқларниң Вәтәнгә болған чәксиз муһәббәттин пәйда болғанлиғи сөзсиз. Һәқиқий вәтәнпәрвәрлик дегинимиз – қуруқ шаир ташлаш әмәс, елиңгә, хәлқиңгә хизмәт қилиш.

Инсан балиси дунияға вәтәнпәрвәр болуп кәлмәйду. У билим вә тәрбийә елип, иҗтимаий муһит билән арилишип, граждандлиқ мәвқәсини келиплаштуруш җәриянида вәтәнпәрвәргә айлиниду. Өзиниң шәхсий мәхсәт-мәнпийәтлири җәмийәт мәнпийити билән уйғунлишип, елиниң тәрәққиятиға чоң үлүш қошуватқанлиғини қәлби билән һис қилған адәм чоқум бәхиткәеришиду.

Хәлқимизниң мутәпәккур пәрзәнди Әлихан Бөкейханов "Милләткә хизмәт қилиш билимдин әмәс, мүҗәздин" дегән. Биз һәқиқий вәтәнпәрвәрлик һиссият билән роһлинип, муқәддәс Мустәқиллигимизни буниңдин кейин техиму мустәһкәмләш үчүн бирлишип ишлишимиз керәк.

Барлиқ вәтәндашлиримға, болупму яшларға ейтарим: бепаян Қазақстанни әң чоң арманлириң билән планлириңларни әркин әмәлгә ашуралайдиған, утуғиңға хошал болуп, һәрдайим тиләкдаш болидиған муқәддәс Вәтиниңлар сүпитидә баһалаңлар! Мән йеңи қазақстанлиқ вәтәнпәрвәрликниң бәрпакарлиқ күчигә ишинимән.

Мустәқил дөләт болуш, уни елан қилиш яки һулини қуруш билән чәкләнмәйду. Мустәқиллик үчүн күрәш күндилик әмгәк билән, үзлүксиз һәм изчил дөләт сәясити билән мәңгү давамлишиду. Биз күчлүк мустәқил дөлитимиз биләнла милләт сүпитидә дунияда сақлинип қалимиз. Мошу һәқиқәтни мәккәм тутушимиз керәк. "Мустәқиллик һәммидин қиммәт!" дегән бир еғиз сөз мәңгү шиаримиз болуши лазим.

Миллитимизниң улуқ утуғи – муқәддәс Мустәқиллигимиз барлиқ хәлқимизниң вәтәнпәрвәрлик роһи билән күчийивәрсун.

ТӨЗҮМЛҮККӘ ДӘВӘТ ҚИЛИДУ

Қазақстан Җумһурийитиниң Президенти Қасым-Жомарт Тоқаевниң «Egemen Qazaqstan» гезитида елан қилинған «Мустәқиллик һәммидин қиммәт» сәрләвһилик программилиқ мақалиси елимизниң бесип өткән оттуз жил ичидә еришкән утуқ-мувапәқийәтлирила әмәс, парлақ келәчиги тоғрилиқ мупәссәл тәһлил қилғанлиғи биләнму оқурмәнгә ой селип, милләткә йөнилиш бериду. Шуңлашқа ушбу баһалиқ һөҗҗәтни бүгүнки йәткән пәллимизни көрситидиған, келәчәккә йөнилиш беридиған, җәмийәт қәдрийәтлирини әқил-парасәт таразисида өлчигән, милләтни дәвраңвазлиққа әмәс, төзүмлүккә дәвәт қилған мақалә дейишкә толуқ асас бар.

Тәкитләш керәкки, аридин өткән оттуз жил җәриянида мустәқил Қазақстан дөлити зор мувапәқийәтләргә қол йәткүзди. Бу тоғрилиқ мақалида әтраплиқ қәйт қилинған. Шуниң билән биллә, келәчәктә зиммимизгә жүклинидиған вәзипә — қудрәтлик һәм қувәтлик мәмликәтниң егиси һәм камаләткә йәткән хәлиқ, парасәтлик милләт болуш екәнлигини, униң үчүн милләтниң йеңи турмуш-тәризини шәкилләндүрүш лазимлиғини ядимизға салиду. Мустәқилликниң мәңгүлүк әңгүштәри — бепаян йеримиз, муқәддәс тилимиз вә иҗилинақлиғимизни көзүмизниң қаричуғидәк сақлашқа чақириду.

Тарихини чоңқур билгән, йилтиз тартип, ибрәт алған милләт мустәқилликниң қәдрини яхши чүшиниду. Бу җәһәттин елимизниң Тунҗа Президенти — Елбасы Нурсултан Назарбаевниң «Мәдени мұра», «Рухани жаңғыру» кәби комплекслиқ программилар түзүш арқилиқ тарихий аң-сәвийәмизни йеңилашқа мәнивий асас, һөҗҗәтлик бай фонд қуруп, һәрхил қиясий чүшәнчиләрдин сәвийәмизни йеңилиғанлиғини қәйт қилған Президентниң тарихчиларға вәтән тарихини йезиш, шуниң арқилиқ әвлатқа чүшинишлик, аддий тил билән өтмүшимизни тәрғип қилиш, бәдиий вә һөҗҗәтлик фильмларни көпәйтиш охшаш тапшурмилар бериши — вақитни созмай һәл қилинишқа тегишлик актуал мәсилә екәнлиги аян. Ачарчилиқ, тәқипләш қурванлирини толуқ ақлаш, тизимини түзүш, һәқиқәтни әслигә кәлтүрүш — әркинлик-азатлиқ йолида шеһит болғанларниң роһи алдидики өтәлмигән пәриз.

Һәқиқәтәнму, бизниң мустәқиллик йолидики тарихимиз миңжиллиқларға улишиду. Йошуридиғини йоқ, шу тарих унтулуп кәтти. Мана мошундақ муһим әһмийәткә егә мәсилигә Президент әтраплиқ тохталди. Биз әркинлик-азатлиқ йолидики тарихимизни билип, уни әтраплиқ чүшиниш арқилиқ мустәқилликниң қанчилик әһмийәтлик екәнлигини чоңқур чүшинәләймиз. Хәлиққә, өсүп келиватқан әвлатқа мустәқиллик йолидики чоңқур тарихимизни һәрхил кино мәһсулатлири билән йәткүзүш арқилиқ миллий роһни көтиримиз. Миллий роһи үстүн хәлиқ мәңгү яшайду, пәқәт алға қарап интилиду.

Биз мустәқил Қазақстанниң граждини, униң һимайичиси, келәчәк вариси екәнлигимизни чүшинишимиз керәк. Бу — туғулған йәргә дегән муһәббәттин башлинидиған кәндаирилик, дунияви дәриҗидә ойлашни билидиған салаһийәтлик һәм парасәтлик шәхсниң иши.

Шаһимәрдан НУРУМОВ,
Қазақстан Җумһурийити Парламенти Мәҗлисиниң депутати, ҚХА Кеңишиниң әзаси, җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси.

ТӘВӘЛЛУДЛУҚ ЖИЛ ЯХШИ ЙЕҢИЛИҚ БИЛӘН БАШЛАНДИ

Һәммимизгә мәлумки, 2021-жил елимиздә "Қазақстан Мустәқиллигиниң 30 жиллиғи жили" дәп елан қилинди. Бу жил Президент Қасым-Жомарт Тоқаевниң "Егемен Қазақстан" гезитида "Мустәқиллик һәммидин қиммәт" намлиқ чоң мақалисиниң елан қилиниши билән башланди. Мән мақалиниң сәрләвһисини көргәндила униң актуаллиғини вә мәзмунини чүшәндим. Дөләт рәһбири Мустәқилликниң 30 жилини үч басқучқа бөлүп тарихни очуқ язиду, шундақла Қазақстанниң Мустәқиллигини күчәйтиш үчүн һәр үч он жиллиқта қандақ қийин мәсилиләрниң һәл қилинғанлиғини тәкитләйду. Елбасы Нурсултан Назарбаевниң елимиз мустәқиллиги үчүн қошқан төһписини алаһидә ейтиду. Мошу мақалә арқилиқ яшлиримиз, йәни Мустәқиллик тәңтушлири әркинликниң қандақ қийинчилиқлар билән кәлгәнлигини яхши чүшиниду дәп ойлаймән.

Мана мошу үч он жиллиқта наһайити җиддий мәсилиләр һәл қилинди. Чегара вә территория мәсилилири, һакимийәт системиси шәкилләнди, һәрбий күчләр қурулди, чәт әл дөләтлири билән дипломатиялик мунасивәтләр орнитилди. Елимизниң ихтисадий ихтидари вә позицияси күчәйди. Сәясий вә ихтисадий ислаһатләр билән биллә мәнивий тәрәққиятқиму алаһидә көңүл бөлүнди. Дуканлар тәкчилиридә озуқ-түлүк пәйда болди, сүпәтлик билим елишқа йол ечилди, медицина тәрәққий әтти вә һаказилар. Яш дөләт үчүн әйнә шундақ ишларни әмәлгә ашуруш қанчилик қийин болғанлиғини көз алдимизға кәлтүрүш тәс әмәс.

Келәр жили Йәр кодексидики айрим бапларға киргүзүлгән мораторий муддити аяқлишиду. Президентниң йеза егилиги йәрлирини айлинимға киргүзүш, хәлиқ мәнпийити үчүн пайдилиниш пикри наһайити орунлуқ. Буниң үчүн мәхсус комиссия қурулидиған болди. Шәхсән өзәм йеза егилиги ишлири билән шуғуллинидиған тиҗарәтчиләр һәм деханлар билән һәмкарлиқта ишләватқан тиҗарәтчи болғанлиқтин, төртинчи онжиллиқниң бешида мошундақ тәрәққият йөнилишини тоғра дәп һесаплаймән.

Президент илгири "Тәвәллудлуқ жил вә ихтисадий вә сәясий ислаһатлар, рәқәмләштүрүш, балилар вә накалар һоқуқлирини һимайә қилиш, экология мәсилилири шиари астида өтиду" дәп тәкитлигән еди. Буму йеңи он жиллиқниң башлинишиниң яхши хәвири. Дөләт рәһбири өз мақалисида бизниң вәзипимиз елимизни күчлүк дөләт, сағлам пикирлик милләт сүпитидә тәрәққий әткүзүш дәп тәкитлиди. Мустәқилликниң 30 жилиғида биз заманивий тәләпләргә җавап беридиған, риқабәткә қабил бирпүтүн милләтләрниң бирлигини шәкилләндүрүшкә башлаймиз.

Закирҗан КУЗИЕВ,
ҚХА Рәисиниң орунбасари.

ЯШЛАРНИ ИЛҺАМЛАНДУРИДУ

Дөләт рәһбири Қасым-Жомарт Тоқаевниң "Егемен Қазақстан" гезитида йоруқ көргән "Мустәқиллик һәммидин қиммәт" дегән мақалиси һәммимиз үчүн чоң йеңилиқ болди. Президент мәзкүр мақалида Мустәқил дөлитимизниң асасий қәдрийәтлирини ениқ көрситип бәргән.

Биринчи онжиллиқта йеңи Қазақстанниң мустәһкәм һули қурулди. Мошу мустәһкәм һули кейинки тәрәққиятимизниң капалити болди. Мошу жилларда әң муһим ишлар Елбасы Н.Назарабаевниң дана сәясити түпәйли әмәлгә ашурулди. Дөләт башқуруш системиси шәкилләнди, миллий валюта киргүзүлди, Консититуция қобул қилинди вә башқилар. Тәрәққиятимизниң муһим һөҗҗити болған "Қазақстан — 2030" стратегияси қобул қилинди. Әң муһими, елимизниң территорияси ениқлинип, чегарилар бәкитилди. Яшларға оқуш, ишләш үчүн имканийәтләр яритилди. Қабилийәтлик яшлар дунияниң әң чоң алий оқуш орунлирида билим елиш мүмкинчилигигә егә болди.

Мустәқиллигимизниң 30 жили ичидә нурғунлиған ишлар әмәлгә ашурулди. Қазақстан дуния етирап қилған, тәрәққий әткән дөләткә айланди. Дөләт рәһбири өз мақалисида елимиз тәрәққиятиниң төртинчи онжиллиқтики йөнилишлирини ениқ көрситип бәрди. Шуларниң ичидә әң чоң вәзипә — күчлүк дөләт вә риқабәткә қабил милләт болуш вәзиписи. Униң үчүн биз сәясий вә ихтисадий ислаһатларни, җәмийәтлик аң-сәвийәни йүксәлдүрүшни давамлаштуримиз. Мәхситимиз – адил җәмийәт вә нәтиҗидарлиқ дөләт қуруш. Әгәр биз өз ишимизда мошу принципларға риайә қилсақ, һәрқандақ мәхсәткә йетидиғинимиз ениқ.

Президент Қазақстанниң территориясиниң пүтүнлүгигә мунасивәтлик ахирқи вақитларда ейтилған айрим иғвагәрләрниң пикирлиригә қаттиқ рәддийә бәрди. Шуңлашқа мән Президентниң "Тарих билән сәясәтчиләр әмәс, тарихчилар шуғуллиниши керәк" дегән пикирни толуқ қоллап-қувәтләймән.

Рустәм ХӘЙРИЕВ,
Қазақстан Уйғур Яшлири Бирлигиниң рәиси, ҚХА әзаси.

«Көпмилләтлик болуш — бизниң бәхтимиз» дәп Елбасы — Тунҗа Президент Нурсултан Әбишоғли Назарбаев ейтқандәк, оттуз жиллиқ тарихқа егә Қазақ елиниң бүгүнки тәрәққияти – йүз оттуздин ошуқ милләтниң бирлигидин томур тартқан. Шуни мәғрурлиниш билән тилға алалаймизки, елимиздә өзгә этнос вәкиллири үчүн яритилған имканийәтләрниң арқисида җумһурийитимиздики һәрхил милләт вәкиллириниң мәдәнийити жилдин-жилға риваҗлинип, әҗдаттин- әвлатқа йетип, дөләтниң алаһидә ғәмхорлуғида алтун үзүктики якут көздәк сақланмақта.

Шу җүмлидин көпмилләтлик әлдә бәхтияр һаят кәчүрүп келиватқан бәхитлик хәлиқләрниң бири – уйғурлар. Қазақстандики уйғурлар хәлиқ сани бойичә қазақ, рус, өзбәк, украинлардин кейинки бәшинчи орунда туриду. Алмута шәһири вә Алмута вилайити уйғурлар әң көп олтирақлашқан зимин һесаплиниду. Һә, Алмута вилайитиниң тәркивидики Уйғур наһийәсиниң орни бөләк.

Дәрвәқә, буниңдин бираз вақит илгири җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң Уйғур наһийәлик шөбисигә йеңи рәис сайланғанлиғи һәққидә хәвәрлигән едуқ. Җавапкәрлиги зор хизмәтниң жүки узун жиллардин буян Чонҗа политехникилиқ колледжиниң мудири хизмитини атқуруп келиватқан Рәхмәтҗан Суджәковқа жүкләнгән еди. Йеңи рәисниң иш башлиғиниға анчә көп вақит болмисиму, ушбу қисқа вақит ичидә еғизға толтуруп ейтқидәк ишларни әмәлгә ашуруп үлгәрди. Рәхмәтҗан Савутоғлиниң икки-үч айлиқ паалийитидин хуласә чиқирип, йеңи жиллиқ иш-плани билән тонушуш мәхситидә мәркәз рәисини сөһбәткә җәлип қилған едуқ. Төвәндә диққитиңларға шу сөһбитимизни һавалә қиливатимиз.

«Мәслиһәтлишип пичилгән чапан калтә болмас»

Сабирәм ӘНВӘРОВА,
«Уйғур авази»

– Рәхмәтҗан Савутоғли, авал сизни вә сиз башқуруп келиватқан этномәдәнийәт мәркизиниң барчә вәкиллирини «Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати намидин Йеңи жил мәйрими билән тәбрикләймиз! Йеңи жил йеңи утуқларни елип кәлгәй!

– Рәхмәт!..

– Йеңи җәмийәтлик вәзипигә сайланғиниңизға бираз вақит болди, тәсиратиңиз қандақ?

– Ейтқиниңиздәк, бу паалийәткә киришкинимгә техи бирқанчә ай болди. Лекин мошу қисқа вақитниң өзидә мән зиммәмгә жүкләнгән мәсъулийәтниң нәқәдәр еғирлиғини һис қилип үлгәрдим десәмму болиду. Көпжиллиқ иш-тәҗрибәмдә башчилиқ хизмәтниң қир-сиридин хәвәрдар болсамму, этномәдәнийәт мәркизини башқуруш, мән ойлиғандәк, оңай болмиди. Бу тамамән башқа саһа екән. Колледжда арзу-арманлирини рояпқа чиқириш үчүн кәлгән студентларға вә уларни чоң һаятқа учум қилидиған устазларға йол башлайдиған болсам, бу йәрдә миллитимизниң тәғдири үчүн тәр төкүшүмгә тоғра келиду. Этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси сүпитидә йеңи бир даванға қәдәм басқанлиғимни чүшәндим. Қисқиси, өткән вақит арилиғида йеңи хизмитимниң мусъулийити еғир, җавапкәрлиги зор екәнлигини чоңқур һис қилдим һәм мошундақ улуқ вәзипини хәлқимниң маңа ишинип тапшурғанлиғидин толиму мәғрурландим. Әлвәттә, алдики вақитта әл үмүтини ақлашқа тиришимән.

– «Һәр ишниң башлиниши қийин» дәйду, Уйғур наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси сүпитидә дәсләпки иш-паалийитиңизни немидин башлидиңиз?

– «Немә қилишим керәк? Ишни немидин башлисам бола?» дегән соалларға җавап издәп, мәдәнийәт мәркизиниң рәисигә жүкләнгән вәзипиләр билән тонуштум. Бу йеқидин маңа наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң вәкиллири билән жигитбашлириниң ярдими тәгди. Көпчиликниң пикрини билип, мәдәнийәт мәркизидики мәсилиләрни етиварға алғандин кейин, әң биринчи, йеңи идарә мәсилисини һәл қилишқа бәл бағлидим. ЖУЭМниң наһийәлик шөбисигә рәис болуп тайинланғанлиғимдин хәвәрдар болған тиҗарәтчи достум Максим Кардалиев йеңи хизмитимгә йеңи ишхана издәштүрүватқанлиғимни аңлап, Чонҗиниң мәркизий кочилириниң бири һесаплинидиған Һашим Арзиев кочисиниң бойидики бош турған бенасини бемалал пайдилинип турушумни ейтти.

Ағинәмниң ушбу сөзидин кейин қазақ хәлқиниң кәңлигидин йәнә бир мәртә хурсән болдум. Хошаллиқтин бешим көккә йәткәндәк болуп, дәрру йеңи ишханиға көчүш ишлирини башлавәттим. Шундақ қилип, бурунқи «Атамекен» тиҗарәтчиләр палатиси наһийәлик шөбисиниң мәһкимиси болған имарәткә «ЖУЭМниң Уйғур наһийәлик шөбиси» дегән тахтайчини илип, «бисмилла» дәп босуғисидин атлидуқ. Рәтлинип, көчивалғандин кейин қәғәз-һөҗҗәт ишлирини сәрәмҗанлаштуруп, йеңи иш орнимизға телефон орнитип, Интернет қошқуздум.

– Йеңи ишханидин башқа йәнә қандақ йеңилиқлириңиз бар?

– Орунбасарлирим Ульян Қурбанниязов вә Арлен Османов билән бирликтә мәлиләрни арилидуқ. Карантинға бағлиқ, чоң жиғинларни уюштуруш мүмкин болмиди. Бирақ һәр жутниң активистлири билән баш қошуп, жигитбашлири вә ханим-қизлар кеңәшлириниң рәислири билән мәслиһәтләштуқ. Он төрт йезилиқ округтики иш сәпиримиздин кейинки жиғинларни онлайн түрдә өткүзүп турдуқ. Хәйриханлиқ акциялиригә паал ат селишип, наһийәдики җәмийәтлик ишларниң бешида болдуқ. Мәйрәмдин-мәйрәмгә улишип, икки-үч ай көзни ечип-жумғичә өтүп кәткини раст. Пандемияни демигәндә, жил ахириға планланған ишларниң барлиғи ойдикидәк әмәлгә ашти. Мисалға кәлтүрсәк, мәйрәм һарписида мәдәнийәт мәркизи тәрипидин наһийәдики тәминати начар көпбалилиқ аилиләрниң балилири билән имканийити чәкләнгән гөдәкләргә йеңи жиллиқ соға тапшурдуқ. Җәми икки йүз әлликтин ошуқ балиға соға әвәттуқ.

– Ишниң башлиниши яман әмәстәк, әнди келәчәккә, йәни 2021-жилға планлириңиз қандақ?

– План демәкчи, мәдәнийәт мәркизиниң бир түркүм вәкиллириниң бешини қошуп, жиллиқ план түзүшни ойлаштуруватимиз. Худа халиса, «Ұрпақ парызы» җәмийәтлик бирләшмиси билән бирликтә Абай Қунанбаевниң 175 жиллиғиға даир өткүзидиған чарә-тәдбиримизниң сценарийи тәйяр. Буниңдин бөләк, вәзийәт турақланса, әтиязға қарита Мәшүр Җәлиловниң 90 жиллиғини наһийәдә дағдуғилиқ атап өтүшни планлаватимиз. Ханим-қизлар кеңиши йеңи ишханиниң бир бөлмисини уйғурчә безәп, ихчам мирасгаһ қилип ясимақчи.

Мәдәнийәт мәркизи йенидики "Яшлар клубиниң" ишини җанландурушни ойлаштуруватимән. Чүнки биздә чарә-тәдбирләрниң толиси чоңлар билән өтиду. Яшлар билән атқурулуватқан ишлар йоқниң орнида. Мошу бошлуқниң орнини толтуруп, келәчәктә яшлар тәрбийисигә көңүл бөлүп, уларни билимгә, спортқа, сәнъәткә җәлип қилиш ишлирини қолға алсам дәймән.

– Ахирқи соал, кона жил қандақ утуқлар билән йәкүнләнди?

– Жил ахирида наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң бир түркүм вәкиллириниң әмгиги мунасип баһалинип, ЖУЭМ тәрипидин медаль һәм пәхрий ярлиқлар билән тәғдирләнгән еди. Бу бизниң ортақ утуғимиз дәп билимән. Атап ейтқанда, җәмийәтлик ишларниң бешида жүргән Зилавдун Бавдинов, Гүлминәм Тохтаева, Абдуманап Аблизов җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң «Сахавәт» медалиға сазавәр болса, Зәйнидин Шәмиев, Турғанҗан Имиров, Нурмәһәмәт Арипов, Хәринсахан Иминова, Халима Майлыбаева, Алимҗан Һашимов, Әзиз Палтахунов, Адилҗан Һаширов, Зарина Сайдамова, Ясмина Рамилева ЖУЭМ рәисиниң тәшәккүрнамиси билән мукапатланди. Пурсәттин пайдилинип, мошу йәрдә таҗсиман вирус күчкә киргән пәйттә ниқап тикип таратқан 15 яшлиқ ғунчимиз Ясмина Рамилеваға алаһидә миннәтдарлиғимни билдүргүм келиду. Мошу хилдики утуқларға пәқәт бирлигимиз арқилиқ йәттуқ. Йәнә бир атап кетидиған нәрсә, «Мәслиһәтлишип пичилгән чапан калтә болмас» демәкчи, наһийә рәһбәрлиги һәм наһийәлик Ички сәясәт бөлүми билән зич бағлиништа паалийәт елип бериватимиз.

– Сөһбитиңизгә рәхмәт. Кәлгүси ишлириңизға муваппәкийәтләр тиләймиз.

ПЕНСИЯ ВӘ ЯРДӘМ ПУЛИ ӨСТИ

Шөһрәт МӘСИМОВ,
«Уйғур авази»

Бийил жил бешидин тартип Қазақстанда пенсия вә дөләт бюджетидин төлинидиған ярдәм пули өсти.

Мәсилән, йеши вә бәлгүлүк муддәт хизмәт қилғанлиғи үчүн бәлгүлинидиған пенсия йәттә пайиз өсиду.

Әнди маддий ярдәмгә кәлсәк, елимиздә уни төләм мәнбәлири бойичә шәртлик рәвиштә иҗтимаий төләмләр вә дөләт ярдәм пули дәп иккигә бөлүшкә болиду.

Иҗтимаий төләм Дөләт иҗтимаий ғәмсизләндүрүш фондидин төлиниду. У рәсмий киримгә егә гражданларға төлиниду вә шуниң асасида һесаплиниду. Башқичә ейтқанда, иҗтимаий төләмләр чоң өзгиришләргә бағлиқ әмәс.

Әнди рәсмий киримгә егә әмәс гражданлар мәлум әһвалларда, йәни балини бир яшқичә бекип-күткәнлиги үчүн, баққучисидин айрилған вә накалиқ топини алған әһвалларда дөләт бюджетидин ярдәм пули елиш һоқуқиға егә.

Накалиқ бойичә вә баққучисидин айрилған әһвалда төлинидиған ярдәм пули яшаш минимуминиң миқдариға бағлиқ болиду. Мошу жилниң бешидин тартип бу көрсәткүч бәш пайиз, йәни 32 668 тәңгидин 34 302 тәңгигичә өсти. Нәтиҗидә дөләттин берилидиған шундақ ярдәм пули миқдариму көпийиду.

Әнди дөләт бюджетидин балилиқ аилиләргә төлинидиған ярдәм пулиниң миқдари айлиқ һесап көрсәткүчигә бағлиқтур. Мәлумки, бийил АҺК бәш пайиз, йәни 2 917 тәңгигичә көпәйди.

Елимиздә нака адәмләргә төлинидиған дөләт ярдәм пули уларниң накалиқ топиға бағлиқ болиду.

Мәсилән, барлиқ топтики нака балилар 16 яшқичә яшаш минимуминиң (ЯМ) 1,4 қисмини алиду. Бу төләм миқдари 2021-жили 2 287 тәңгигә көпийип, 48 023 тәңгини тәшкил қилиду.

Балилиқ вақтидин тартип нака 16 яш вә униңдин чоң биринчи топтики накалар үчүн 1,92 ЯМ, йәни 65 860 тәңгә төлиниду. Бу, өткән жилдикигә қариғанда, 3 137 тәңгә ошуқ. Иккинчи топтикиләргә 1,59 ЯМ яки 54 541 тәңгә төлиниду. Униң миқдари 2 598 тәңгигә өскән. Үчинчи топтикиләр 1,2 ЯМ, йәни 41 163 тәңгә миқдарида ярдәм пули алиду. Бу, өткән жилдикигә қариғанда, 1 961 тәңгә көп.

Чоң яштики биринчи топ накалири бийил һәр айда 1,92 ЯМ, йәни 65 860, иккинчи топтикиләр 1,53 ЯМ, йәни 52 483, үчинчи топтикиләр 1,04, йәни 35 675 миң тәңгә ярдәм пули алидиған болиду. Бийил уларға төлинидиған ярдәм пулиниң миқдари тегишлик рәвиштә 3 137, 2 500 вә 1 700 тәңгә көпәйди.

Әнди баққучисидин айрилғанларға төлинидиған ярдәм пулиға кәлсәк, әгәр вапат болған баққучи рәсмий иш һәққи алмиған болса, униң қаримиғида болғанлар (беқиндилар) дөләт ярдәм пулиға үмүт қилалайду. Уларниң қатариға пәқәт балиларла әмәс, бәлки вапат болғучи қанунға мувапиқ бекип-күтүши шәрт болған ата-анилар, әр-аяллар вә башқа уруқ-туққанлири кириши мүмкин.

Дөләт ярдәм пулиниң миқдариму шуларниң саниға бағлиқ. Бир вапат болған баққучиниң қаримиғидики әмгәккә лайиқ әмәс барлиқ уруқ-туққанларға пәқәт бирла ярдәм пули төлиниду.

Мәсилән, әгәр баққучи вапат болғандин кейин бир беқинди қалған болса, униңға ярдәм пули сүпитидә 0,86 ЯМ төлиниду. 2021-жилда у 1 405 тәңгигә көпийип, 29 500 тәңгини тәшкил қилди. Әнди аилиниң икки әзаси ярдәмсиз қалса, уларға 1,49 ЯМ – 51 110 тәңгә төлиниду. Бу өткән жилдикидин 2 434 тәңгә ошуқ. Үч адәм қалса, 1,85 ЯМ, йәни 63 459 тәңгә төлиниду. бу миқдар бултуқидин 3 023 тәңгә көп. Төрт адәм ярдәмсиз қалса, төлинидиған ахча 1,96 ЯМ, йәни 67 232 тәңгә миқдарида болуп, у 3 202 тәңгигә көпәйгән. Әнди бәш адәм қалса, 2,03 ЯМ, йәни 69 634 тәңгә (3 317 тәңгә өскән), алтә адәм қалса, 2, 11 ЯМ, йәни 72 378 тәңгә төлинип, өткән жил билән селиштурғанда, пәриқ 3 448 тәңгини тәшкил қилиду. Башқичә ейтқанда, айлиқ төләм АҺК охшаш бәш пайизға көпәйгән.

ПАСПОРТ ВӘ БАШҚА ҺӨҖҖӘТЛӘР ҚАНЧӘ ТУРИДУ

Бийил елимиздә айлиқ һесап көрсәткүчи өсти. Демәк, муһим һөҗҗәтләрни елиш вә дөләт хизмәтлиридин пайдилиниш үчүн төлинидиған һәқму өсти.

Шөһрәт МӘСИМОВ,
«Уйғур авази»

Мәлумки, өткән жили айлиқ һесап көрсәткүчи (АҺК) икки қетим – жил бешида вә апрель ейида, йәни пәвқуладдә әһвал тәртивиниң җарий қилинишиға һәм дунияви пандемиягә бағлиқ өзгәргән еди.

Әнди бийил 1-январьдин тартип АҺК 2 917 тәңгини тәшкил қилиду. Башқичә ейтқанда, у бәш пайизға көпәйди, демәк, униңға бағлиқ болған барлиқ баж һәққиму шунчилик миқдарда көпийиду.

Мәсилән, 16 яштин тартип берилип, Қазақстанниң барлиқ гражданлири үчүн мәҗбурий болған шәхсий гуванаминиң (кимлик) баһаси бийил 0,2 АҺКни тәшкил қилиду, йәни уни елиш үчүн 583 тәңгә төлиниду. Қошумчә қилимизки, кимликниң күчкә егә қәрәли – 10 жил.

Әнди гражданниң кимлигини гуваландуридиған йәнә бир һөҗҗәт – паспорт. У мәмлмикәтниң ташқирисида ишлитилиду. Йешидин қәтъий нәзәр, өз хаһиши билән берилидиған бу һөҗҗәтниңму күчкә егә қәрәли он жил. Бийил уни рәсмийләштүрүш баһаси сәккиз АҺКни, йәни 23 336 тәңгини тәшкил қилиду.

Паспорт вә кимликни бериш вақти 15 иш күнини өз ичигә алиду. Бу җәриянни қошумчә һәқ төләп чапсанлитишқиму болиду. Бирақ баһа уни алмақчи болған адәмниң яшаватқан региониға бағлиқ. Мәсилән, Нур-Султан, Алмута, Чимкәнт вә Ақтөбә шәһәрлиридә һөҗҗәтни бир күн ичидә елиш үчүн 4 983, үч күндә елиш үчүн 2 752 тәңгә қошумчә һәқ төлиниду.

Вилайәт мәркәзлиридә һөҗҗәтләрни шу баһада һәқ төләп чапсан елишқа болиду, бирақ уни елиш қәрәли тегишлик рәвиштә үч вә бәш иш күнини тәшкил қилиду.

Башқа шәһәрләр билән вилайәтләр наһийәлиридә һөҗҗәтләрни 1 116 тәңгә төләп, чапсанлитилған тәртиптә пәқәт йәттә иш күни ичидә елишқа болиду.

Бу йәрдә шуни қошумчә қилиш әқилгә мувапиқки, кимликни бир ай мабайнида алмиғанлиғи вә қоллиниш қәрәли түгигән кимликни йеңисиға алмаштурмиғанлиғи үчүн униң егиси дәсләп агаһландурулиду.

Әнди бир айдин ошуқ вақит кечиктүрүлгән әһвалда, йәттә АҺК миқдарида, йәни 20 419 тәңгә миқдарида җәриман төләш көздә тутулған.

Бирақ күчкә егә қәрәли өтүп кәткән паспортни алмаштуруш шәрт әмәс. Мәзкүр һөҗҗәт қәрәлиниң өтүп кәткәнлиги үчүн җәриман төләш көздә тутулмиған. Әскә салимизки, кимлик алмаштурулса, күчкә егә қәрәли түгигән паспорт «Гражданлар үчүн һөкүмәт» дөләт корпорациясиниң шөбисигә тапшурулуши шәрт.

Бийил транспорт васитисини һайдиғучи гуванамисини алмақчи болғанлар 1,25 АҺК миқдарида, йәни 3 646 тәңгә баж һәққи төләйду. Шундақла улар гуванамини шунчилик миқдарда һәқ төләп, онлайн-тәртиптә алалайду.

Туғулғанлиғи үчүн берилидиған гуванамигә кәлсәк, биринчи қетим у һәқсиз берилиду. Бирақ уни қайтидин елишқа тоғра кәлсә, у чағда мәлум рәвиштә һәқ төләшкә тоғра келиду.

Бийил хизмәтниң бу түри иккә һәссә қимммәтлиди. Мәсилән, өткән жили униң үчүн 0,5 АҺК (1 389 тәңгә) төләнсә, бийил униң баһаси бир АҺКни, йәни 2 917 тәңгини тәшкил қилиду.

2020-жилда нека гуванамиси үчүн төлинидиған һәқ бир АҺКни – 2 778 тәңгини тәшкил қилатти. Бийил униң үчүн 2 917 тәңгә төлиниду.

Әнди әр-аял аҗрашқанда, неканиң бекар қилинғанлиғи тоғрилиқ гуванамә баһаси мәлум әһвалларға бағлиқ болиду.

Мәсилән, әр-аялниң һәр иккиси неканиң бекар қилинишини халиса вә арида балағәткә йәтмигән балилар болмиса, у чағда икки АҺК миқдарида, йәни 5 834 тәңгә, нека сот қарари билән бекар қилинса, 1,5 АҺК миқдарида, йәни 4 375 тәңгә, әнди әгәр әр яки аял хәвәрсиз жүтүп кәткән, лаяқәтсиз яки үч жилдин ошуқ қәрәлгә сотланған болса, 0,1 АҺК миқдарида, йәни 291,7 тәңгә баж төлиниду.

Шуни әстә тутуш лазимки, бу хизмәтләрниң нурғун қисмини онлайн-тәртиптә елишқа болиду. Шуниң үчүн электронлуқ рәқәмлик имзаниң (ЭЦП) болуши тәләп қилиниду.

Иш билән тәминләш

Йеқинда Пәнҗим йезисиниң турғунлири чоң хошаллиқниң гувачиси болди. Йезида 50 орунлуқ йеңи давалаш амбулаторияси селинип, пайдилинишқа берилди. Карантин чарилиригә әмәл қилған һалда наһийә рәһбәрлири пәнҗимликләрни бу хошаллиғи билән тәбрикилиди.

Пәнҗимдә йеңи амбулатория ечилди

Гөһәрбүви ИСМАЙИЛҖАНОВА,
«Уйғур авази»

Амбулаторияниң ечилиш тәнтәнисидә дәсләп сөз алған Панфилов наһийәсиниң һакими Талғат Өмирәлиев мундақ деди:

— Пәнҗим — Улуқ Ипәк йоли бойиға җайлашқан тәвәдики әң қедимий, һәм әң чоң йезиларниң бири. Аһалисиниң сани жилдин-жилға өсүп, күндин-күнгә тәрәққий етиватиду. Йеза турғунлириниң асасини уйғурлар билән қазақлар тәшкил қилиду. Әзәлдин достлуғи ярашқан бу жутниң адәмлири – дехан билән чопанниң нәсли. Улар деханчилиқ билән чарвичилиқта өзлирини синап, ата кәспигә садақәтлиги түпәйли, йеза егилиги саһасини тәрәққий әттүрүватқанлиғи һәммигә мәлум. Кейинки бәш-он жилда Пәнҗим тониғусиз өзгәрди. Округ тәркивидики Ават, Төвәнки Пәнҗим йезилирида селинған йеңи заманивий мәктәпләр билән фельдшерлиқ амбулаториялиқ пунктлар дөләт программилири асасида қәд көтәрди. Әнди йезилардики мәрт-мәрданә хәйриеһсанлиқ жутдашлар тәрипидинму мечитлар селинип, диний етиқатимизға мүмкинчиликләр яритиливатиду. Тиҗарәтчи жигит-қизлар кафе, ашхана, дукан, дорихaниларни селип, йеза тәрәққиятиға тегишлик һәссисини қошуватқанлиғи һәркимни хошал қилиду.

Әнди мана бүгүн болса, биз елимиз Президенти Қасым-Жомарт Тоқаевниң Мәктүбидики көрсәтмә, вәзипиләрниң жутумизда әмәлгә ешиватқанлиғиниң гувачиси болуватимиз. Бу һәқтә йеза турғунлири һәрхил баш қошушларда наһийә рәһбәрлиригә бир әмәс, бирнәччә қетим мураҗиәт қилған еди. Чүнки өз дәвридә, йәни Кеңәш Иттипақи дәвридә селинған дохтурханиларниң конирап, заманивий әсвап-үскиниләрниң йетишмәслиги, йәни хәлиққә бүгүнки күн тәләплиригә лайиқ хизмәт көрситишкә мувапиқ әмәслиги һәққидә жут турғунлири тәрипидин ейтилип, илтимас қилинған еди. Һәқиқәтәнму тәркивигә Пәнҗим, Қорғас, Төвәнки Пәнҗим вә Ават йезилири киридиған округ турғунлириниң сани он икки миңдин ешип, уларниң мундақ давалаш амбулаториясигә муһтаҗ болуватқанлиғи ениқ.

— Бу хошаллиққа биз Йеңи жил һарписида йәттуқ. Жутдашлар намидин вилайәт вә наһийә рәһбәрлиригә миннәтдарлиғим чәксиз. Адәм саламәтлиги һәммидин қиммәт. Мана мошундақ қийин-қистақ заманда Гиппократ қәсәмядиға садақити билән хәлиқ саламәтлигини күзитиватқан ақ халатлиқ шипакарларға чидам, ғәйрәт, аманчилиқ тиләймән, — деди сөз новитини алған пешқәдәм устаз, жут мөтивәри Әхмәтҗан Надиров.

Пәнҗим йезиси давалаш амбулаториясиниң баш дохтури Имәрҗан Абдурусулоғлиниң ейтишичә, 50 орунлуқ давалаш амбулаториясидә 30 кабинет бар. Медицинилиқ кабинетлар заманивий әсвап-үскиниләр билән тәминләнгән. Жутдашлар саламәтлиги күзитидә 47 саламәтлик сақчиси хизмәт қиливатиду. Уларниң төрти алий билимлик, алий дәрижилик дохтурлар. Ейтайлуқ, Пәнҗим йезиси үчүн Реһангүл Абдулакимова, Төвәнки Пәнҗим билән Қорғас йезилириға Мәйнүрәм Җәлилова, Ават йезисиға Манат Өсербаева қатарлиқ алий билимлик, алий дәрижилик, тәҗрибилик дохтурлиримиз билән һәмширилиримиз хәлиқ саламәтлиги үчүн кечә-күндүз хизмәт қиливатиду.

Һәқиқәтәнму бу күни Пәнҗим йеза округиниң турғунлири хошаллиқниң шаһиди болди. Чүнки улар әнди давалиниш үчүн шәһәр мәркизидики дохтурханиларға әмәс, өз йезисидики заманивий давалаш амбулаториясигә баридиған болиду.

Панфилов наһийәси.

АЛАҺИДӘ КҮНДИКИ АЛАҺИДӘ СОҒА

Сабирәм ӘНВӘРОВА,
«Уйғур авази»

Мәйрәм күнлириниң ичидики әң улуғи – Мустәқиллик күни болса керәк. Чүнки Мустәқиллигимиз болмиса, бүгүнимизму, келәчигимизму болмас еди. Шуңлашқа ушбу күнниң қәдир-қиммитини яш әвлатниң сәвийәсигә сиңдүрүш асасий пәрзимиз болғуси.

Ваһаләнки, Мустәқиллигимизни пәқәт 16-декабрь күнила әмәс, бәлки течлиқ билән атқан һәр теңимизда әскә елип, һәр жутқан нәпәсимиздә баһалаш – барчимизниң борчи. Дегән билән, жил өткәнсири қәдри ашидиған әркинлигимизни 16-декабрьда алаһидә етиварға алидиғанлиғимиз раст. Җүмлидин, карантинға қаримастин, бийилму бу мәйрәм өз дәриҗисидә атап өтүлди.

Мәйрәм күни Уйғур наһийәси һакиминиң орунбасари Қадирҗан Бағбаев наһийәлик пәрзәнтханиниң босуғисидин атлап, улуқ күндә дунияға көз ачқан сәбиләр билән анилирини қош хошаллиқ билән тәбрикләп қайтти. Тәбрикләпла қоймай, наһийә рәһбәрлигиниң мәхсус тапшурмиси билән тикилгән, «Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне — 30 жыл» дегән йезиғи бар көрпиләрни соға қилди.

Хулләс, бу күни наһийәдә 4 бала туғулған. Уларниң иккиси – оғул, иккиси – қиз. Йеңидин туғулған сәбиләрниңму, анилириниңму әһвали яхши.

Уйғур наһийәси.

ТУҒАН ЖЕР

Жутумизда һәрқандақ ишта өзиниң мәрт-мәрданилиғи билән нәқ мәйданда өзини синап, башқиларға үлгә-ибрәт болуватқанларниң бири — Турсун Семәтов. Жут мөтивәри йеқинда, жилдики адити бойичә, «Уйғур авази» гезитиға муштири топлаш ишлириниң қандақ кетип барғанлиғини билиш һәм бирдин-бир рәсмий нәшримизгә муштири шараит яр бәрмәйватқан он аилигә мүмкинчилик яритип бериш мәхситидә телефон қипту. Хаталашмисам, Турсун ака кейинки жигирмә жил мабайнида мошундақ соваплиқ ишниң бешида жүриду.

Меһнити әлгә аян

Гөһәрбүви ИСМАЙИЛҖАНОВА,
«Уйғур авази»

Дайимән әтрапидикиләргә дадил пикир-тәклиплири, баһалиқ тәшәббуслири билән ортақлишидиған пешқәдәм қурулушчиму һаятиниң 85-даваниға көтирилди. Һә, униң һаяти беһөддә өтмиди. Туғулуп өскән йериниң ихтисади билән мәдәнийитини риваҗландурушта тәр төкти. Шуңа Яркәнттә Турсун Семәтов ким десә, қурулушчи, бенакар, мәрипәтчи дәйду.

Турсун акиниң теги-тәкти яркәнтлик. Нағричи йезисида мәрипәтчи аилисидә дунияға кәлгән у йезиниң тарихини мундақ дәп ейтип бәрди.

— Бағ Өсәк бойидики Нағричи — деханлар жути болуп, турғунлири көктатчилиқ билән шуғулланди. Әнди “Нағричи” дәп атилишиниң сәвәви, йәнә шу көч-көч дәвридә бу жутқа нағра сазини челиш маһирлири топлинип, улар Сопинияз, Ғени, Петәш, Талип, Рәхмидин вә башқилар Яркәнттики Веливай мәдрисисидә миллий мәйрәм күнлири нағра чалаттекән. Шуларниң һөрмитигә “Нағричи” дәп аталған екән.

Атиси Испатулла Нағричида муәллим, кейин мудир болуп ишләп, Улуқ Вәтән уруши башланғанда дәсләпкиләрдин болуп мәйданға атлинип, шиддәтлик җәңләрдә қәһриманлиқ көрситип қайтти. Уруштин кейинму шу мәрипәт саһасида ишләп, келәчәк әвлатни тәрбийилиди. Аниси Саламәтхан болса, арқа сәптә җасарәтлик әмгәк қилған аниларниң бири еди. Аилидики пәрзәнтләрниң чоңи Турсун ака аниси билән етизериқта ишләп жүрүп, билим елишқа болған хуштарлиғи түпәйли Яркәнт шәһиридики Киров намидики йәттә жиллиқ (һазирқи Хелил Һәмраев) мәктәпкә пиядә қатнап оқуди. Андин кейин Молотов (һазирқи Алтынсарин) намидики қазақ оттура мәктивидә тәһсил көриду.

Мәктәпни тамамлап, қурдашлири охшаш, мутәхәссислик елиш мәхситидә билим издәп, Алмутиға атланмақчи болиду. Лекин Алмутиға йолға чиқиш, ахча тепиш мәхситидә жутида шәхсийләрниң кесигини қуюп ишләйду. Шәһәргә берип, оқуш орунлириға һөҗҗәтләрни тапшурғичә вақит өтүп кетип, бу жили оқушқа чүшүш ойи әмәлгә ашмиди. У Алмутидиму азду-тола һәрхил ишларда ишләп, жутиға қайтип келиду вә ахири у Чимкәнт шәһиридики техникилиқ-индустриал институтиниң қурулуш факультетиға оқушқа чүшти. Көптин күткән хошаллиғиниң чеки болсунму? Бәш жил тиришип, нәзәрийәвий билим елиш билән, әмәлий синақлардин сүрүнмәй, қолиға қурулуш инженери дипломини елип, жутиға келиду.

У жиллири қурулуш инженерлири һавадәк һаҗәт болуватқан заманлар еди. У әмгәк йолини Пәнҗим йезисидики Калинин намидики колхозда башлиди. Алтә жил атақлиқ рәис, һели мәрһум Имәр Белалов билән янму-ян жүрүп тәҗрибә топлиди. Шундақ ирадилик, тәдбирчан, көзгә көрүнгән мутәхәссисни әнди наһийә рәһбәрлири 1973-жили «Межколхозстрой» мәһкимисиниң башлиғи қилип әвәтти. Йәнила шу йезилардики беналарни селиш, заманивий қурулушлар, чарвичилиқ базилири, турушлуқ өйләрни селишта у рәһбәрлик қилди. Йезилар аватлашти. Турсун ака рәһбәрлик қиливатқан жиллири мәһкимә шу заманниң тәләплири бойичә вилайәтлик мусабиқиләргә қатнишип, бирнәччә қетим уда ғалип чиқти. Әнди наһийәдә йеңи қурулуш тәшкилати, «Талдиқорғанстрой трестиниң 2317-көчмә механикилаштурулған колонниси» тәшкил қилинғанда мәзкүр колонниға рәһбәрлик қилиш вәзиписи тәҗрибилик рәһбәр Турсун ака Семәтовқа тапшурулди. Колонна бойичә қурулуш саһасини техиму тәрәққий әткүзүш униң зиммисигә чүшти. Бизгә колонниниң елип барған ишлиридин тизип ейтишқиму болатти, лекин илгәрки «Октябрьниң 40 жиллиғи» намидики колхозниң «Молодежный» шәһәрчисидики заманивий қурулушларниң әйнә шу Турсун Испатуллаоғлиниң рәһбәрлигидә сүпәтлик селинип, пайдилинишқа берилгәнлигини тәкитләшниң өзи купайә болса керәк.

Биз жуқурида Турсун Семәтовни қурулушчи, бенакар сүпитидә тәриплидуқ. Мошу йәрдә “Турсун акини немишкә мәрипәтчи дәймиз?” дегән соалға җавап берәйли. Турсун Семәтовниң рәһбәрлигидә қурулушчиларниң шиҗаәтлик әмгиги түпәйли наһийәдә тоққуз йеңи типтики мәктәпни селип, пайдилинишқа бәргәнлигини ейтишниң өзи йетәрлик. Қоңурөлән, Ақжазиқ, Үчарал, Головацкий йезилири билән Крупская, Әмгәкчи, Билал Назим намидики мәктәпләр қәд көтәрди. Һазир бу кәң һәм азадә мәктәпләрдә келәчәк әвлатлар билим вә тәрбийә еливатиду. Шуниң үчүнму биз униң маарип саһасиға қошқан тегишлик һәссисини баһалиған һалда «мәрипәтчи» дейишкә һәқлиқмиз.

Турсун Семәтовниң Яркәнт шәһиридики мәркизий мәйдандики балилар истираһәт беғида Шөһрәт аллеясини бәрпа қилғанлиғиниму замандашлири унтуғини йоқ. Һә, мәйданда сәккиз Кеңәш Иттипақиниң қәһримани билән тоққуз Әмгәк Қәһриманиниң бюстлириму орнитилди. Шәһәрдики Билал Назим намидики

мәктәпниң йенида бүйүк мутәпәккүрниң ядикарлиғини орнитишқиму паал арилишип, маддий ярдимини көрсәтти. Әң муһими, илгәрки Пашалиқ бағда дәпин қилинған бүйүк әдипләр Өмәр Муһәммәдий билән Қари Босақовниң қәбирлириниң шәһәрниң шәрқий қисмидики қәбирстанлиққа көчирилип, ядикарлиқлар орнитилғанлиғини Турсун ака мундақ әсләйду:

— Бир күни Пашалиқ бағниң территориясигә орунлашқан наһийәлик қурулуш материаллири заводиға берип қалдим. Мошу йәрдә кона тупрақлиқ болуп, әдиплиримиз Өмәр Мәһәммәдий билән Қари Босақов дәпин қилинғанлиғини биләттим. Бульдозерчи мошу йәрни тәкшиләп, кәңәйтмәкчи болуветипту. Мән уни дәрру тохтаттим. Завод башлиғи Шакир Янтижанов дегән киши еди. Әһвални чүшәндүрдүм. Кейинзә мәрһумларни яхши билидиған пешқәдәм мәрипәтчи Сидиқ Зулияров, тәвәдики инавити үстүн Асим ака Қурбанов билән мәслиһәтләштуқ. Мана шундақ қилип, бүйүк әдиплиримизниң туприғи шәһәрниң шәрқидики қәбирстанлиққа көчирилгән еди. Әнди уларға ядикарлиқ орнитишниму өз һөддәмгә елип, шәхсий мәблиғимдин төлидим. Мән «бу ишта ундақ қилдим, мундақ қилдим» дегиним әмәс. Лекин бу соваплиқ ишни шу чағда өз вақтида бәҗиргәнлигимдин та бүгүнгичә мәғрурлинип жүримән.

Турсун Семәтовниң көпжиллиқ әмгиги мунасип баһаланди. «Панфилов наһийәсиниң Пәхрий граждини», «Қазақстан Җумһурийитиниң Пәхрий қурулушчиси», әмгәк ветерани, шундақла Улуқ Вәтән уруши жиллири арқа сәптики җасарәтлик әмгиги үчүн Улуқ Вәтән урушидики Ғалибийәтниң 60,70,75 жиллиқ юбилейлиқ медальлири билән тәғдирләнди. Лекин мөтивәр үчүн хәлиқ һөрмити һәммидин қиммәт. Әлгә қилған хизмәтниң һалавитигә бөлинип яшаватқан Турсун акиниң рәпиқиси Һүрийәт Семәтова һәққидә гәп қилимизкән, у яқ наһийәдики паалийәтчан аниларниң бири. Әсли теги-тәкти челәклик Һүрийәт һәдә кооператив техникумини тамамлап, әмгәк паалийитини Яркәнттә истималчилар иттипақида технолог болуп башлап, җәмийәтлик тамақлиниш комбинатида мудир хизмитиниму шәрәплик елип барди. Һүрийәт һәдә «Һөрмәт Бәлгүси» вә Әмгәк Қизил туғи орденлири, шундақла Алмута вилайити һакиминиң пәхрий ярлиқлири билән мукапатланди. Мошу қетим болса, «Панфилов наһийәсиниң Пәхрий граждини» аталди.

Турсун ака билән Һүрийәт һәдини наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизидә өтүлүватқан чариләрдә пат-пат учритимән. Ундақ болғини, һәр иккилиси баһалиқ тәшәббус һәм хәйри-еһсанлиқ ишлири билән бәнт болуп жүриду. Ейтайлуқ, технолог Һүрийәт һәдә һәрхил дәриҗидики көргәзмә-фестивальларда дәстиханни назу-немәтләр билән безәп, өз мәблиғи һесавиға миллий таамлардин көргәзмиләр уюштуриду.

Панфилов наһийәлик Ишбиләрмән ханим-қизлар кеңишиниң әзаси сүпитидиму у һәр жили он аилигә озуқ-түлүк севитини ианә қилиду. «Мәктәпкә — йол» акциясидә болса, көпбалилиқ аилиләрниң балилирини кийим-кечәк, оқуш қураллири билән тәминләшкә қол учини созиду.

Икки яхши бир болуп, икки пәрзәнт сөйгән болса, улардин 14 нәврә, 8 чәврә көрди.

Турсун ака билән Һүрийәт һәдини қәдәм тәшрип қилған Йеңи жилда тәбрикләп, “Әлгә қилған хизмәтниң һалавитигә бөлинип узақ яшаңлар”, дегүмиз келиду.

Панфилов наһийәси.

Әлгә кирсәң – елиңчә...

Әмгиги мунасип баһаланди

Мәшүр САСИҚОВ,
«Уйғур авази»

Биз, уйғурлар, һәқиқәтәнму тиришчан хәлиқ. Әйнә шу қенимизға сиңгән қабилийитимиз түпәйли бирәвләргә хар болмай, һалал әмгәк қилип, өзимиз яшаватқан дөләтниң иҗтимаий-ихтисадий тәрәққиятиға биркишилик һәссимизни қошқандин ташқири, шу җәриянда ана тилимиз, мәдәнийитимиз, сәнъитимиз вә мәтбуатимизни риваҗландурған һалда, миллийлигимизниму сақлап, өзгиләрниң алдида бешимизни егиз тутушимизниң сәвәвиму шуниңдин болса керәк.

Биз буниңға «миллитимниң хизмитини қилимән» дәп кечәю-күндүз ат чапқан бир топ инсанларни җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи тәсис қилған «Сахавәт» медали вә пәхрий ярлиқлири билән тәғдирләш мәрасимида толуқ көз йәткүздуқ. Җәмийитимизниң һәрхил саһалирида, болупму җамаәтчилик ишлирида паалийәтчанлиқ көрсәткән йүзгә йеқин қериндишимизниң әмгигини лайиғида баһалаш һәм уларниң милләтпәрвәрлик роһини техиму көтиришни мәхсәт қилған тәнтәнә Алмута шәһиридики «Metall Prom Group» ЖЧЙниң Мәҗлисләр залида тәнтәнилик өтти.

Тәнтәнини ЖУЭМниң иҗраий мудири Зихруллам Қурванбақиев киришмә сөз билән ечип, сөз новитини ЖУЭМ рәисиниң биринчи орунбасари, тонулған меценат Долкунтай Абдухелилға бәрди. Натиқ өз нутқини жирақ-йеқиндин кәлгәнләргә җәмийәт арисида атқуруватқан хизмитигә миннәтдарлиқ билдүрүштин башлап, бу мәрасимни пандемияга бағлиқ, үч күн давам қилидиғанлиғини йәткүзди. Шундақ қилип, ЖУЭМниң “Сахавәт” медали вә пәхрий ярлиқлири билән биринчи күни алимлар, Әмгәкчиқазақ вә Уйғур наһийәлиридин кәлгән активистлар, мәтбуат хадимлири билән спорт саһасида утуққа қол йәткүзгәнләр тәғдирләнди. Уларниң арисида әдлийә пәнлириниң доктори, профессор

Д.Абдухелил Ушу-санда федерациясиниң вице-президенти З.Ғожәхмәтов билән.

Шәймардан Шәрипов билән Р.Сулейменов намидики Шәриқшунаслиқ институти Ғ.Сәдвақасов намидики Уйғуршунаслиқ мәркизиниң йетәкчи илмий хадими, филология пәнлириниң намзити Рәхмәтҗан Йүсүпов бар.

Иккинчи күни миллий әдәбиятимизда қәләм тәвритиватқан шаирә-алимәлиримиз, җәмийәтлик ишларда паалийәтчанлиқ көрситиватқан биртүркүм ханим-қизлар, җүмлидин Турсунай Абдуллаева, Гүлминәм Тохтаева, Айшәм Норузова кәби миллий мәдәнийитимизниң җанкөйәрлири мукапатланди.

Әнди үчинчи күни мукапатланғанлар һәққидә тәпсилий тохтилишқа тоғра келиду. Чүнки улар бийилқи һәммимизни чоңқур ойларға салған еғир вәзийәттә муштири топлаш мәвсүминиң җапа-мәшәқитини тола тартқанлар десәк, һәргизму ашурувәткәнлик әмәс. «Сахавәт» медали билән тәғдирләнгән Ярмәһәмәт Кибиров, Сабит һаҗим Йүсүпов, Азат Ибрагимов, Октябрь Қурбанниязов охшаш рәһбәрлигидики жигитбашлириниң тинимсиз хизмити түпәйли муштирилиримиз сани сақлинип қалди. Һәтта зимистан қишниң соғида музлидуқ-тоңлидуқ демәй, коча арилап жүргән жигитбашлири билән активистларниң видеолирини көргиниңиздә, чәксиз миннәтдарлиғиңизни билдүрмәй туралмайсиз.

Апирин силәргә! Мукапат мубарәк, қериндашлар!

Ғалибийитини Қазақстанға беғишлиди

АҚШниң Флорида штатидики Hard Rock Holly казино-меһманханисида өткән бокс кечиниң баш йәкму-йәк җеңидә Қазақстанниң пәхри Геннадий Головкин польшалиқ Камил Шереметани қәрәлдин илгири тиз пүктүрди.

Шөһрәт МӘСИМОВ,
«Уйғур авази»

Бу қетимқи ғалибийитини Қазақстанға беғишлиған жутдишимиз оттура дәриҗилик салмақ категориясидә IBF вә IBO тәхминлири бойичә дуния чемпиони унванлирини утуқлуқ қоғдап қалди. Бу – 38 яшлиқ қариғандилиқ жигитниң кәспий рингта 41-қетим ғалип чиқиши. GGG өз һаятида 36 җәңни нокаут билән аяқлиди. Бир қетим мәғлубийәткә учрап, йәнә бир йәкму-йәктә тәң һесап тиркәлди. У шундақла дуния чемпиони унванини 21 қетим қоғдап, америкилиқ кәспий боксчи Бернард Хопкинсқа тәәллуқ болған рекордни йеңилиди вә кәспий бокс тарихида исмини йәнә бир қетим алтун һәрипләр яздурди.

Геннадий Головкинни Елбасы Нурсултан Назарбаев ушбу ғалибийити билән тәбрикләп телеграмма йоллиса, Дөләт рәһбири Қасым-Жомарт Тоқаев Twitter иҗтимаий тармиғидики сәһиписидә: «Геннадий Головкинни ишәшлик ғалибийити билән тәбрикләймән! Бизниң боксчи оттура дәриҗилик салмақ категориясидә IBF вә IBO тәхминлири бойичә дуния чемпиони унванлирини қоғдап қалди. Гена йәнә бир қетим өзиниң жуқури маһаритини вә ғалибийәткә болған қәтъий хаһиш-ирадисини намайиш қилди. Мәмликәт сениң билән пәхирлиниду!», дегән тәбрик сөзлирини язди.

Йол болсун!

Киракәш

Ғалҗатлиқлардин жутдиши Рамиль Илахуновниң машинисиға олтармиғанлар аз. У шәһәр билән йеза арисида қатнап, биртәрәптин аилисини асриса, йәнә биртәрәптин жутиниң хизмитини қилип келиватқан жигитләрниң бири.

Мәшүр САСИҚОВ,
«Уйғур авази»

Өзи дайим хушхой, чақчақ биләнла жүридиған Рамильниң «паалийити» тоғрилиқ йезиштин илгири хелила ойлинишқа тоғра кәлди. Чүнки бәзи қериндашларда «Немә бопту? Киракәшлик қиливатса, пулини еливатиду, җенини беқиватиғу» дегән ой пәйда болидиғанлиғи ениқ. Амма, униң «Йол азави – гөр азави» демәкчи, узун йолларни жутдашлири билән биллә қисқартип, киракәшликтә өзигиму, өзгигиму нәп бериватқан жигитни көпчиликкә тонуштурушни нийәт қилдуқ.

Рамиль тәбиитидин тиришчан вә башқилар билән асан тил тепишни билиштин ташқири, машинисиға олтарған һәрқандақ йолувчини өз қилишқа маһир. Әзәлдин киракәшләрни «Һәммини билидиған кәсип егилири» дәп қойиду. Бу һәқ гәп. Бирақ шу «һәммини» билиш үчүн жүргүзгүчигә йол бойи йолувчи билән талай сөһбәтләрни қурушқа тоғра келиду. Сөһбәтара жүргүзгүчи кәлсә-кәлмәс соалларни қоюп, бирдәм тағдин, бирдәм бағдин сөзлисәң, у бирәвгә яқиду, йәнә бирсиниң әсәбини қозғайдиған йери бар. Мана мошундақ әһвалларда диққәтчан болмисаң, йә йолувчидин айрилисән яки йоқ йәрдә аһанәткә қелишиң еһтималдин жирақ әмәс.

Буниңдин Рамиль укимиз тамамән жирақ. У «бисмилла» дәп йолға атланғандин таки мәнзилгә йәткичә магнитафонда яңриған нахша-сазларға жор болған һалда, йолувчиларға сирдаш һәм мундаш болуп, уларниң көңлини елишқа тиришиду. Ариликта хуш чақчиғиға қошуп, һәркимниң һалиға йетиш билән хошаллиғиниму бөлүшүшкә майил. Буниңға қайил болған йолувчиларму узақ йолни сәзмәйдудә, әндики новәт сәпәргә чоқум униң билән йолға чиқишни истәйду.

Һазир һәммимизниң киракәшкә хиҗалитимиз чүшидиған заман. Болупму йезидикиләрниң шәһәрдики бала-чақисиға әвәтидиған аманити көп болса, шәликләрниң сәрадикиләргә соғасалимиму йетипашиду. Әйнә шуларни көп тошуйдиған Рамильдин жутдашлири толиму миннәтдар. У кимниңла болмисун әвәткән соғасалимини дәл вақтида, дегән йеригә йәткүзүп бериши түпәйли барчиниң ишәшлик адимигә айланди. Шәһәр ичини убдан билидиған униңға телефон қилмайдиғанлар камдин-кам. Чүнки у һечқачан аманәткә хиянәт қилмайду һәм хизмитигиму «паланчи пул бәр» дәпму кәтмәйду. Бәрсә алиду, бәрмисә рәхмәткә меңиватқан.

Мана мошулардин бөләк йезида мурәккәп җөндәш ишлири жүргүзүлүватқан кона мечитниң, мәктәпниң кам-котисини йәткүзүшкиму тәйяр. Униң әң муһим алаһидилиги шуки, йол һәққигә янчуғи яр бәрмигән йолувчиларни қистап кәтмәйду. Өзиниң ейтишичә, «Ака, мән һечқачан бирәвдин зорлап пул алмаймән. Жут болғандин кейин кимниң қандақ әһвалда яшайдиғинини билисән. Бәзиләр қийнилип, «әтә-үгүн бериветәйчу» яки “Рамиль, бир хиҗалитиңдин чиқиветәрмән» дәйду. Уларға қандақ «яқ» дәйсән. Бу ишта мән ялғуз әмәс, әлвәттә. Мениң охшаш йол меңиватқан барлиқ жутдаш жигитләрму буниңдин истисна әмәс. Уларму қолидин кәлгиничә, көпниң ишини қиливатиду. Биз, һәммимиз, бир жутниң адәмлири әмәсму?!

Киракәшлик қилип җан беқиватқанлар нурғун. Буниңму өзигә чушлуқ қийинчилиғи билән җапа-мәшәқити тола кәсип. Униңға чидайдиған бар, чидимайдиғанму бар. Бир тәҗрибилик киракәш акимиз «киракәш болсаң, байму болмайсән, кәмбәғәлму болмайсән» дегән екән.

Һәқиқәтәнму шундақ. Тапқиниңниң йеримини астиңдики “төмүр тулпариң” йәйду. Өзәмгә аштиғу дегиниңниң бир қисмини йолдики «Нәгә маңдиң, нәдин келиватисиләргә» бериш керәк. Шундақ қилип, ахчаң өйгә йәткичә өзиму бир йәргә бариду. «Шүкри, меһнәт қилип тапқан пулумниң бәрикитини бәрсун» дәп йолда жүргән киракәшниң һаяти әйнә шундақ өтиду.

«Тарихий тәһлилни туғ тутқан әдип»

(Язғучи Мәсүмжан ЗУЛПИҚАРНИҢ туғулғининиң 95 жиллиғиға даир)

ХХ әсир қериндаш қазақ әдәбияти тарихида әдәбий тәнқитниң шәкиллиниши, риважлиниши һәм униң йүксилишигә бебаһа әҗир сиңдүрүп, өз өмри давамида қириқтин ошуқ монографиялик әсәр язған атақлиқ мунәққид (критик) академик Мухамеджан Қаратаев (1910 — 1995-ж.ж.) екәнлиги көпкә мәлум. Буниңдин 50 жил муқәддәм йоруқ көргән «Әдәбият вә эстетика» намлиқ монографиясидә у: «Өзәң оттура мәктәптә оқуп жүргән болсаң, бәдиий әдәбиятни жениңдәк яхши көрсәң, әшу әдәбиятниң бармақ билән санарлиқ азғина дәсләпки юлтузлириға қандақ қариған болаттиң? Бу соалға мән өз бешимдин өткән һәқиқий бир әһвални есимгә чүшириш билән жавап бәрмәкчимән» дәйдудә, өткән әсирниң 30-жиллиридики қазақ әдәбияти вә униң асасчилиридин Сәкен Сәйфуллин, Сәбит Муқанов, Ғабит Мусрепов һәм Мухтар Әвезов билән айрим-айрим сөһбәтлишип, интайин бәһримән болғанлиғини әсләйду. «Һазир ейтмақчи болғиним, Муханң билән параңлашқанда ядимда қалған бирәр пикир:

— Горкийдің айтқаны қолмен қойғандай жүзеге асып келеді. Көпұлтты Совет әдебиетінің ренесанс дәуірі туды. Социалистік эпос қалыптаса бастады... Жазба әдебиет ақындары социалистік эпостың лирикамен біте қайнаған синтезін жасау үстінде. Жақында жарияланған «Құлагер» поэмасы осындай құбылыс. Бұл бір үлкен жаңалығымыз. Прозада да біз осы бағытта туындылар жасауымыз керек, — деді Мухаң.

Проза тоғрисида униң сөз ачқан пәйти, хаталашмисам, мошу болса керәк. Буниңдин илгири «Казахстанская правда» гезитида елан қилинған мақалилирида һәрдайим драматургия тоғрисидила язидиған дәп әслә́йду.

Дәрһәқиқәт, өзиниң «Абай» вә «Абай йоли» намлиқ роман эпопеяси арқилиқ Абайни — қазаққа, қазақни аләм әһлигә тонутқан улуқ әдип Мухтар Омарханоғли Әвезов (1897 — 1961) етиваридики ойғиниш дәври туғулған көпмилләтлик кеңәш хәлқиниң жүмлисидә уйғурларму һәм униң миллий әдәбиятиму бар еди. Ваһаләнки, уйғур әдәбиятиниң өзигә хас ойғиниш дәври өткән әсирниң әшу биринчи чаригидин әмәс, бәлки иккинчи дуния урушидин кейин, йәни 50-жиллардин етиварән башланғанлиғи әдәбиятшунаслар әһлигә яхши аян. Ушбу истилаһни (терминни) биз бүгүнки ШУАР һәм Оттура Азия, жүмлидин Қазақстан уйғур әдәбияти вә сәнъитигә, пән-мәдәнийитигә тәдбиқ қилсақму, йәнила өткән әсирниң әшу иккинчи йерими тарихий өлчәм бирлиги болалайду.

Демәк, иптидаий уйғур ойғиниш дәвриниң муқәддимиси әшу IV — V әсирләргә мәнсүп.

Ушбу орунда илавә терикисидә ейтип өтидиған бир гәп — биз мубарәк исмишәрипини қәләмгә елип, қисқичә ижадий сиймасини яритиш нийитидики әдипимиз Мәсүмжан Зулпиқар өз талланмилириниң 7-томидики «Намайәндиләр» қисмида Кумираживаниң тәржимиһали һәм ижадий паалийәтлири һәққидә мәлумат бериш билән униңға аит эссесини илавә қилған (296 — 316-бәтләр).

Аянки, биз нәзәрдә тутуватқан ХХ әсир уйғур ренессансиниң карванбеши, публицист әдип Нәзәрғожа Абдусемәтов (1887 — 1951), әдип вә атақлиқ дөләт әрбаби Абдулла Розибақиев (1807 — 1937), әдәбият мәйданиға «Еғир күнләрдә» әсәри билән кирип кәлгән Өмәр Муһәммәдий (1906 — 1931) вә «Челиш долқунлирида» үзгән, аңлиқ һаятиниң үчтин бирсини сүргүндә өткүзгән Һезим Искәндәров (1906 – 1970) вә башқилар болған еди.

Тәкитләнгән өзиниң миллий йезиғиға егә уйғур ренессансниң тарихән икки басқучиға варислиқ қилған һалда уруштин кейин ижадийәт билән шуғулланған нашир вә әдип Қадир Һасанов, Зия Сәмәди, Жамалидин Босақов, Йүсүп Илияс, Һезмәт Абдуллин, Йүсүпбәк Мухлисов кәби проза жанриниң пешқәдәмлири жүмлисидә Мәсүмжан Зулпиқаровму бар еди.

Әйни мәнасидики милләтпәрвәр һәм мәрипәтпәрвәр Мәсүмжан Шәмиоғли Зулпиқар (1925 — 2012) өзигә ана-тәбиәт тәрипидин әта етилгән тәбиий иқтидарини туюнған һалда:

— Беғишлидим, анлиқ һаят, еқидәмни,
Жүригимниң сиз үчүн шох тәпкини бу.
Гәр мисқалчә нәп алсиңиз әжирәмдин,
Мәхсәт-мурат әсла ада тапқини шу, —

дегән алий арзу билән илкигә қәләм алған нәвқиран яшлиғида, жанижан хәлқиниң миллий мустәқиллиги йолида күрәш қайнамлириға қетилип, әләм тутуп сәмән сүргән жәңгивар роһлуқ әдиптур. Бу — әждатлиримизниң әсрий арзу-истәклири төкүлгән қутлуқ қанлар, пидаий түмәнлигән жанлар бәдилигә рояпқа чиқип, Шәрқий Түркстан Жумһурийити (1944 — 1949) тәсис етилгән қиян қисмәтлик жиллар еди.

Дәрвәқә, бир қолида қәләм, иккинчисидә әләм тутқан әшу отлуқ өткәлләрдики нәвқиран яшлиғини, камаләт йешидики өмүр мәнзиллирини сөйүнүш илкидә әслигән әдип: «1942-жили «Шинҗаң Или гезитида» «Баһар» намлиқ дәсләпки шеирим нәшир қилинған екән. Байқисам, әдәбият саһасида қәләм тәврәткинимгә талай жиллар өтүпту. Бу жәриянда маңа һәр үч жанрда бирдәк ижат қилиш адәткә айланди. Нәтиҗидә бирқанчә «Шеир-дастанлар» топламлирим, «Лутпулла» вә «Янартағ» тарихий роман трилогиям йоруққа чиқти. Униңдин ташқири онлиған повесть, драма әсәрләр һәм атмиштин зиядә һекайиләр язған екәнмән. Улар бирқанчә китап болуп нәшир қилинди. Драма әсәрлиримниң нисби жумһурийәтлик Уйғур музыкилиқ-комедия театрида тамашибинларға көрситилипту. Һә техи: «Балилар фольклори», «Миллий дәстүрлиримиз» намлиқ әмгәклирим нәшир қилинип, «Мәшрәп», «Тор» қатарлиқ бәдиий фильмлирим экранда көрүнүпту. Ейтмақчи болғиним, гәп санда әмәс, сүпәттә, әлвәттә», дәп язиду өз тәвәллудиниң мубарәк 70-жиллиғи мунасивити билән йоруқ көргән «Талланған әсәрләр» (Алмута, 1998) мәжмуәсиниң «Муәлиптин» сәрләвһилик қисқичә киришмисидә. Бу — пирсүпәт атахан әдипниң өз ижадий сәмәрлири тоғрисида китапханлар алдида ейтқан сәмимий дил изһари еди, әлвәттә.

Биз ақил атиниң қабил пәрзәнтлири һәм әдип ижадиға ихлас қойған сахавәтлик инсанларниң қол-қанат болуши билән әдипниң вапатидин кейин 2013 — 2014-жиллири «Мир» нәшрияти тәрипидин йоруқ көргән униң 10 томлуқ әсәрлири мәжмуәсини сөйүнүш һәм әдип роһиға еһтирам билән илкимизгә алдуқ.

Әң авал шуни ейтишимиз керәкки, Мәсүмжан Зулпиқарниң мәзкүр он томлуғи, жуқурида биз нәзәрдә тутқан ХХ әсир уйғур әдәбияти һәм сәнъити тәрәққияти — ойғиниш дәвриниң йәни уйғур миллий ренессансиниң узвий давами һәм надир ижадийәт сәмәриси. Томдин-томларға, сәһипиләрдин-сәһипиләргә өтүш давамида биз, худди әдипниң өзи тәкитлигинидәк, униң әдәбиятниң үч жанрида йәни проза-нәсир, лирика-нәзим вә драма жанрида ижат қилғанлиғиға әмин болдуқ.

Тарихий мавзуларға йезилған «Янартағ» роман трилогияси, «Сәрап» роман диологияси вә «Лутпулла» романи 1 — 6-томларда; «Повестьлар» билән «Һекайиләр» 7-8 томларда; «Шеирлар» 9- вә «Пьесилар» 10-томда берилгән. Эпик, лирик вә драматик түрдә йезилған әсәрләрдин ташқири, 7- вә 8-томда «Намайәндиләр» сәрләвһиси билән инсанийәтниң муштәрәк пәрзәнтлири: Кумаражива, Мәһмуд Кашғәрий, Йүсүп Баласағуний, Әлишир Нәваий, Заһириддин Бабур, Абай вә Мухтар Әвезовтин та даңлиқ нахшичимиз Рабия Исмайил Дамоллақизи Мәмәтовағичә өткән 30дин зиядә әдәбият вә сәнъәт, пән вә мәдәнийәт пешиваллириниң қисқичә тәржимиһаллири билән муәлипниң өз тәсәввуридики тәсвирий сиймалири берилгән.

«Мухтар Әвезовни әслигәндә» намлиқ мақалисида әдип: «Қазақстан Язғучилар иттипақидики Уйғур кеңиши бизниң бешимизни пат-пат қошуп туридиған. Бу 1960-жили еди. Язғучилар иттипақи дәргаһиға кәлсәк, бенаниң иккинчи қәвәттики залида олтарған М.Әвезовни бир топ қазақ вә рус язғучилири чөрәдәп турупту. Авал бир дәқиқә ойлинип, һәзим қилип, андин улуқ аққан өстәң сүйи мисали раван сөзләйдиған Муханң, пәлсәпәвий тәпәккүр, терән мәзмун, мәнтиқилиқ ой-пикирни үнчидәк тизип, әтрапидикиләрни өзигә рам қиливалди. Шу әснада кимниңду соалиға бола, өзиниң әнди заманивий мавзуға роман йезишқа киришкәнлигини изһар қилди. Мениң барлиқ диққәт-етиварим Муханңниң салмақлиқ ләвзи, бир еғизму нашаян сөзи йоқ, худди топан-саминидин айрилған қип-қизил чәштәк мәзмунлуқ гепи сехирлап алған еди», дәп бүйүк әллама әдипниң нутуқ мәдәнийитини йүксәк баһалапту.

Миллий әдәбиятимизниң риважлиниши һәм униң өзлириниң Миллий мустәқил Дөләт түзүмигә егә қериндаш түркийләр әдәбияти сәвийәсидә болушиға аңлиқ һалда әҗир сиңдүргән ақил вә кәмтарин инсан Мәсүмжан Зулпиқарниң Он томлуқ әсәрлири мәжмуәсини әстаидил көздин кәчүргән адәм, униң истедатлиқ әдип, назук тәбиәтлик шаир, парасәтлик драматург вә классик әдәбиятимиз тарихидин бахәвәр қәләм саһиби екәнлигидин мәмнун болиду. У қәдимки Шәриқ әдәбиятини, қериндаш түркий хәлиқләр әдәбиятини, рус әдәбиятини оқуп-үгиниш билән биллә, мәзкүр әдәбиятлар классиклири һәққидә, уларниң инсанийәт илкигә сунған әдәбий төһпилири тоғрисида, өз тәһлилий нәзәри билән, көплигән илмий-аналитик мақалилар язған иқтидарлиқ әдәбиятшунас алимдур.

Буниңға әдипниң әшу «Намайәндиләр» түркүмидики мақалилири шаһид. Абай Қунанбаев, Мухтар Әвезов, Абдулла Тоқай, Буқара Ташқанбаев, Махамбет Өтемис охшаш әдипләрниң әдәбий сиймалирини сизған Мәсүмжан Зулпиқаров қазақ хәлқиниң Садир Палван сүпәт мәрду-мәйдан оғлани батур һәм шаир Махамбет Өтемисоғли (1803 — 1844) тоғрисида қазақ тилида язған мақалисида: «Мен бүгін осы мінберде өз халқының азаттығы, бостандығы үшін ат салған, халқының рухани күш-қуаты болған мәдени-мағрипатын, яғни Тәңірінің бир белгісі болған зор қасиетті аңсаған ұлы адам - Махамбет мұрасына тағзым етіп, басымды иемін» десә, татар әдәбиятиниң классиги Абдулла Тоқай (1886 — 1913) һәққидики мақалисида: «Йеңи заман татар әдәбиятиниң, болупму татар шеирийитиниң хошна әлләргә болған тәсири, алди билән Абдулла Тоқай, кейинирәк Һади Тахташ (1901 —1931) ижадийити билән чәмбәрчәс бағлиқ. А.Тоқайниң татар миллий шеирийитини вужутқа кәлтүрүш вә уни риважландуруштики паалийитини бирәр можут өлчәм билән өлчәш мүмкин болмиса керәк. Чүнки у чақмақтәк чекип өткән қисқиғинә өмридә татар әдәбиятида пүтүн бир дәвир яратқан шаир» дәп тәкитләйду (277-бәт).

Өзиниң узун жиллиқ ижадийити давамида язған шеирлири һәм: «Боз сирлири», «Коммунар», «Ризвангүл» вә «Мәликәм» охшаш дастанлири 9-томға жәмлигән Мәсүмжан Зулпиқар ушбу мәжмуәниң түгәнҗисидә «Сәпәрнамә» намлиқ мақалисини илавә қилиду. Бу Вәтәнни йәнә бир көрүш арзусида өртәнгән әдипниң 1987-жили ШУАР зияритидин алған тәсиратлири:

«Безәклик» яки «Миң өй» чоңқур сай бойидики ярға кемир шәклидә оюп ясалған өнкүрләрдин ибарәт. Уйғур хәлқиниң қимматлик тарихий ядикарлиқлириниң бири болған «Миң өй» қедимий уйғур тилида «саңрам» йәни “раһиплар жәм болидиған орун” дегән мәнани билдүридекән. Униң ичидики сансиз рәсимләр — буддизмни қоғдиғучи тәңриләр билән ибадәт қилғучиларниң образлири, шуниңдәк, қедимий чалғу-әсваплири, уссулчилар вә һәрхил қуш, һайванаттин учур бериду. Рәң бериши интайин рошән, йәрлик алаһидиликлири байқилиду. У рәсимләрниң бир қисмини чәт әл экспедициячилири оюп елип кәткән екән. 1930-жиллири Германия археологлири тәрипидин елип кетилгән, рәсимләрниң фотосүрәтлирини кейин алдурулуп өз жайлириға илинипту. Лекин 1960 — 1970-жиллири жүргүзүлгән «Мәдәний зор инқилави» дәвридә һәрикәткә кәлгән хуңвәйбинлар «қонилиқни, әсәр-әтиқиләрни тамамән бузуш» принциплири бойичә, рәсимләрни нәйзә-пичақлар билән чоқуп, үстигә шатирақ лайларни чечип, бәт-бәшәрә қиливетипту, дәп әпсуслиниду әдип.

Дәрвәқә, хәт тонуйдиған саватхан һәрқандақ бир адәмниң әң авал өз миллитиниң, униңдин өтүп, пүткүл инсанийәтниң тарихини билиши — униң зиялий бир инсан екәнлигиниң далалити. Чүнки һәрқандақ бир милләтниң миллий тарихи, әсли маһийәткә, әшу милләт, әшу милләт әсирләр давамида истиқамәт қилип кәлгән зиминниң йәни ақил вә жәңгивар әждатлири қутлуқ қан-тәри бәдилигә вужутқа кәлтүргән Вәтән тарихидур. Бу әсирләр давамида болуп өткән түрлүк-түмән вақиә-һадисиләр һәм кәчмиш-кәчүрмишләрниң гуваси болуши биләнла әмәс, шуниң билән биллә, әл-юрт ғемидә жапа-мәшәқәтләргә бәрдашлиқ бәргән һалда нурғун әҗир сиңдүргән тарихий шәхсләр сиймалириниң қамуси болуши билән һәм муқәддәстур.

Дәрвәқә, Мәсүмжан Зулпиқарниң нәсрий әсәрлирини, хусусән, тарихий романлирини оқуған китапхан униң Оттура әсирниң һәм йеқин заман миллий тарихимизниң билимдани, уларға нисбәтән тәнқидий нәзәр билән қариғучи парасәтлик тарихшунас екәнлигини көрәләйду. Шундақла у һәрқандақ бир тарихий шәхсләрниң өзлири өмүр сүргән дәвирдики ижтимаий вә сәясий-ихтисадий мунасивәтлириниң мәжмуи (совокупный) болған жәмийәтниң вәкиллири, йәни Уйғурлар жәмийитиниң әзалири екәнлигини нәзәрдин сақит қилмайду. Әслән, Тарих — шанлиқ вә қанлиқ вақиә-һадисиләр билән гирәләшкән кишилик жәмийәтниң тәкрарсиз инкаси. Уйғур жәмийитиму буниңдин мустәсна әмәс, әлвәттә.

Өз заманисида социалистик реализм усулиниң асасчиси, пролетариатниң улуқ язғучиси сүпитидә етирап қилинған Максим Горький (1868 – 1936) «Әдәбият тоғрисида» «Шәрқ һәқиқити» нәшрияти (Ташкәнт-1957, уйғур тилида) намлиқ әдәбий-тәнқидий мақалилар мәжмуәсидики «Йезишни қандақ үгәнгәнлигим тоғрисида» сәрләвһилик мақалисида әшу дәвир әдәбиятида асасий еқимлардин болған романизм вә реализм тоғрисидики өз мулаһизилирини сөзләп келип: «Бальзак, Тургенев, Толстой, Гоголь, Лесков, Чехов охшаш классик язғучиларниң романтик яки реалист екәнлиги тоғрисида еник бир пикир ейтиш қийин. Чоң сәнъәткарларниң ижадида һәрқачан реализм билән романтизм бирләшкәндәк көрүниду» дегән мулаһизисини илгири сүриду.

Өткән әсирниң 50-жиллири, тәкитлигинимиздәк, Алмутидики «Йеңи һаят», Ташкәнттики «Шәрқ һәқиқити» журналлириниң әрәп орфографияси асасидики уйғур елипбәсидә, уйғур тилида нәшир қилинған мәзкүр «Әдәбият тоғрисида» намлиқ әсәри билән М.Горкийниң, шундақла атақлиқ мунәққидләрдин В.Г. Белинскийниң «Мақалилар» (Ташкент – 1951) мәжмуәсидин орун алған «Поэзияниң хил вә түрләргә бөлүнүши» намлиқ мақалиси, Н.А. Добролюбовниң 1954-жили «Шәрқ һәқиқити» журналиниң нәшрияти тәрипидин чап етилгән «Талланма әсәрләр» топлимиға киргән әдәбий-тәнқидий мақалилири, хусусән, «Зулмәт аләмидә нур» намлиқ мақалиси әшу дәвир ШУАР уйғур әдәбиятида йеңи заманға мунасип йеңичә аң, йеңичә ижадий ғайә, илғар романтизм вә қисмән, реализм усулиниң шәкиллинишидә әдәбият нәзәрийәси қолланмиси сүпитидә ижабий роль ойниғанлиғи муһәққәқ, йәни аксиома. Худди шундақла өз заманисида «Социалистик реализм әдәбиятиниң йүксәк классик әсәри», дәп баһаланған М.Горкийниң «Ана» романи вә «Мениң дарилфунунлирим» намлиқ қиссисини әшу дәвирдә ШУАРда Йеңи заман уйғур әдәбиятини вужутқа кәлтүрүш йолиға чүшкән әдипләрниң: Зия Сәмәди (1914 — 2000), Зунун Қадирий (1012 — 1989), Сәйпидин Әзизий (1914 — 2003), Абдуреһим Өткүр (1923 — 1995), Турди Самсақ (1923 — 1992) кәби пәшқәдәмләрниң һәммиси оқуп-үгәнгән һәм уни өзлиригә устаз тутушқан. Ушбу сәптә қәлбигә әдәбиятниң «Ишиқ чақмиғи чүшкән» Мәсүмжан Зулпиқаровму бар еди, әлвәттә.

Бизниң ушбу мақалимизға мавзу болған Мәсүмжан Зулпиқаровниң «Лутпулла Мутәллип» вә «Сәрап» роман-диологиясидин нурғун қимматлик учурлар вә тарихий материалларға егә болалайду. Аталған әсәрләр хәлқимизниң өткән йүз жиллиққа мәнсүп бәдиий тарихи екәнлиги сөзсиз. XIX әсир үчүн «Янар тағ» трилогиясиниң әһмийити худди шундақ.

«1944-жили 7-ноябрьда Ғулжида дәсләп етилған оқ, сигнал сүпитидә, пүтүн шәһәрликләрни ойғатти. Мәнму қолға қурал елип, мәйданға атландим», дәйду әдип 1995-жили китапханлар билән үз көрүшкән «Янар тағ» роман-трилогиясиниң 1-томи түгәнҗисидә берилгән «Тәржимиһал» сәһипилиридә. Бу кәлгүси әдипниң ат сүрүп, қилич ойнатқан һалда адаләтлик урушқа қатнашқан нәвқиран яшлиқ дәври. Миллий-азатлиқ күрәшниң қанлиқ қисмәтлирини өз көзи билән көрүп, униңға өзи беваситә иштрак қилған Мәсүмжан Зулпиқаровниң қәлбидә жанижан өз хәлқиниң матанәтлик жәңгивар тарихини йезиш истәклири әшу чағдила ойғанған болуши мүмкин...

1969-жили китапханлар билән үз көрүшкән «Лутпулла Мутәллип» намлиқ романида әдип «...мән «Лутпулла Мутәллип» романини 10 жил әмгәк қилиш нәтижисидә вужутқа кәлтүрдүм... Әсәр персонажлириниң һәммиси тарихий шәхсләрдур, пәқәтла ялланма дехан Надир вә Шаһит-устилар мениң типик қәһриманлирим», дәйду у өз әсириниң йезилиш сәвәплири, материал топлаштики издинишлири вә Лөтүнниң Нилқидики уруқ-туққанлири, жүмлидин униң рәпиқиси Сопийәм билән болған сөһбәтлирини әслигән һалда. (1972-жили, 6-апрель күни язған мақалисида (6-том. 228-б.).

Шундақла Мәсүмжан Зулпиқар өз әсәрлириниң 6-томида берилгән «Лутпулла Мутәллип» романиниң ахириға «Лутпулла һәққидә», «Ялқунлуқ инқилавий шаир», «Ялқунлуқ сийма» вә «Лөтүнниң өз ижадидин» нәмуниләрни илавә қилған. Булар, өз новитидә, шаирниң роман тәсвиридики сиймасини китапханлар көз алдида йәниму толуқ гәвдиләндүрүшкә хизмәт қилиду, әлвәттә.

Мәсүмжан Зулпиқаров «Лутпулла Мутәллип» романиниң төртинчи бабида: Лөтүнниң, асасән, миллий мәдәний-маарип вә әдәбият-сәнъәт ишлирини йолға қоюштин ташқири, театр репертуарини яхшилиған «Уйғур уюшмиси» мәркизидә учратқан устази Әнвәр Насирий билән болған қисқичә сөһбити берилгән: Классиклиримиздин Наваий вә Билал Назим әсәрлирини муталиә қилғанлиғини сөзлигән Лөтүнгә устази булардинму илгири өткән Мәһмуд Кашғәрий, Йүсүп Баласағуний, Әһмәд Йүгнәкий вә башқиларниң әсәрлирини өзи издинип жүрүп оқуватқан Пушкин, Лермонтов, Байрон һәм Гете ижадийитигә қиясән оқуп чиқишини тәвсийә қилиду. Романға илавә терикисидә берилгән мақалилардин кейин, муәллип Мутәллипниң бирқанчә шеирини, жүмлидин униң «Тәсиратим» намлиқ шеирини илавә қилған:

Оқуп әшъарлирини ғәрқ мәс болуп,
Тәсиратим чинисигә тәсират толуп.
Көзүм бир нуқтиға қарап, қетип қалиду,
Вужудум хиял бәһригә петип қалиду.

Йепип китапни, өзәмгә соал беримән,
Наваий қандақ бир улуғ адәмдур дәймән.
Қәнидур, шу Наваий, қени бир көрсәм,
Мубарәк қоллирин униң бир сөйсәм, —

дәп, отлуқ еһтирас билән арзуққан шаир бүйүк сөз сәнъәткариниң «Хәмсә» дастанлар түркүмигә қәләм тәврәткән әсналирини күзитип:

Қарап турсам, «Хәмсәни» у язғанда,
Қарап турсам, қәләмдә гөһәр қазғанда.
Қарап турсам, Пәрһадқа рәсим сизғанда,
Қарап турсам, Ширингә гүлләр тизғанда.
Қарап турсам, Бәһрамниң қияпитигә,
Қарап турсам, Гүләндәмниң латапитигә, —

дәйдудә, өзини худди әллама устаз билән янму-ян олтарғандәк һис қилиду вә илаһий тәсвирлиридин һошсизлинип, һаял өтмәстин сәгидудә:

Қой, шаир. жөлимә, сөзлимә йоққа,
Наваий көмүлгән әмәс тупраққа.
Жүриги патмайду аләмдәк лаһәдкә
Роһи йөләнмәйду сәмаға — әһәдкә
Униң мазарини һәрбир варақтин издә,
Гумбәз-қәбрини һәр мисрадин издә! —

дәп, аләм кәби чәксиз гөргә сиғмайдиған алп жүрәк, асману зимин саһиби Тәңригә тевиниш әмәс, бәлким, әшу илаһи Роһ-вужуди мутлақ билән өзлишип, сиңишип кетишини, әслән, униң өзиму, әндиликтә, улуғвар Роһ екәнлигини, чүнки:

У ижат дәриясиға чөмүлгән,
У һәр мисра түвигә көмүлгән, —

әдәбият илкидики илаһий Сийма екәнлигигә әмин.

Демәк, өз романида хәлқимизниң мәрданә оғлани, инқилавий шаир Лутпулла Мутәллипниң (1922 — 1945) жәңгивар бәдиий обризини тиклигән Мәсүмжан Зулпиқаров, униң ижади арқилиқ классик әдәбиятимизға, Әлишир Наваий вәкиллигидики бүйүк классиклиримизға йүзлиниду. Уларниң аләмшумул ижадий төһпилирини тәһлилий баян қилиду.

«Лутпулла Мутәллип» романиниң мәлум мәнада, утуқлуқ чиқиши: биринчидин, муәллипниң миллий тарихимизни тәһлил вә тәнқидий пухта өзләштүрүши болса; иккинчидин, өз қәһримани билән қурдаш, замандаш вә жәмийәтдаш болуши; үчинчидин, миллий-азатлиқ инқилавиға беваситә қатнишишидур. Қураллиқ күрәшни арзулиған Мутәллипниң пажиәлик тәғдири Мәсүмжан билән мәсләкдаш вә қуралдаш, Вәтәнпәрвәр яшларниң жәңгивар роһини йәниму орғутқини тәбиий. Ушбу исиянкар Муқәддәс Роһ язғучиниң пүткүл һаяти давамида униң билән биллә болуп, ғайибанә риғбәт билән әсәрлири мәзмунға әзләшкән.

Хатимә

Һә, Мәсүмжан Зулпиқаров өсмүрлүк һәм нәвқиран яшлиғидинла Миллий-азатлиқ күрәш қайнамлирида тавланған, Вәтән истиқлалийити вә Милләт бәхит-саадити йолида жанкәшлик билән хизмәт қилған, пүткүл аңлиқ һаятини йеңидин-йеңи әвлат тәрбийисигә бәхшидә қилған ақил устаз, кәмтәрин инсандур. У өзиниң сөйүмлүк бәдиий қәһримани Лөтүн нәздидики:

Қара булутлар урушуп, чақмақлар чақсун,
Мөлдүр йеғип, дәриялар сәл болуп ақсун.
Чиш һиңгайтип әҗәлләр алийип бақсун,
Мәнзил тосуп, жаңгаллар көксини яқсун,
Шу чағдиму – Вәтән әла, Хәлиқ әла! —

дегән отлуқ еһтирас, қайтмас ирадә билән қәләм тәврәткән әдиптур.

Әндиликтә, истедатлиқ алимәмиз Гүлнарә Авутованниң тәъбири билән ейтқанда, әлламә әдипимиз Мәсүмжан Зулпиқаровниң мол әдәбий мирасини «нәзәрийәвий турғудин һәртәрәплимә, чоңқур, илмий асаста тәтқиқ қилиш «проза, поэзия, драматургия вә фольклор жанриға мәнсүп әсәрлирини айрим-айрим һалда тәһлил қилиш, тилшунас һәм әдәбиятшунаслиримизниң, ушбу саһалар бойичә адил вә камил мутәхәссислиримиз бар дәп билсәк, тарихшунаслиримизниң новәттики вәзиписидур...

Бизниң ушбу мақалини йезишимизға сәвәп болған Мәсүмжан Зулпиқаровниң 10 томлуқ әсәрлириниң, жүмлидин тарихий романлириниң асасий мәзмуни, йәнила, милләтниң роһини сәгитиш, әвлатниң миллий мәдәнийәтлиримизгә нисбәтән муһәббитини ойғитиш, улуғвар әждатларниң жәңгивар роһиға, башқа бурадәрләр билән биллә, дадил илгириләшкә дәвәт қилиштин ибарәт.

АЛМАСБЕК.

ӘЛГӘ ТОНУЛҒАН ӘДИП

Мәлумки, өткән жили таҗсиман вирус пандемиясигә бола, нурғунлиған мәдәний чарә-тәдбирләр онлайн шараитида өткүзүлди. Шундақ мәрасимларниң бири — Қазақстан Язғучилар иттипақиниң әзаси, СССР маарип әлачиси, Уйғур наһийәсиниң Пәхрий граждини, әлгә тонулған шаир вә устаз Мәшүр Җәлиловниң туғулғининиң 90 жиллиғиға мунасивәтлик уюштурулған фестиваль-көрүктур. Әлгә тонулған әдип тоғрилиқ мақалә йезиш, биринчидин, мениң үчүн маһийәтлик, иккинчидин, чоң җавапкәрлик вәзипидур. Шаирниң иҗадийитини илмий-бәдиий нуқтәий нәзәрдин тәтқиқ қилиш мениң кәспим болмисиму, аддий оқурмән сүпитидә униң әлгә қалдурған иҗадий мирасидин вә уни һаят чеғида тонуп билгән язғучи-шаирлиримизниң әслимилиридин тонушуп, ушбу мақалини йезишқа муваппәқ болдум.

Кәтмән — Уйғур наһийәсидики тарихий жутларниң бири. Бу йезидин миллитимизгә вакаләтән көплигән алим-әрбаплар, язғучи-зиялилар йетилип чиқти. Уйғур әдәбиятида өз изини қалдурған талай шаирларму мошу жуттин қанатланған. Шундақ әдипләрниң бири — Кәтмән жутиниң пәхри болған шаир һәм устаз Мәшүр Җәлиловтур.

Мәшүр Җәлилов 1930-жили 28-декабрь күни Җелил Хелилов вә Майминәм Аблизға тәәллуқ аддий дехан аилисидә бәш пәрзәнтниң үчинчиси болуп дунияға кәлгән.

Болғуси шаирниң балилиқ дәври йезида, атиси һулини селишқан колхозда, җирис нанниң ғериви шараитида өтти. У йезидики оттура мәктәпни тамамлиғандин кейин, Яркәнт шәһиридики педагогика училищесида тәһсил көрди. Кейинирәк алий оқуш орнини иштин қол үзмәй, сирттин оқуп пүтәрди. Бәлким атисиниң балисиға дайим ейтип жүргән хәлиқ қошақлири яш балиниң қәлбигә тәсир қилғанлиқтинмекин, у кичигидинла әдәбиятқа иштияқ бағлап өсти. Қошақ тоқуп, әтрапидикиләрниң иллиқ алқишиға бөләнди.

Дәсләпки әмгәк паалийитини Кәтмән йеза кеңишиниң тәркивидики Бөдүтә йезисидики Сталин намидики башланғуч мәктәптә башлиди. Муәллим кәспиниң әзәлдинла шәрәплик екәнлигини яхши билимиз. Мәшүр Җәлилов — аңлиқ һаятиниң 40 жилини әйнә шу саһаға беғишлиған салаһийәтлик устаздур. Униң әмгиги мунасип баһаланди. 1989-жили «СССР Маарип әлачиси», 1990-жили Уйғур наһийәсиниң Пәхрий граждини намлири берилди. 1954-жилдин та һөрмәтлик дәм елишқа чиққичә Кәтмән оттура мәктивидә муәллим, илмий мудир болуп хизмәт қилди. Бала оқутуштин ташқири, йеза әмгәкчилири арисида шу дәвиргә нисбәтән партияниң тәшвиқат-тәрғибат ишлириниму җавапкәрлик билән атқурушни билгән яш муәллим, 1961 — 1963-жиллири «Қизил Туғ» колхози партия тәшкилатиниң кативи, 1964 — 1965-жиллири Уйғур вә Панфилов наһийәлирини бирләштүргәндә, Панфилов наһийәлик партия комитетида инспектор-партия тәшкилатчиси хизмәтлирини атқурғач, амма арисидики сәясий-аммивий паалийәтни дегилик жүргүзүп, тәрғибат тәшвиқат ишлирини хелила җанландурди.

Һемишәм йеңилиққа хуштар тәҗрибилик педагогни наһийәлик партия комитети наһийәлик «Течлиқ әмгәк» гезити редакциясигә ишқа тәклип қилған еди. Шу жиллири у йеза мухбири сүпитидә көплигән актуал мәсилиләргә беғишланған мақалиларни язди. Өткүр қәлими билән гезит сүпитини ашурушқа ат селишти вә иҗадийәт қайнимида тавлинишиға мүмкинчилик алди.

Шаир әдәбиятимиз мәйданиға өткән әсирниң 50-жиллири кәлгән екән. Дәсләп шеирлири наһийәлик «Течлиқ әмгәк», андин «Или вадиси» гезитлирида, кейинирәк җумһурийәтләрара чиқидиған «Коммунизм туғи» гезитида (һазирқи җумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий «Уйғур авази» гезити) бесилишқа башлиди. Шу дәвирләрдә йоруқ көргән «Яшлар авази», «Мениң арминим», «Дәсләпки учқун», «Октябрь навалири» охшаш коллективлиқ топламларға киргүзүлгән әсәрлири әдәбият мухлислирини пәйдин-пәй өзигә җәлип қилишқа башлиди. Шаир «Бих» (1976), «Тепилған блокнот», «Диярим мениң» (1980), «Тяньшан садалири» (1989) вә балиларға беғишланған «Гөдәкләр немә ойлайду?» намлиқ шеирий китаплирини нәширдин чиқирип, үнүмлүк иҗади билән оқурмәнләр қәлбидин мунасип орун егилиди.

һәқ. Йеқинда җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи йенидики Маарип кеңишиниң уюштуруши вә наһийәлик билим бөлүминиң, Җәлиловлар аилисиниң қоллап-қувәтлиши билән шаир тәвәллудиниң 90 жиллиғиға беғишланған «Шеирлирим – өлмәс мирасим» намлиқ фестиваль-көрүги онлайн шараитида өткүзүлди. Мәзкүр мәрасим җошқун кәйпиятта, миллий роһ вә чоң җавапкәрлик билән уюштурулди. Фестивальға оқутуш уйғур тилида жүргүзүлидиған 63 мәктәптин 123 оқуғучи иштрак қилип, «Шаир шеирлирини ипадилик оқуш», «Өз иҗадийитидин шеир оқуш», «Эссе йезиш» басқучлири бойичә күч синашти.

Иҗтимаий тор арқилиқ бир ай давамида уюштурулған иҗадий мусабиқидә, шаирниң һаят йоли билән иҗадийити бойичә чүширилгән видеороликлар, әдипни яхши билидиған дост-ярәнлири билән биртүркүм тонулған язғучи-шаирлар вә шагиртлириниң әслимилири көрситилди. Тонулған нахшичи Нуралим Варисов фестиваль қатнашқучилириға видео арқилиқ шаирниң сөзигә йезилған нахшиларниң бирини йоллиди.

М.Җәлилов (солдин иккинчи) уйғур әдиплири билән.

Аңлиқ һаятини муәллимлик билән өткүзгән шаирниң әсәрлиридиму балиларға болған чәксиз муһәббитини һис қилиш тәс әмәс еди. Балилар шаири сүпитидә тонулған әдипниң шеирлири дидактикилиқ характерда һәм зор тәрбийәвий әһмийәткә егә болди десәк, ашуруп ейтқанлиқ әмәс. Шуниң үчүн болса керәк, шу заманларда башланғуч синиплар дәрислигидә шаирниң шеирлири көпләп орунлашти.

Әлвәттә, шаир пәқәт балилар мавзуси биләнла чәкләнмиди. Болупму, униң ахирқи топламлири түмән сирлар чекидиған шеирлар, муһәббәт лирикилири, һәҗвийиләр, һаят көрүнүшлири, ана жут мавзусидики әсәрлири әдәбият мухлислири тәрипидин иллиқ алқишларға еришкән.

Мени әдипниң «Өзәм һәққидә» намлиқ шеири тәврәндүрмәй қоймиди:

Һаятқа келәр техи талай Мәшүр,
Биридин – бири өткүр, даңқи мәшһур.
Көңлүңдин чиқалидимму, әзиз хәлқим,
Чиқмисам, әпу сорай, мени кәчүр?!

Һәқиқий мәнада жүрәктин йезилған қурлар. Әң авал шаирниң хәлқи алдида кәмтар вә аддий киши болғанлиғи, шеирийәт мәйданида өзини башқилар билән бәйгигә салмай, пәқәт миллитиниң әдәбияти үчүн әмгәк қилғанлиғи, шундақла өзидин кейинму яхши шаирларниң йетилип чиқидиғанлиғиға болған үмүти, язған әсәрини «хәлқимниң көңлидин чиқалидиммекин», дәп хиҗил болғанлиғи, униң иҗадийитидин хәвири бар һәрқандақ шеирийәт мухлисини қайил қилиду. У өзиниң яратқан әсәрлиридә өзигила хас бәдиий бояқ қалдурған екән. Нәтиҗидә һаятий мәзмунлар билән, марҗандәк тизилған мисралири арқилиқ хәлиқ қәлбидә шаир Мәшүр – мәшһур болуп қалди.

Шаир шеирлириниң өлмәйдиғанлиғи

ЖУЭМ йенидики Маарап кеңишиниң рәиси Шерипҗан Ильяровниң рәһбәрлигидики тәшкилий топ балилар иҗадийитини топлап, мусабиқиниң идитлиқ өтүшигә зәмин яратса, балилар иҗадийитигә адил баһалирини бәргән адил қазилар мусабиқиниң «йүздин жүгрүк, миңдин тулпарлирини» ениқлиди.

Онлайн-фестиваль нәтиҗисидә яш ғунчилиримизниң әдәбиятқа болған қизиқишини, видеороликларниң сүпәтлик ясилишини, бәдиий дит эстетикисини, шеир ейтиш, йезиш өлчәмлиригә риайә қилишини баһалиған адил қазилар барлиқ қатнашқучиларни рәғбәтләндүрүшни тоғра дәп тепип, асасий бәш наһийә бойичә Баш мукапатқа еришкән 9 оқуғучиға Мәшүр Җәлилов намидики медаль вә мукапатлиқ орунларни егилигән барлиқ оқуғучиларға шаир тәвәллудиниң 90 жиллиқ хатирисигә ясалған бәлгү вә хатирә соғиларни тапшурди.

Пурсәттин пайдилинип, шаирни қәдирлигән барлиқ шеирийәт мухлислири намидин әлгә тонулған әдипниң намида аталған Кәтмән оттура мәктивиниң һойлисиға Мәшүр Җәлиловниң бюсти орнитилса, дегән тәклипни оттуриға қоймақчимән. Бу шаир вә устазға көрситилгән чоң һөрмитимиз болған болар еди.

Муһидин РОЗАХУНОВ,
И.Бәхтия намидики 3-Чонҗа уйғур оттура мәктивиниң тарих пәни муәллими.

Уйғур наһийәси.

Мәшүр ЖӘЛИЛОВ

«Өзәм һәққидә»

Өзәмни өзәм һәргиз махтимаймән,
Өзгини яман десә яқтурмаймән.
Өзәмдә илһам җошқун долқунлиса,
Тамчисини башқа яқтин ахтурмаймән.
Кәмбәғәл Җелил Хелилоғли Мәшүр,
Мәрипәт чириғиниң шаһидимән.
Җаһанға болмисиму намим мәшһур,
Хәлқимни дилдин сөйгән шаиримән.
Бәлким мән яхши әсәр язалмидим,
Өткидәк китапханлар көз алдидин.
Әқилниң таразиси қолуңларда,
Салмақлап көрәрсиләр гөзәллигин.
«Мәндурмән» дегән талай шаир өтти,
Әң есил таллашқа майил дәтти.
Булбулдәк сайрап әлгә барин төкти,
Зәң қойған тирик җанни қайил қилди.
Аләмдин өтимән дәп өкүнмәймән,
Иҗадим тәғдиридин вайим йәймән.
Беғида поэзия-көкүл мәйдан,
Шеирим яшнап турса мәңгү дәймән.
Һаятқа келәр техи талай Мәшүр,
Биридин-бири өткүр, даңқи мәшһур.
Көңлүңдин чиқалидимму, әзиз хәлқим,
Чиқмисам, әпу сорай, мени кәчүр?!

«Махтиниши әл-жутниң»

Әзәлдинла чоңлуғи зогулумниң,
Тазилиғи виҗданим-ғурурумниң.
Дәймән бәлки, өзәңгә тартқанмекин,
Яшиғиним койида уйғурумниң!
Ғеми билән әл-жутниң жүргинимиз,
От-чоғида шуларниң көйгинимиз.
Саңа охшаш шаирдин жуққанмекин,
Алдамчи бу өмүрни сөйгинимиз!
Даңлиқ Кәтмән җаһаниң еди сениң,
Сай-булиғи навариң еди сениң.
Әҗдатларни пир тутқан, улуқлиған,
Иҗадийәт тумариң еди сениң!
Бу тәвәдә сән салған изиң қалди,
Мәрипәттә яндурған намиң қалди.
Махтиниши атилип әвлатларниң,
Әл қәлбидә шәрәплик намиң қалди!
Тәңритағдәк өрүлмәс теғимиз сән,
Солмайдиған бостанлиқ беғимиз сән.
Келәчәктин үзмигән үмүтини,
Баһаримиз — сән нурлуқ, теңимиз сән!
Әзизанә жутуңға кәлдим бүгүн,
Кочиларда сән маңған жүрдүм бүгүн.
Бөшүктики бовақлар күлкисидә,
Шат әйлигән чеһриңни көрдүм бүгүн.
Мәшүр ака!
Сән өмүр тарихимиз,
Шеирлириң түгимәс байлиғимиз.
Өлмәс роһиң турғанда йөләп бизни,
Мүмкин әмәс ғулиши байриғимиз!!!

Иминҗан ТОХТИЯРОВ,
Қазақстан Язғучилар иттипақиниң әзаси.

Мевилик дәрәқ тиккән

Әдәбият йолиға мевилик дәрәқ тиккән, тонулған шаир, пешқәдәм устаз Мәшүр Җәлилов билән муңдаш-сирдаш язғучимән. У жиллири мән Қазақстан Язғучилар иттипақи башқармисиниң кативи һәм Уйғур әдәбияти кеңишиниң рәиси едим. Мана шу чағларда Мәшүр Җәлилов дәсләп СССР Язғучилар иттипақиниң, кейин Қазақстан Язғучилар иттипақиниң әзаси аталди. Униң қәлб сөзини диққәт билән тиңшаттим. У уйғур пәрзәнтлириниң әқил-парасәтлик, билимлик, һүнәрлик болушини арзу қилидиған әдип еди.

Истедатлиқ шаирниң шеирлири – хәлқимизниң роһий байлиғи, түгимәс ғәзнисидур. Униң отлуқ мисралирини оқуған оқурмәнниң қәлби йориди, нурлуқ болди. Мән униң данишмәнлигини, алий зияли, иман нурлуқ, инсани камил екәнлигини жуқури баһалаттим. У хисләт һәммә кишидә боливәрмәйду. Бу дуниядин бейиш издимәй, иман издигән хисләтлик шаир еди. Вәтинимизниң гөһири, дурданиси, алтун қозуғи – оқуғучиларға бәхит-саадәтниң ачқучини шеирлириға қачилап қалдурғанлиғини билимиз.

Бир адәм қудуқ қазиду, миң адәм су ичиду. Шу қудуқ қазған инсанниң Мәшүр Җәлилов екәнлигини зади унтумайли. Бир адәм от қалайду, униңдин миң адәм иссиниду. От қалиған адәм йәнә шу Мәшүр Җәлилов екәнлиги хатирәңларда мәккәм турғай.

Тәкитләш муһимки, һәр күни адәм болуп яшиған шаир һәм устаз Мәшүр Җәлиловтур. Шаирниң намида мәктәп, кочилар бар. Бу Қазақстан дөлитиниң адил миллий сәяситиниң мевиси дәп һесаплаймән. Шаир у дунияға «Сунмисун қәләм» дәп кәтти. Тарихқа намини яздуруп кәтти. Имани һәмра болғай.

Әхмәтҗан ҺАШИРИ,
Қазақстанниң хизмәт көрсәткән әрбаби.

Тәбрикләймиз!

Турсун Испатуллаоғли СЕМӘТОВ
Яркәнт шәһири

Биз үчүн қәдир-қиммити бөләкчә болған қәдирданимиз Турсун Семәтов 85 яшқа толди. Шу мунасивәт билән уни чин қәлбимиздин тәбрикләймиз.

Турсун Испатуллаоғлини яркәнтликләрниң "Яркәнтниң һулини қурғанларниң бири" дәп тилға елиши бекар әмәс. Чүнки у кәспий қурулушчи сүпитидә шәһәргә көплигән беналарни селишқа вә уни аватлаштурушқа көп күч салди. Әмгиги түпәйли, сабиқ СССРниң Пәхрий қурулушчиси аталди. Мундақ атақниң көрүнгәнла адәмгә берилмәйдиғини еник гәп. У буниңға тәр төкүп, адил әмгиги билән йәтти. Шундақла мүҗәзиниң еғир-бесиқлиғи, көңлиниң юмшақлиғи вә алаһидә кәмтарлиғи түпәйли кәсипдашлириниң иззәт-һөрмитигә еришкән инсан. Шуниң билән биллә у җәмийәтлик ишларғиму паал арилишип, өзиниң милләтпәрвәрлигини тонутқан һалда көпчилик арисиға изгүлүк уруғини чачти.

Аилисидиму ғәмхорчи ата болуп, өмүрлүк жүпти Һүрийәт иккиси үч пәрзәнт тепип қатарға қошти. Ейтмақчи, уму наһайити әмгәксөйгүч инсан, өз вақтида Панфилов наһийәлик җәмийәтлик тамақлиниш орунлирида хизмәт қилип, "Һөрмәт Бәлгүси" вә "Әмгәк Қизил Туғи" орденлириниң саһиби аталди. Бу аилә әйнә шундақ тилға алғидәк, башқиларға үлгә болғидәк аилә. Биз уларға хатирҗәм һаят тиләймиз.

Шардиновлар аилиси.

Султанмурат ШАРИПОВ вә Пәридәм ЛОХМАНОВА
Раһат йезиси, Әмгәкчиқазақ наһийәси

2021-жилниң кириши билән биз үчүн әзиз қериндаш, меһриван ата-ана, сөйүмлүк бовамома Султанмурат Шарипов билән Пәридәм Лохманова һаятиниң 60-баһарини қарши еливатиду. Шундақла уларниң аилә қурғиниға 38 жил болди. Шу мунасивәт билән биз уларни чин қәлбимиздин тәбрикләймиз.

Қәдирданлиримиз пүткүл аңлиқ һаятини адил әмгәк билән өткүзди. Бир қиз вә үч оғулни заман тәливигә лайиқ тәрбийиләп, қатарға қошуп, улардин алтә нәврә сөйди. Өйигә меһман кәлсә, жүригини дәстихан қилип яйидиған, иллиқ меһри түпәйли ятниму өз қилишни билидиған әзизлиримизниң тонуш-билиш, әл-жут ичидә аброй-инавити наһайити жуқури. Қериндашқа көйүмчанлиғи, кичикләргә ғәмхорлуғи охшаш алий инсаний хисләтлири һәрқандақ адәмгә үлгә болғуси. Әвладимизда әйнә шундақ ибрәтлик инсанларниң барлиғи билән һәқлиқ йосунда пәхирлинимиз.

Биз бүгүнки күндә қош мәрикисини нишанлаватқан әзизлиримизни мустәһкәм саламәтлик, узақ вә мәзмунлуқ өмүр, аиләвий бәхит вә хатирҗәмлик тиләймиз.

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: аниси Тиллахан, қериндашлири Шаймәрдан — Каминур, Светланәм — Нурахун, Гүлсүмхан — Вели, Гүлнарәм, Бәхитҗан — Эльвира, пәрзәнтлири Ялқунҗан — Маһирәм, Гүлвира — Медет, Дилмурат — Ибадәт, Дилшат, нәврилири Гүлистан, Гүлназ, Шаһназ, Ерасыл, Алишер, Абдурахман.

ДИМАШ БАЙДЕНҒА БАРИДУ

Қазақстанлиқ нахшичи Димаш Қудайберген АҚШниң йеңи сайланған президенти Джозеф Байденниң инаугурациясини нишанлаш һәптилигиниң ечилиш мәрасимиға қатнишиш мәртивисигә егә болди. Йеңи сайланған Президентни улуқлаш рәсмийити 17-январь күни башлиниду.

Әнъәнә бойичә бу чарә-тәдбирни Қериндаш шәһәрләр ассоциацияси өткүзиду. АҚШниң йеңи сайланған президенти Д.Байден бу тәшкилатниң пәхрий рәиси. Шуниң билән биллә бу чарә-тәдбирләргә дипломатиялик корпус вәкиллириму қатнишиду. Таҗсиман вируси пандемиясигә мунасивәтлик мәрасим 2021-жили 17-январь күни онлайн түрдә өтиду.

Тәкитләш лазимки, АҚШ билән Қазақстанниң мунасивәтлири тарихида дәсләпки кетим йеңи сайланған АҚШ президентиниң инаугурациясини нишанлаш һәптилигини ачидиған чарә-тәдбиригә Димаш Қудайберген қатнишидиған болди. Қошумчә қилсақ, 16-январь күни болса, қазақстанлиқ нахшичиниң DIMASH DIGITAL SHOW намлиқ дәсләпки онлайн-концерти өткүзүлиду.

Нәшрият тәһписи

«ЙОҚЛУҒИҢ БИЛИНМИСӘ...»

Көрнәклик шаир Савутҗан Мәмәтқуловниң проза әсәрлирини топлап, уни нәширдин чиқириш үчүн Қазақстан Язғучилар иттипақида қарар қобул қилинип, униңға муһәррирлик қилған пешқәдәм журналист Абдукерим Тудияров «Мән ишәнгән тағлирим» китавини нәшриятқа өткүзүвәткәндин кейин пани дуниядин өтти. Бу китапниң йоруқ көрүши үчүн маддий һәм мәнивий яр-йөләк болуватқан язғучи Дүрнәм Мәшүроваға Абдукерим акиниң һөрмити алаһидә болуп, бу изгү иш үчүн миннәтдарлиғиму чәксиз еди.

«Мәрһумларни яд етиш — тирикләрниң вәзиписи», дәйдиған Абдукерим ака өзи бәк қәдирләйдиған қәләм саһибиниң мәзкүр топлими үстидә һаятиниң ахирқи тиниқлириғичә әмгәк қилди...

«Азатниң (йеза егилиги ишләпчиқиришиниң маһир тәшкилатчиси, җәмийәт әрбаби Азат Мәшүров) йоқлуғи бәк билиниватиду», дегән сөзләрни Савутҗан Мәмәтқулов пат-патла тәкрарлатти. Әнди мана һәр иккисиниң йоқлуғи бәк билиниватиду».

Абдукерим акиниң бу сөзлири бизни ойландуруп қоятти.

«Йоқуң билинмисә — барсән бир йәрдә,
Бариң билинмисә — йоқуң әшу...»

Бу чоңқур мәналиқ пикирни шеирий мисраларға қачилап кәткән атақлиқ шаиримиз Савутҗан Мәмәтқулов ейтқандәк, аримизда бар билән йоқниң һесавида жүргәнләрму, сепимиздә йоқ болсиму, гоя биз билән биллә жүргәндәк туюлидиған инсанларниңму болидиғанлиғи һәқ. «Мән ишәнгән тағлирим», дегән ибарә бир-биригә тағдәк йөләнчә болалиған дост-бурадәр, қаяшларға қарита ейтилса керәк.

Пешқәдәм журналист Абдукерим Тудияров Азат Мәшүров билән Савутҗан Мәмәтқуловниң сүритигә қарап ойлинип қалатти. У язғучи Дүрнәм Мәшүрова билән мәслиһәтлишип шаирниң мәзкүр топлимини «Мән ишәнгән тағлирим» нами билән нәшир қилишни тоғра көрди.

Әдипниң роман, повесть, һекайилири орун алған мәзкүр китап «Intizar» нәшрияти тәрипидин китапханларға тәвсийә қилинди.

Азнат ТАЛИПОВ,
«Интизар» журналиниң муһәррири.

«ИҖАТКАРНИҢ» ЙЕҢИ САНИ НӘШИР ҚИЛИНДИ

«Иҗаткар» журнали өзиниң новәттики сәһиписини даңлиқ язғучи, җәмийәт әрбаби Йүсүпбәг Мухлисовниң тәвәллудиниң 100 жиллиғиға беғишланған хатириләр билән, шундақла әдипниң қәлимигә мәнсүп «Садир палван» романидин парчә билән ачиду. Бу санда пүткүл аңлиқ һаятини маарипқа беғишлап, мәрипәт пешиваси аталған устаз, шаир Мәшүр Җәлиловниң туғулғининиң 90 жиллиғиға аит мақалә һәм шаирниң бир түркүм шеирлириму берилди.

Тарихий Вәтинимиздә тонулған шаир Аблеким Һәсәнниң шеирлири, атақлиқ язғучи Тохти Аюпниң «Кона өй» һекайиси оқурмәнлиримизниң қәлбидин чоңқур орун алиду дәп ишинимиз.

«Әдәбий достлуқ – әбәдий достлуқ» сәрләвһисидә истедатлиқ рус шаирәси, тәрҗиман, әдәбий тәнқитчи, Қазақстан Язғучилар иттипақиниң әзаси, «Құрмет» орденининң саһиби Надежда Чернованиң иҗадий паалийити вә уйғур тилиға тәрҗимә қилинған шеирлири, Грузия дөләт мукапитиниң саһиби, талантлиқ язғучи Нодар Думбадзениң «Ишт» һекайисиму диққәткә сазавәрдур.

Көп жиллар мабайнида яш әвлатни тәрбийиләп, билим бәргән устаз Һүсән Баратовниң, Арсен Һетахуновниң бир түркүм шеирлири, Халидәм Аблизованиң, һәвәскар иҗаткар Сайдәхмәт Амутниң һекайилири, Венера Иминованиң «Көңүлдики гәпләр» намлиқ философиялик ой-пикирлири «Йеңи исимлар» рубрикиси астида йорутулди .

«Үч аял – үч тәғдир» сәрләвһисидә тарихта нами қалған аяллар тоғрисида мақалилар башқа нәширләр сәһипилирдин тәрҗимә қилинди. Алтун мирасимиз болған хәлиқ еғиз иҗадийити нәмунилиридин болған чөчәкләрму берилди.

Хуршидәм ҺЕЗИМОВА,
«Иҗаткар» журналиниң мәсъул кативи.

Қериндашлиқ риштилири

Һәммимизгә етигини кәң яйди

Елимизниң Тунжа Президенти — Елбасы Нурсултан Әбишоғли Назарбаев «Турмушниң қийинчилиғини көрмигән адәм, һаятниң қәдирини билмәйду» дәп ейтқандәк, биз, қериндашлар, бирдә тоқ, бирдә ач, бир парчә нанни тәң бөлүшүп йәп, бир каңда бир йотқан ичидә қучақлишип йетип чоң болғанлиқтин, бир-биримизгә қәдирдан, меһриван болуп өстуқ. Бүгүн көз алдимизда қериндашларниң мүлүк, өй талишип, турмуши начарлар иккинчисини көрәлмәй, бала арисиға кирип яки алған қәризлирин вақтида берәлмигини үчүн айлап, жиллап, һәтта һаятиниң ахириғичә яман болуп, бир-биридин кечип кәткәнләргә һәжәплинимән...

Атимиз Имәрни 1938-жили «хәлиқ дүшмини» дәп тутуп кетип, анам алтә қизни қатарға қошқичә, бешидин төзгисиз қийинчилиқларни, «хәлиқ дүшмининиң аилиси билән балилири», дегән хорлашларға чидап, бизни чоң қилип қатарға қошти. Биз кичик болғанлиқтин, өй вә таланиң оқити анимизниң зиммисидә еди. Анимиз бизни кичик вақтимиздила һәрқандақ ишни әқил билән йешишкә тәрбийилиди. Әң чоң һәдимиз Гөһәрхан 89 йешида дуниядин өтти. У Панфилов педагогика училищесида оқуп жүргәндә, «хәлиқ дүшмининиң қизи», дегән һақарәткә чидимай, оқушини ташлап кәткәнди. Һәдәмниң әл-жут ичидә абройи бәләнт еди. Хәлиқ нахшилирини бабиға йәткүзүп ейтатти, уссулму ойнатти. Һәдәм билән акам иккиси 2 қиз, 2 оғулни тәрбийиләп, қатарға қошти.

Иккинчи һәдәм Хатәм меһри дәрия, әмгәксөйгүч, сөзгә чевәр, билимлик вә саватлиқ аял еди. У қериндашлар вә анимиз бәхти үчүн өзини отқиму, суғиму ташлаштин қайтмайдиған, бәк көйүмчан инсан еди. Һәдимиз бизни китап оқушқа дәвәт қилидиған. Китапни алди билән өзи оқуп чиқаттидә, андин қизиқ йәрлирини бизгә сөзләп берәтти вә шу китапни өзимизгә оқутатти. Һәдәм гүлләрни яхши көрәтти, шуниң үчүн һойла вә өйниң деризилиридә түрлүк гүлләр ечилип туратти. Һәдәм қайтиш болидиған күни чүшкичә гүл көчирип, чүштин кейин «паскина болуп кәттим, монча йеқип бериңлар», дәйду. Мончида қан қисими көтирилип кетип, шу йәрдә вапат болди. Хатәм һәдәм Пәнжим йезисидики 7 жиллиқ мәктәпни әла баһаларға тамамлиғандин кейин, дәсләп йеза кеңишиниң котиви, кейинирәк рәис болуп ишлигән. Бу иштиму өзини көрсәткәнликтин, Калинин намидики колхозниң идарисигә кассир болуп ишқа йөткилиду. Һәдәм һесапқа интайин уста еди. Көп өтмәй кассирлиқтин колхозниң баш бухгалтериниң ярдәмчиси хизмитигә авушиду. Шу жили Талғирдики бухгалтерларни тәйярлайдиған училищени сирттин оқуп пүтириду. Кейин һәдәм колхозниң кадрлар бөлүмидә та пенсиягә чиққичә ишләйду. Узун жиллиқ әмгиги мунасип баһалинип, көплигән медаль, пәхрий ярлиқлар билән мукапатлиниду. 2002-жили 75 йешида дунниядин өтти.

Мениң алий билимлик, бәхитлик болушумдиму Хатәм һәдәмниң әҗри бар. Биз, қериндашлар, һәдәмни һаятиниң ахириғичә бекип-күтүп, ғәмхорлуқ қилдуқ. Һәдәм рәмити қериндашлириниң балилирини оқутуп, өй-отақлиқ қилди.

Үчинчи һәдәм Руқийәм 58 йешида дунниядин өтти. Бу қериндишим йезидики 7 жиллиқ мәктәпни пүтирипла, апам билән биллә етизға чиқип, әмгәккә әтигән арилишип кәтти. Әхмәт акимиз билән турмуш қуруп, 2 оғул, 4 қизни өстүрди.

Төртинчи һәдәм Айшәмму төртинчи синипни пүтирипла, апам билән етизға чиқип кәтти. Кичигидинла әмгәксөйгүч болуп өсти. Тамаққа бәк уста еди. Мәсим ака билән аилә қуруп, 6 бала тәрбийиләп, 2003-жили 71 йешида аләмдин өтти.

Дунниядин өткән қериндашлиримниң отини бесип, бүгүн мениң өмрүмниң мәзмуни болған Хеличәм һәдәм - 86 яшқа кәлди. Бу қериндишимму әмгәксөйгүч аял. Мәйдисигә «Алтын алқа» қадиған 11 балиниң ғәмгүзар аниси. Балилирини қатарға қошқичә, колхозниң мелиниму, өдигиниму бақти, көктитиниму пәрвиш қилди. Розахун акимиз билән аилә қуруп, 9 оғул, 2 қизни тәрбийиләп өстүрди. Худаға шүкри, бүгүн һәдәмниң балилириниң һәммисиниң һал-оқити яхши, заманимизға лайиқ әмгәк қилип, балилири билән қувнақ яшаватиду. Һәдәм жут ичидә һөрмәтлик, пәрзәнтлири билән 32 нәврә вә 26 чәврисиниң арисида бәхитлик өмүр сүрүватиду.

Майминәм ИМӘРОВА,
пешқәдәм устаз.

СҮРӘТТӘ: Хатәм (солдин-оңға), Гөһәрхан, Айшәм. Өрә турғанлар Хеличәм, Майминәм.

Панфилов наһийәси.

Адәмләр арисидики адәмләр

Қериларни рәнҗиткәнләр бәхитсиз боламду?

Ялғуз оғул едим. Шу сәвәптин болса керәк, ата-анам интайин әркә қилип өстүргән еди. Дадам һәрдайим «Атам, сүйәнгән теғим», дәп әркилитәтти. Һечқачан маңа қаттиқ сөзлимәтти. Әркинликтә чоң болдум. Нәзәримдә, мениңдин артуқ әқиллиқ адәм йоқ еди. Ата-анам несиһәт қилишса, тиңшимас едим, рәт қилаттим. Ишлиримға арилишишини мутлақ халиматтим. Хулләс, ата-анамни интайин көп рәнҗиттим... Һазир атамниң меһир чучқан нигаһлири көз алдимда намайән болса, җаһанға патмай кетимән. Төрт қетим өйләндим. Амма аилəвий бәхиткә еришәлмидим. Өзәм яман адәмму яки маңа кәлгән аяллармму, билмәймән, көңлүмдикидәк аял тепилмиди. Тапқан-тәргиним яхши, тәдбиркарлиқ билән шуғуллинимән. Ениғирақ қилип ейтқанда, байлиқ, мал-дуниярим бар, амма бәхтим йоқ.

Хәлқимиз заман-замандин ата-анини һөрмәт қилишқа, хусусән, мөтивәрләрни рәнҗитмәсликкә қәтъий әмәл қилип кәлгән. Бу бекар әмәс, әлвәттә. Чүнки мөтивәрләр өмүрлири давамида интайин көп ғәйрий қувәт жиғиду вә данишмәнгә айлиниду. «Қери билгәнни — пәри билмәс», дегән ибариму бекар ейтилмиған. Улар җисманән аҗиз, лекин ғәйрий қувәтлик, күчлири көп. Шуниң үчүн чоң яштики адәмләрни рәнҗитиш ховуплуқ. Һаятимиз давамида «Чоң кишиниң көңлини ағритмай дедим» яки «Чоң болғанлиғи үчүн еғир сөз қилмидим», дегән сөзләрни чапсан-чапсан аңлап қалимиз. Бу мөтивәрләргә аддийла һөрмәт әмәс, бәлки өзимизгә болидиған келәчәктики «баланиң» алдини елиш.

Һаятта қериларниң ләнитигә дучар болғанларни көп көрдуқ. Күчлүк қувәткә егә болған қери кишиләрдин алқиш елип, ишлири илгири болғанларму һаятта йоқ әмәс. Шуниң үчүн һәммә динларда қериларни, балиларни, мусапир-бечариләрни һимайә қилиш керәклиги ейтилиду. Чүнки улар ғәйрий күчләр панаһида болиду. Җамаәт җәм болған җайларда, транспортта қериларға орун бәргинимиздә иҗабий қувәт алимиз. Бу қувәт билән қәлбимиз рошәнлишиду, ишлиримизға бәрикәт келиду. Уларға һөрмәт көрситишимиз билән улар өмүрбойи топлиған йүксәк, бебаһа қувәтлирини бизгә беришиду. Әйнә шу қувәт бизни бала-қазалардин, йоқсизчилиқтин һимайә қилиду.

Хәлқимиздә «Қериларниң дуасини елиш — әң есил дөләт», дегән сөз бар. Шундақ екән, дуа елиң, атиңиз бу аләмни тәрк етип кәткән болса, әтрапиңиздики қериларға, ярдәмгә муһтаҗларға әстаидил ярдәм бериң, һөрмәт көрситиң. Шуни билип қоюңки, хатариңизни чүшәнгиниңизниң өзила яхшилиқ тәрәпкә ташлиған улуқ қәдимиңиздур. Атиңизниң роһий паклиғиға дуа қилиш билән биллә, әйнә шу әмәлләрни бәҗирсиңиз, һәммиси яхши болиду, йолға чүшиду, бәрикәтлик вә хатирҗәм өмүр сүрисиз.

Худавәди МӘҢСҮРОВ,
пешқәдәм устаз.

Уйғур наһийәси.

Инсан вә иман

Ихлас нийәт тазилиғиға бағлиқ

Инсан бу дунияда ахирәтлиги үчүн ибадәтләрни вә дунялиғи үчүн һәрхил ишларни қилиду. Шу ибадәтләрдә вә һәрқандақ ишларда мувәппәқийәткә, утуққа еришишниң бирдин-бир йоли – Ихластур.

Ихлас һәрқандақ ишни чин көңлидин, сәмимийлик билән қилиш демәктур. Қилинған ибадәт вә һәрқандақ бир яхши ишларда һечқандақ бир мәнпәәт яки пайдини көзлимәстин, пәқәт Аллаһ тааланиң разилиғини мәхсәт қилиш ихласниң асасини тәшкил қилиду. Ихласниң әкси риядур. Ихлас тоғрилиқ кәлгән айәт вә Пәйғәмбиримизниң һәдислиригә асасланғанда, нижат йоли пәқәт ихластидур. Адәм балисиниң икки дунялиқ саадити маддий вә мәнивийитигә кепиллик қилалайдиған ихластин бөләк иккинчи бир хисләт йоқтур, бирсиниң ихласини қазанмақ һәқиқәтән муһим бир иштур, чүнки зәрричилик ихлас билән қилинған әмәл, ихлассиз қилинған миңларчә әмәл-ибадәттин үстүндур.

Ихлас инсанниң көңлидики нийәткә бағлиқ. Нийәт таза болмиса, ихлас болмайду. Ихлас билән қилмиған иш мәйли ибадәт яки башқа һәрқандақ әмәл болмисун, һечкимгә, һечқандақ пайда бәрмәйду. Чүнки инсан һәрқандақ бир ишни қолға алғанда, мәлум бир ғайә вә нишанни мәхсәт қилиду. Әгәр нийити яхши болса, қилған ишни сәмимий ихлас билән пухта қилиду. Әгәр нийити яман болса, сахтипәзлик, көз боямчилик билән қилиду. Мундақ яман нийәт билән қилинған иш өзигиму, өзгигиму һечбир пайда йәткүзәлмәйду.

Бу һәқтә мөмүнләрниң әмири Өмәр ибни Хаттаб разийәллаһу әнһу, Рәсулуллаһ, сәлләллаһу әләйһи вәсалламниң мундақ дегәнлигини ривайәт қилиду: *«Барчә әмәлләр пәқәтла нийәтләргә бағлиқ, һәрқандақ инсан өзи нийәт қилған нәрсигила еришиду. Кимки Аллаһ вә Аллаһниң рәсули үчүн һиҗрәт қилған болса, униң һиҗрити Аллаһ вә Аллаһ рәсули үчүн болиду, кимки дунияға (йәни пул-малға) йетиш үчүн яки бир аялға өйлиниш үчүн һиҗрәт қилса, униң һиҗрити шу нийәт қилған нәрсә үчүнла болиду»* (Бухари вә Муслим ривайити).

Яхши ишлар чоң-кичик, аз-көплиги билән әмәс, ихластики сәмимийлиги билән қәдир-қимммәткә егә болиду. Яхши нийәт, пак ихлас билән қилған ишниң хәлиққә вә өзигә пайдиси көп, совави чоң болиду.

Һәрқандақ бир ишта ихлас тәләп қилиниду, намаз оқушта, роза тутушта, закат беришта, һәҗ қилишта, илим тәһсил қилишта, Қуръан тилавәт қилишта, житим-йесирларға ярдәм қилишта, һалал ризқ үчүн ишләштә ихлас бағлап иш қилиш лазим. Чин муһәббәтни көрүшни халиған киши аниларниң тәбиитигә қариса болиду, һәқиқий халис муһәббәткә анилар сазавәрдур. Улар пәрзәнтлири үчүн нурғунлиған җапа-мәшәқәтләрни тартип, чин дилидин балилиридин бирәр мукапат яки соға-салам тама қилмайду, бирәр пайда көзлимәйду; адәмму Аллаһ таалаға шундақ чин еқидә вә чин сөйгү билән ихлас қилғанда, андин у Аллаһниң һәқиқий мухлисиға айлиниду.

Һәр саһадики ишчи-хизмәтчиләр, һүнәрвәнләр, содигәрләр, деханлар, устазлар, дохтурлар, башлиқлар қилған ишлирини яхши нийәт вә сәмимий ихлас билән қилса, әлвәттә, униң һалавитини көриду, Аллаһ таала һозурида әң яхши кишиләр қатаридин орун алиду.

Әксичә, қарғуларчә яки «башқиларға немә болса мәйли, мән пайда тапсамла болди», дегән ғәрәз билән қилинған иш қаримаққа чоң көрүнсиму, униңдин һеч нәтиҗә чиқмайду. Бәзидә нәтиҗигә еришкән тәғдирдиму, әсқатмай аз күндә вәйран болуп кетиду. Чүнки чин ихлас билән қилмиған ишта Аллаһ тааланиң разилиғи көзләнмәйду. Содигәрләр яхши нийәтлик болмиса, херидарларни алдап, мелини яхши көрситип сатиду. Ишчилар яхши нийәтлик болмиса, иш егисиниң көзини бояп мааш алиду. Мундақ йоллар билән тапқан пул һәрқанчә көп болсиму, бәрикити болмайду. Мундақ яман илләткә дучар болған милләт йоқилишқа вә башқиларниң айиғи астида езилишкә мәһкүмдур.

Исламда буйрулған ибадәтләрму пәқәт Аллаһ тааланиң разилиғини көзләп ихлас билән қилинмиса, Аллаһ тааланиң дәргаһида қобул болмайду. Мәсилән: «кишиләр яхши адәм десун», дегән мәхсәттә мечиткә чиқип, бәш вақит намаз оқуса, «һәрәмгә берип кәлгән һаҗим десун» дәп, пул-мал сәрип қилип һәҗ қилса, «алим, қарим десун», дәп илим үгәнсә, бу ишларниң һечбири Аллаһ тааланиң нәзәридә қобул қилинмайду вә совап берилмәйду. Чүнки у ишларни қилғучиниң мәхсити Аллаһ тааланиң разилиғиға еришиш вә униң мукапитиға наил болуш әмәс, бәлки көз боямчилик билән кишиләрниң махтишиға еришиштур. Шуңа рәсулуллаһ сәлләллаһу әләйһи вәсаллам: *«Һәрқандақ инсан өзи нийәт қилған нәрсисигила еришиду»*, дегән.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә бир һәдистә мундақ дәйду: *«қиямәт күни әң авал һесап елинидиған адәм җәңдә шеһит болған кишидур. Аллаһ таала шеһитни чақирип, униңға әта қилған немәтлирини тонутиду, у тонуйду. Андин униңға «сән немә иш қилдиң?», дәп сорайду. У «мән сениң йолуңда җиһат қилип шеһит болдум», дәйду. Аллаһ таала униңға «ялған ейттиң, чүнки сән палани батур адәмкән десун», дәп уруш қилдиң вә кишиләр шундақ деди дәйдудә, периштиләргә әмир қилип, дозаққа ташлайду. Униңдин кейин илим үгәнгән вә үгәткән, Қуръан оқуған кишини сораққа тартиду. Аллаһ таала униңға бәргән немәтлирини тонутиду, у тонуйду. Андин униңға «сән немә иш қилдиң?», дәп сорайду. У «илим үгәндим вә өзгиләргә үгәттим, ейтқанлириңға әмәл қилдим, һәмдә сениң йолуңда Қуръан оқудум», дәйду. Аллаһ таала «ялған ейттиң, сән кишиләр «алим» десун дәп илим үгәндиң, «қарим десун», дәп Қуръан оқудуң вә шундақ дейишти» дәйдудә, периштиләргә әмир қилип, дозаққа ташлайду. Андин Аллаһ таала турмушини баяшат қилған вә униңға һәртүрлүк мал-дуния әта қилған кишини сорақ қилиду. Униңға берилгән немәтләрни тонутиду, у тонуйду. Андин Аллаһ таала униңдин «немә иш қилдиң?», дәп сорайду. У «сән нәпәқә, сәдиқә қилишқа тегишлик дегән әмәлләрниң һәммисигә риайә қилип, мелимни сәрип қилдим», дәйду. Аллаһ таала «ялған ейттиң, сән кишиләр сехи адәмкән десун», дәп шундақ қилдиң вә шундақ дейишти» дәйдудә, периштиләргә уни дозаққа ташлашқа буйруйду»* (Муслим ривайити).

Иш-әмәлләр халис нийәт билән қимммәтлик болғандәк, яхши нийәтму униңға лайиқ әмәлләр билән нәтиҗилик болиду. Амма «мениң нийитим яхши», дәп қоюп, яман ишларни, начар қилиқларни қиливәрсә, җазаға тартилиду. Чүнки әмәлияти йоқ қуруқ нийәт һечнәрсигә яримайду. Шуңлашқа рәсулуллаһ сәлләллаһу әләйһи вәсаллам бу йәрдә әмәл билән нийәтни бирликтә тилға алған.

Демәк, бу дунияда бәхит-саадәтлик һаяткә вә ахирәттә җәннәткә еришиш үчүн пак нийәт, чин иман вә һәқиқий ихлас билән иш қилишимиз лазим екән. Болмиса өзимизни алдап, қуруқ аварә болидекәнмиз. Башқиларни алдап тапқан пул әсқатмиғандәк, кишиләрниң нәзәридин өтүш мәхсити билән қилған ибадәтләрму пайда бәрмәйдекән.

Аллаһ таала Қуръан Кәримдә мундақ дәйду:

«Улар пәқәт ибадәтни Аллаһқа халис қилған, һәқ динға етиқат қилған һалда, (ялғуз) Аллаһқила ибадәт қилишқа буйрулди. Намазни ада қилишқа, закатни беришкә (буйрулди). Әйнә шулар (йәни ибадәт, ихлас, намаз, закатлар) тоғра диндур» («Бәййинә» сүриси, 5-айәт).

Аллаһ таала йәнә мундақ дәйду:

«Ейтқинки, «мән динни (шериктин вә риядин) сап қилған һалда Аллаһқа ибадәт қилишқа буйрулдум («Зумәр» сүриси, 11-айәт).

Ейтқинки, «динимни (шериктин вә риядин) сап қилған һалда Аллаһқа ибадәт қилимән («Зумәр» сүриси, 14-айәт).

Әй, улуқ пәрвәрдигаримиз! Бизгә тоғра, һәқ дин бойичә иш қилип, бу дунияда бәхит-саадәтлик турмуш, ахирәттә сениң разилиғиңға еришип, җәннәткә киришни нәсип қилғайсән! Нәпси шәйтанниң кәйнигә кирип, ихластин, сап нийәттин айрилип қелиштин вә ибадәтлиримиздә дунияви пайдини көзләштин сақлиғайсән! Чүнки биз бәк аҗиз бәндә, сән өзәң сақлимисаң, биз һалакәткә учрап кетимиз. Амин!

Ялқун НОРУЗОВ,
«ИХСАН» журналиниң баш муһәррири, исламшунас.

Хатирә

Яркәнт шәһири, Дөңмәлә мәһәллисиниң турғуни, әң йеқин мәслиһәтчимиз, таянчимиз, жутумизниң тәвәррүк атиси, пешқәдәм устаз Абдрим һаҗим Һакимоғли Абдуләтиповниң йоқлуғи билинмәктә. У 83 йешида һаяттин өтти.

Абдрим һаҗим Һакимоғли Абдуләтиповниң наһийәдила әмәс, бәлки униң сиртидиму аброй-иззити жуқури еди. Чүнки у һаятиниң 40 жилини маарип саһасиға беғишлап, йүзлигән шагиртлар қәлбигә билим нурини чачти. Тәҗрибилик педагог математика пәниниң йетүк мутәхәссиси еди. У тәвәдики Чоң Чиған, шәһәрдики Киров (һазирқи Хелил Һәмраев), Җамбул намидики мәктәпләрдә устазлиқ қилди.

Абдрим һаҗим Абдуләтипов кичик пейил, кәмтар, дилкәш инсан еди. У һәрқандақ адәм билән униң көңлидики параңни тепип мунасивәт қилатти. Униң жутқа болған иссиқ меһри дайим ядимизда .

Миллий маарипимизниң пешиваси, мәдәнийитимизниң һәқиқий җанкөйәри, әҗайип дилкәш инсан Абдрим Абдуләтиповниң яркин хатириси Яркәнт тәвәси аһалисиниң қәлбидә узақ сақланғуси.

Абдрим һаҗим Һакимоғлиниң кәйнидә рәпиқиси, пешқәдәм устаз Раһиләм Семәтова, балилири, нәврилири, жути, тәрбийилигән шагиртлири қалди. Демәк, униң исми унтулмайду. Тәвәррүк атини әсләп, ятқан йери юмшақ болсун, **дәп роһи алдида баш егип әслигүчиләр: Яркәнт шәһиридики Дөңмәлә мәһәллисиниң жут-җамаәтчилиги.**

Панфилов наһийәси.

Аилимизниң бәрикәт-байлиғи болған Ташполат Гәраевтин мәңгүгә айрилғинимизға мана, һәш-пәш дегичә, үч йерим ай бопту. Әгәр у һаят болғинида 5-январь күни 71 яшқа толатти. Әпсус, униңға бу хошаллиқ күнни көрүшкә несип болмиди. Туғулған күнидә қәдирданимизға тиләк ейтишниң орниға, уни әсләп, пәришанлиққа чөмдуқ. Атимиз 1955-жили тарихий Вәтинимиздин ата-анилири билән Қазақстан дияриға көчүп чиқип, дәсләп Талдиқорған вилайитиниң Чубар йезисиға орунлишиду. 1958-жили Алмута шәһиригә көчүп келип, һаятиниң ахириғичә Султанқорған мәһәллисидә яшиди. Қәдирданимиз бизгә ишәшлик таянч, ғәмхорчи һәм дана мәслиһәтчи еди. Дуч кәлгән қийинчилиқ, җапа-мәшәқәтләргә бәрдашлиқ берип, биз, пәрзәнтлирини, қатарға қошти. Һәммимизни алий оқуш орунлирида оқутти.

Ташполат Гәраев 1978-жили Рига шәһиридики Авиация институтиниң Радио-инженерия факультетини тамамлиғандин кейин, дәсләп Талдиқорған аэропортида, кейинирәк Бурундай, андин та пенсиягә чиққан 2015-жилғичә Алмута аэропортида радиоинженер болуп ишләйду. Мошу вақит җәриянида өзини салаһийәтлик мутәхәссис сүпитидә көрситип, кәсипдашлириниң һөрмитигә сазавәр болди. Биз әйнә шундақ әмгәксөйгүч, меһриван инсанниң әвлади болғинимиз билән дайим пәхирлинимиз һәм мәрһумниң исмини мәңгү қәлбимиз төридә сақлаймиз.

Ятқан йериңиз юмшақ, роһиңиз җәннәттә болсун, әзиз пасибанимиз, **дәп әслигүчиләр: рәпиқиси Айгүл, пәрзәнтлири Шөһрәт — Динара, Арзигүл — Абликим, нәврилири Амир, Алина, Аманниса, Абдуләзиз, Амалия, Айлин.**

Алмута шәһири.

Еһтирам

Ана бәхти

Бүгүн мән биз бала чағлиримизда бова-момилиримизға хошна олтарған Турсунай һаҗим һәққидә мақалә йезип, уни гезит оқурмәнлиригә тонуштурмақчимән. Турсунай – Барат қазиниң оттуранчи оғли Мирғияс һаҗимниң рәпиқиси.

Бизниң аилә 1970-жили Маливайға көчүп кәлди. Мирғияс вә Турсунай Баратовларниң қизи Саламәт мениң синипимда оқуйдиған. Бәзидә муәллимгә бәлгүлүк сәвәпләр билән оқуғучиларниң өйлиригә беришқа тоғра келидиғу. Мабада, Турсунай һаҗимларниң өйигә берип қалғидәк болсам, у мени хушчирай қарши елип, унумиғинимға қоймай, дәрру чай қоятти. Қанчә алдирисамму, қоюп бәрмәй, җоза раслатти. Иккимиз узақ олтирип, параңлишаттуқ. Бу вақитларда улар Ғулҗидин йеңи чиқип, Маливайға орунлашқан еди. Анисидин кичик айрилип, житим қапту. Турсунайни һәдиси Тохтихан ана чоң қилип қатарға қошупту. Қазақстанға кәлгәндин кейинму икки қериндаш бир йезида, һәтта бир кочида яшиди.

Тохтихан ана һәққидә икки еғиз сөз қилсам, у аял 92 йешида бу дуниядин өтти. Әҗайип дилкәш, меһриван аял еди. Шундақ анилар аримизда көпирәк болса, наһайити яхши болатти. Амма, миң әпсус... Тохтихандәк ана тәрбийилигән Турсунайму бәхитлик һаят кәчүрди. Йезимизға кәлгән заманла совхозниң Иврайим Һаширов башқурған 5-бригадисиға ишқа кирди. Тиришчанлиғи түпәйли тамака пәрвиш қилишниң кир-сирини үгиниваліди. «Кейин чиқти, лекин қийин чиқти» дегинидәк, бар вуҗуди билән әмгәк қилди. Яхши ишлигәчкә, совхоз уларға йеник автомашина соға қилди. Үлгилик әмгәк қилғанлиғи үчүн Турсунай талай қетим йолланмилар билән тәғдирлинип, Москва, Ленинград, Ташкәнт қатарлиқ чоң-чоң шәһәрләрни арилап, зиярәт қилип кәлди.

Мирғияс билән Турсунай һаҗимлар Турғанҗан исимлиқ оғул, Адаләт, Саламәт, Гүлназ, Гүлҗәһрәм, Айгүл вә Реһимбүви исимлиқ қизларни тәрбийиләп, қатарға қошти. Әр-аял иккиси пәрзәнтлириниң оқушиға көп көңүл бөлди.

Жиллар өтүп, Мирғияс вә Турсунай йезимизниң абройлуқ мөтивәрлиригә айланди. Улар кәлмәй, жут дәстихиниму селинмайдиған. Иккиси Мәккә-Мәдинигә сәпәр қилип, һаҗим болуп кәлди. Зәм-зәм сулиридин елип келип, жутдашлириға еғиз тәккүзди. Конилар ейтқандәк, һаятта қайғу вә хошаллиқ қатар жүриду. Дәл шундақ болди. Раса һалавәт көридиған мәзгилдә Мирғияс һаҗим дуниядин өтти. Мән бу вақитларда уларниң Гүлҗәһрәм исимлиқ қизини келин қилип үлгәргән едим.

Йеқинда Турсунай һаҗимниң 85 яшлиқ мәрикиси болди. Қуда ретидә тәбрикләп берип, униң һәқиқий мәнасида бәхитлик ана екәнлигигә көз йәткүздүм. Пәрзәнтлири, нәврә-чәврилири, уруқ-туққан вә жутдашлириниң жуқури һөрмәт-еһтирамиға бөләнгән ана, әлвәттә, бәхитлик! Илаһим, жутлиримизда шундақ анилар көп болғай!

Ризвангүл ҒЕНИЯРОВА,
пешқәдәм устаз.

Әмгәкчиқазақ наһийәси.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати гезитимизниң Панфилов наһийәси Яркәнт шәһиридики җанкөйәри, пешқәдәм устаз
Абдрим АБДУЛӘТИПОВниң
вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-қериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати гезитимизниң Панфилов наһийәси Яркәнт шәһиридики җанкөйәри Ташмәһәмәт Мәмләковкә оғли
Расулниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Әмгәкчиқазақ наһийәсиниң Ават йезисидики Нурбүви Һәвәйдуллаева, Равийәм Низирова, Санийәм Баталова, Аминәм Сидиқова, Алийәм Розибақиева, Рашидәм Аюпова, Майсигүл Садирова, Турсунай Шәрипова, Шәмшинур Қурбанова вә Диләрәм Рахманқуловадин тәркип тапқан ханим-қизлар топи Ават йезиси ханим-қизлар кеңишиниң рәиси Турсунай Абдуллаеваға оғли
Маратниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати Әмгәкчиқазақ наһийәсидики гезитимизниң җанкөйәри, Ават йезиси ханим-қизлар кеңишиниң рәиси, «Уйғур авази» гезитиға муштири топлаш штабиниң Ават йезисидики шөбисиниң башлиғи Турсунай Абдуллаеваға оғли
Маратниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати Әмгәкчиқазақ наһийәсидики гезитимизниң җанкөйәри, Тәшкәнсаз йеза округиниң һакими Эльвира Мәсүтоваға иниси
Маратниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Алмута шәһиридә истақамәт қиливатқан Әхмәтҗан Мәмәтов рәһбәрлигидики мәшрәп әһли мәзкүр мәшрәп әзаси, қәдинас дост Сирдаш вә Сәнәм Ибрагимовларға аниси
Әрәпханниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати гезитимизниң Панфилов наһийәси Яркәнт шәһиридики җанкөйәри
Раһиләм ҺАСАНОВАниң
вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-қериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Талғир наһийәси Туздыбастав йезисиниң жут-җамаәтчилиги жут мөтивәри
Һаҗи МАШРАХУНОВниң
вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-қериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң тәһрирати Талғир наһийәси Туздыбастав йезисидики җанкөйәри, жут мөтивәри
Һаҗи МАШРАХУНОВниң
вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-қериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Премьера

Россияниң театр сәһнисидә – уйғур актери

Йеқинда Россияниң Санкт-Петербург шәһириниң мәдәний һаятида чоң дағдуғилиқ вақиә йүз бәрди. У болсиму Дөләт музыкилиқ-комедия театрида француз композитори Клод-Мишель Шёнбергниң даңлиқ «Мисс Сайгон» мюзиклиниң премьериси намайиш қилинди. Мюзиклни Голландияниң атақлиқ режиссери Корнелиус Балтус сәһниләштүргән. «Бал вампиров», «Голливудская дива» кәби мюзикллар арқилиқ «Золотая маска» хәлиқара театрлар мукапитиниң ғалиби аталған бу режиссерниң исми россиялик тамашибинларға яхши тонуш. «Мисс Сайгон» — К.Балтусниң бу мәмликәттики үчинчи утуқлуқ әмгиги болуп һесаплиниду. Тунҗа қетим 1989-жили Лондонниң «Друри Лейн» театрида сәһниләштүрүлгән «Мисс Сайгон» мюзикли, мана оттуз жил бойи дунияниң әң чоң сәһнилиридә көрситилип кәлмәктә. Мәзкүр әсәр он тилға тәрҗимә қилинған. Германия, Япония, Канада, Венгрия, Австралия, Голландия, Дания, Швеция, Польша һәм Филиппин мәмликәтлиридә сәһниләштүрүлүп, уни жигирмә бәш мәмликәтниң икки йүз қириқ алтә шәһиридә оттуз икки миллион адәм бүгүнки күнгә қәдәр тамашә қилип үлгәргән екән!

— Әслидә аталмиш мюзикл бийил май ейида Россия тамашибини билән үз көрүшүши керәк еди. Лекин дуния әһлини техичила тәшвишкә селиватқан пандемия сәвәвидин, у та бүгүнгичә әмәлиятта өз әксини тапмиди. Пәқәт иҗадий коллективниң қайнақ илһам, ғәйрәт билән җиддий ишлиши түпәйли, «Мисс Сайгон» бүгүнки тамашибинларни чоңқур тәсиратқа бөлиди. Роһий чүшкүнлүккә берилмидуқ, биз ахири йәндуқ! – дәйду һаяҗан илкидики режиссер мухбирларға бәргән сөһбәтлириниң биридә.

Һәқиқәтән бу йеңилиқни Санкт-Петербург тамашибини толиму узақ күтти. Чүнки бунiңдин бир жил илгири елан қилинған хәлиқаралиқ лайиһә бойичә кастингқа Россия вә Оттура Азия театрлиридин йүзлигән актерлар, нахшичилар, акробатлар, балет уссулчилири қатнашқан еди. Режиссер Корнелиус Балтус, хореограф — Ванни Вискузи (Италия), рәссам сценограф – Йоко Сеама (Япония), кийим-кечәк вә грим бойичә рәссам Кентаур (Венгрия), театрниң музыка рәһбири, дирижери Алексей Нефедовтин тәркип тапқан адилқазилар топи қатнашқучиларға кәспийлик турғусидин жуқури тәләп қойди. Һәрбир артистниң сиртқи көрүнүшидин тартип, униң актерлуқ маһаритини, аваз диапазонини, пластика һәм сәһнә нутқини диққәт билән күзәткән һалда, кастингниң икки басқучидин «тасқилип» өткән артистлар билән алаһидә келишим түзүлди. Мошу турғудин мәзкүр кастингқа қатнашқан қазақстанлиқ артистларниң арисидин өзимизниң уйғур жигити, Нур-Султан шәһиридики Музыкилиқ яш тамашибин театриниң йетәкчи актери, «Сахнагер» мукапитиниң лауреати Расул Һосмановниң «Мисс Сайгон» мюзиклидики баш қәһриманларниң бири Туи ролиға тәклип қилинғанлиғидин хәвирим бар еди. Расулға нисбәтән режиссерниң ейтқан иҗабий пикри мени техиму хошал қилди.

— Мениң билән һәмкарлиқта ишләшни көп сәньәткарлар арман қилиду. Лекин мән үчүн кастинг — наһайити мурәккәп җәриян. Һәр қетим тамашибинға тонулмиған, йеңи талантларни издәймән. Мошу турғудин алғанда, бу қетим әҗайип көркәм вә сумбатлиқ, яңрақ һәм зил авази билән пәриқләнгән қазақстанлиқ жигитниң сәһнидә биринчи пәйда болушидила, баш қәһриман Туи ролиниң һөддисидин чиқидиғиниға толуқ көзүм йәтти. Расул бу рольни һәтта мән күткәндинму жуқури маһарәт билән иҗра қилди. Шуңлашқиму униңдин чәксиз миннәтдармән – дәйду атақлиқ режиссер.

Мән буниңдин икки жил бурун «Уйғур авази» гезитида «Ақ йол саңа, Расул!» намлиқ мақалә йезип, яш актерни көпчиликкә тонуштурған едим. Бу қетимму биринчиләрдин болуп, Расулни премьериси билән телефон арқилиқ тәбрикләшкә муваппәқ болдум.

– Расул, новәттики утуғуң мубарәк болсун! «Мисс Сайгон» мюзикли, шундақла униңдики өзәң яратқан образ һәққидә ейтип бәрсәң?

– Рәхмәт! Вақиә өткән әсирниң 70-жиллири йүз бәргән. Ким исимлиқ вьетнамлиқ қиз Крисс исимлиқ америкилиқ моряк билән тонушиду һәм уни яқтуруп қалиду. Иккисиниң өйлиниш мәрасимиға туюқсиз Туи (Расул Һосманов) қәдәм тәшрип қилиду һәм вәдисигә вапа қилмиған Кимни қаттиқ әйипләйду. Чүнки Туи билән Ким балилиқ чағлиридин тартип биллә өскән, өйлинишкә вәдиму қилип қоюшқан. Өз сөйгүсиниң висалиға йәтмәк мәхситидә Туи шиддәтлик җәң башлап, Сайгон шәһирини ишғал қилиду, Крисс һәммини ташлап, Америкиға кетишкә мәҗбур болиду. Һәрбий комиссар унваниға еришкән Туи шәпқәтсиз уруш нәтиҗисидә, миңлиған бегуна адәмләрниң һаятини набут қилиду. Әнди бурунқи ойнап жүргән шох яш жигитниң һаятида алаһидә бир бурулуш йүз берип, Туи көзлиридин от чақнап турған, рәһимсиз кимсәгә айлиниду. Лекин у сөйгүси Ким билән учрашқан көрүнүштә, қайтидин сөйгү ишқида азапланған мәҗнун кәби қизниң аяқлириға жиқилиду. Өз муһәббитини һимайә қилиш йолидики күрәшлирини қизға чүшәндүрүшкә тиришиду. Лекин Ким Туиниң муһәббитини рәт қилиду. Чүнки у Криссни яқтуруп қалған. Муһәббити аяқ асти болғанлиғидин ғәзәпләнгән Туи Кимни өзи билән биллә елип кетишкә мәҗбурлайду. Лекин у күтүлмигән йәрдин қизниң қолидин қаза болиду. Әнди Крисс билән видалишишни арзу қилип жүргән Ким, униң өз сөйгүсигә хиянәт қилип, башқа қизға өйлинивалғинидин хәвәр тапиду. Спектакль йәкүнидә Ким бу азапқа чидимай, Туини қәтл қилған пистолет билән өзини етип өлтүриду. Бир еғиз сөз билән тәриплигәндә, «Мисс Сайгон» һәқиқий муһәббәтни күйләйдиған сәһнә әсәри. Шундақла охшимайдиған һәрхил мәдәнийәтләр, диний еқимлар, иրқий бөлгүнчиликләр, урпи-адәтләр, әньәниләрниң бир-бирини етирап қилмай, уларниң өзара шиддәтлик күрәшлири нәтиҗисидики наһәқ қан төкүлүшләр, миңлиған қурван болған бегуналар җәсәтлири залдики тамашибин қәлбигә «Адәмләр, ойлиниңлар! Туғулуп өскән муқәддәс йериңлар һәммидин әзиз. Бир-бириңлар билән урушмай, талашмай яшаңлар. Һаятни қәдирләңлар, у адәм балисиға бирла қетим берилиду...» дегән йүксәк идеяни салиду. «Мисс Сайгонда» мән яратқан қәһриман (Туи) — өзини һәммидин үстүн қойидиған, шәхсий мәнпийитигә еришиш үчүн һәрқандақ қабаһәтликтин янмайдиған яш жигитниң обризи. Спектакльда Туи чоң паҗиәләрниң сәвәпкари сүпитидә гәвдилиниду. Шундақла Туиниң ариялириму интайин мурәккәп

һәм чирайлиқ. Мән баштила арман қилған роль үстидә қизғин ишлидим. Икки ай чәтәллик мутәхәссисләр билән янму-ян ишләш җәриянидин һәқиқий мәнада һөзүрләндим. Уларниң ишләш услубидин, актерларға болған чәксиз һөрмитидин бәк қайил болдум. Улар үчүн актер – әң асасий фигура! Һөкүмранлиқ қилмайду, актерға иҗат әркинлиги берилгән. Актер тәвсийә қилған мизансцена, иҗра қилиш манериси, ички һиссият, характер охшаш тәшәббусларни режиссер сәмимий һалда қобул қилиду. Өзиңизгә нисбәтән ундақ яхши муамилидин кейин, сәһнидә бар мүмкинчилигиңиз билән ишләшкә тиришидекәнсиз. Бу сәһнә әсәриниң россиялик нусхисини сәһниләштүргән – Япониядин тәклип қилинған атақлиқ рәссам Йоко Сеама. Рәссам әньәнивий сәньәт элементлири билән, XXI әсирниң әң йеңи технологиялик мүмкинчиликлиридин пайдиланған. Қисқиси, бу әсәрни миң аңлиғандин көрә, бир қетим көргән әвзәл.

— Бүгүнки пандемия шараитида Қазақстан театрлири тосалғулуқларни баштин кәчүрмәктә. Силәрдә әһвал қандағирақ?

— Россиядиму худди шу әһвал. Театрларда тамашибинниң зални толтуруп олтириши чәкләнгән. «Мисс Сайгонға» декабрь, январь айлириға аллиқачан билетлар толуғи билән сетилип кәткән екән. Шундиму январьниң ахириғичә театрларниң карантинға йепилиши күтүлмәктә.

Оғлиниң новәттики утуғи һәққидә униң аниси — Қ.Ғоҗамияров намидики дөләт академиялик Уйғур музыкилиқ-комедия театриниң пешқәдәм сәньәткари Гүлбаһар Насирова мундақ дәйду:

— Расулниң «Ромео-Джульетта», «Қыз-Жибек», «Нотер дам Пари» қатарлиқ мюзиклларда Бекежан, Тибальт, Клопен қатарлиқ жирик образлар арқилиқ пәқәт елимиздила әмәс, Европиниң Париж, Канны, Брюссель, Вена, Берлин һәм Москва шәһәрлиридә Қазақстан сәнъитини жуқури дәриҗидә намайиш қилип қайтқинини көпчилик билиду. Оғлум бу қетимму мениң ишәнчимни ақлиди. Расулға қайил болидиғиним, у һәрқачан мәшиқлинип, үгинишкә, издинишкә тиришиду. Өз үстидин тинмай ишлигәчкә, сәһнидин задила қорқмайду. Җүрьәт билән дадил қәдәм басиду. Бу – һәрқандақ актер үчүн әң асасий нәрсә. Санкт-Петербург тамашибинлириға «Мисс-Сайгон» бу күнләрдә һәр күни дегидәк көрситиливатиду. Вақит шараитим яр бәрсә, бәлким, мәнму берип көрәрмән. Һазирчә биз Расулниң йолиға қарап жүримиз. Ейтмақчи, у икки айдин бери яқа жутта жүргинидә, келиним Аружан маңа қиз нәврә һәдийә қилди, Расулға хуш хәвәр йәткүздуқ. Нәврәмниң исмини Сафия дәп қойдуқ. Демәк, бу күнләрдә Расулни биздин башқа, йеқин достлири, Нур-Султанда өзи ишләватқан театр коллективи вә, әлвәттә, қизи Сафия тәшналиқ билән күтмәктә...

Өз новитидә бизму уйғур актери Расул Һосмановни қизғин тәбриклигәч, униңға иҗадийәт мәйданида техиму егиз чоққиларни бекиндурушиға тиләкдашлиқ билдүримиз. Барикалла, Расул!

Хуласә орнида Россияниң иҗтимаий тармақлирида бу күнләрдә «Мисс Сайгон» мюзикли көплигән блогерларниң, театр мутәхәссислириниң қизғин муназирисигә айланди. Төвәндә шуниңға мунасивәтлик ейтилған бирнәччә пикирни диққитиңларға һавалә қилсақ, артуқ болмайду дәп ойлаймиз.

«...Мундақ әҗайип мюзиклниң Россияниң әң чоң сәһнисидә өз ипадисини тепиши – биз үчүн хошаллиқ һадисә. Япониядин кәлтүрүлгән мундақ декорация, чирақлар, спецэффектларни биз илгири-кейин көрүп бақмиған, бу һәқ. Артистларчу! Театр тәнқитчилири қазақстанлиқ актер Расулниң маһаритини жуқури баһалимақта. Расул яратқан Туи – мән үчүн һәқиқәтән чоң йеңилиқ болди! Бу актер өзиниң әҗайип маһарити билән йенидики башқа қәһриманлардинму үстүн болди». Татьяна.

«... «Мисс Сайгон» мюзиклини биз биринчиләрдин болуп көрдуқ! Расул әҗайип талантлиқ һәм келишкән, чирайлиқ актер! У сәлбий қәһриман Туи обризида қанчилиған паҗиәләрниң сәвәпкари болди. Лекин мән Ким билән Туи иккисини бир-биригә лайиқ көрдүм. Ким бәрибир уни яхши көргәнлиги үчүн өзини өзи өлтүрди. Қазақстанлиқ артистларниң һәммиси шундақмиду? Борисова В.

«...Бүгүнки пандемия овәҗ алған шараитта дадиллиқ билән башқа әлләрдин келип, бизгә мошу әҗайип мюзиклни тәғдим қилған иҗадий коллективқа апирин! Актер Расулни яқтуруп қалдим...». Лена.

Гүлнарә САЙИТОВА,
Қазақстанниң хизмәт көрсәткән артисти, сәнъәтшунаслиқ пәнлирниң намзити, профессор.

Сөз оюни

Қәмә-Қәмбәрниса

Қәһритан қиш. Қар келин. Қишлаққа қатнаш қийинлашти. Қәйсәр Қарахан қизиқсиму, қарда қимир қилалмиди. Қозғилалмиғачқа қобул қилған қаплирини қайтуруватти. Қайтурувәтмисә – қиш қарғу, қизғиму, қериғиму қаримай, қахшитиду.

Қиш Қиңғирқариғайдики Қәмәниң қолини қисқартти. Қешида қишлаватқан қойчи Қасен, Қурман қойлирини қошуп, қилвудики қишлаққа қарап қозғалғанда, Қәмә қеп қалған. Қәмбәрнисани, қолидики Қутлуқҗанниң қирқисүйини қуйғичә қозғаш қолайсизлиқ қилғачқа, қирдин қопмиди. Қопмиғачқа, қаттиқ қишта қорадики қой-қотанлар қосақтин қийналди.

Қәмбәрниса қишқа қамдиған қиғ, қариғай, қарияғачлирини қалап, қоллири қапарди. Қоллири қапарсиму, қандақ қилсун, қазан қепидин қозғалмайду. Қорунсиму, Қутлуқҗанниң қирқисүйигичә қахланған қеза-қарта, қаймақ, кетиқ, қәнт-қумшекәр, қақ, қурутуп қатурувалған қурутлириниң қалмайватқиниға қисилди. Қишниң қисқилиғи қайсекин, қопаллиғи Қәмбәрнисаниң қәлбини қийниди. Қуяш қопмуғулуқ, қиш қәстән қазақпопузисидин қайтмайду. Қийналсиму, қараңғуда қорқмай, Қутлуқҗанни қалдуруп, қорадики қой-қозиларға қарап, қоналғуға қайтқан қәдирдани Қәмәгә қол-қанатлиқ қилди. Қараңғуда қойларни қашаға қамайду, қоршақтики қозиларни қошиду.

Қелин қумлуқниму, қумлуққа қарши қомучлуқниму қарда қушлар – қирғавуллар, қарғилар, қақирилар, қучқачлар қорған қиливалған. Қәмә қирғавулларға қилтақ қурди. Қариса, қапталда қара қаван қалғанкән, Қәмәни, қилмиш қилип қойғандәк қоғлиди. Қавул Қәмә қолвақсиз қадақ қолидики қошатар қуралини қоллиналмай келип, қечип қутулди. Қол-аяқлириға қан кетилип, қиру қатқан қапақлири қизарди. Қавандин қачқанда қулақчиси қаяқлардиду қалди. Қолтуғиға қош қирғавул қистуруп қайтқан Қәмәгә қарап, Қәмбәрниса қизиқти. Қиммәтлигиниң қеник қошма қашлириға Қәмә қенип-қенип қариди. Қапийәсини қамлаштуруп, қошаққа қатти. Қолқолчә қазан қизитип, қармуч қошуп, қирғавул қордиғини қилишти.

Қутлуқҗанниң қирқисүйигичә қиличини қиниға қистурған қиш қайтти. Қуяш қопуп, қаптал-қирғақлар қуруватватти. Қорадики қошқарлар қоғлишип, қоза-оғлақлар қәвәтла қутуришиватватти. Қанчә қоғлишип, қутурашсиму, Қәмәниң қарда қалған қоңур қулақчисиниң қарайғинидин қорққандәк қилатти. Қатнаш қайта келиплашқачқа, Қәмәләрдин қишичә қайғурған Қирғизсайдики қан-қериндашлири қаплирини қош-қошлап қомпайтип, қариғайлиққа қарап қозғилишти.

Қиңғирқариғайға Қәмбәрнисаниң қериндашлириму қатирап, қутлуқ қәдәм қилишти. Қорамлиқ қоғунчиниң қизи Қәмбәрнисаниң қәһритан қиштики қәйсәрлиги қериндашлирини қайил қилди. Қишниң қолайсизлиғиға, қолниң қисқилиғиға қаримай, қазан қайнитилип, Қутлуқҗанниң қирқисүйи қуюлди. Қәмә қиштин қутулғиниға қоңур қашқа қойини қурванлиқ қилди. Қалаймиқанчилиқта қәдирдан қериндашлар, қудилар Қутлуқҗанниң қилиқлириға қақаһлашти. Қизлири қизиқишип, қучақлишип қараватватти...

Минәмҗан АСИМОВ.

Онлайн-һаят

«Йеңичә концерт»

Мәшүр САСИҚОВ,
«Уйғур авази»

Жил давамида барчимиз таҗсиман вирус түпәйли дәккә-дүккә ичидә яшап, роһий озуқтинму мәһрум қалғинимиз раст. Ағриқниң касапити бизни шу дәриҗигә йәткүздики, һәтта әтики күнимизгә үмүт қилиштин қалдуқ. Бүгүн көргәнни әтиси тапалмай, әң йеқинимизниң йениға йетәлмәй қалған йәрлиримизму болди.

Мошундақ бир пәйттә, йәни кәйпиятимиз чүшкәндә, көңүлгә арам беғишлайдиған саз-нәғмиләрниң алидиған орни бөләкчә екәнлиги һәқиқәт. Мана мошу әһвалимиздин убдан хәвәрдар вә өзиниң сәнъәттики йеңилиқлири билән көпчиликкә тонуш «Artur Production» продюсерлиқ мәркизи бизгә Йеңи жил кечиси күтүлмигән соға қилди. Ениғирақи, онлайн режимда «Йеңичә концерт» уюштуруп, һәмминиң бешини көккә йәткүзди.

Ундақ дейишимиздики сәвәп, карантинға бола барчимиз Йеңи жилни өйдә қарши еливатқинимизда, тәрәп-тәрәптин «Интернет торида интайин яхши уйғурчә концерт болуватиду» дегән учур тарқилишқа башлиди. Буниңдин хәвәрдар болғанниң һәммиси қолида бар смартфон-планшетларға чаплашти. Һәқиқәтәнму, у йәрдә илгири-кейин биз пәқәт өзгә тиллардила тамашә қилидиған йеңичә форматтики концерт болуватватти. Нахшасазлар арисида ихчам ләтипиләр “онлайн-тамашибинларға” күлкә-чақчақларға гәриққилса, концертниң заманивий һашамәтлик бенада уюштурулғанлиғи бу саһада хелила тәҗрибигә егә шәхсләр тәрипидин уюштурулуватқанлиғидин далаләт берәтти.

Йеңи жил кечиси бу концертни уюштурған «Artur Production» продюсерлиқ мәркизиниң рәиси, талантлиқ сәнъәткар Артур Илахунов мундақ дәйду:

— Концертни ихчамла өткүзимиз дәп ойлиғандуқ. Бирақ иш мабайнида коллективниң тәшәббуси билән уни кәңәйтишкә тоғра кәлди. Әнди өзәң билисән, бизниң бу саһада азду-тола тәҗрибимиз бар. Шуңлашқа болса керәк, һәр нәрсини җай-җайиға орунлаштуруш, концертниң сценарий муәллипи вә режиссери Әзиз Сәйпитулла, актерлар Алимҗан Бавдинов, Бәхитҗан Савурҗанов, Мурат Әйсаров, Рахман Мухпулов, Дилшат Зайир, Бәхтияр Имран вә аваз оператори Муһит Тохтахунов билән «Best dey» видеостудиясиниң әзалириниң бир-бирини қоллап-қувәтлиши түпәйли ишимиз биз ойлиғандинму чапсан вә көңүлдикидәк әмәлгә ашти. Әнди униң баһасини беридиған йәнә шу бизниң тамашибинлиримиз, дәп ойлаймән.

Әлвәттә, бүгүнки заманда мундақ ишниң һөддисидин ялғуз чиқиш асан әмәс. Шу сәвәптин, пурсәттин пайдилинип, «Йеңи иш башлапсиләр, ишиңлар оңушлуқ болсун» дегән нийәттә бизни қоллап-қувәтлигән «Султан сарай» ресторaниға (рәһбири Азат Абдуллаев), «Техноград» җавапкәрлиги чәкләнгән йолдашлиғиға (мудири Билал Һошуров), «Пәрваз» иҗрачилар бирләшмисигә, «R&R» әрләр кийим-кечәк дукиниға, оранжировщик Ризайдин Сейитовқа вә «Долан» уйғур миллий уссул ансамблиға (рәһбири Бәхтияр Имран) миннәтдарлиғимизни изһар қилимиз.

Интернет тори арқилиқ дуниядики пүткүл уйғур әһлигә һәқиқий йеңижиллиқ соға һәдийә қилған сәнъәткарларниң ишиға утуқ тиләп, иҗадийитиниң техиму өрлишигә тиләкдашлиқ билдүримиз.

Спорт

Шәһәр чемпиони аталди

Мәшүр САСИҚОВ,
«Уйғур авази»

Пандемия һәммимизниң алдин-ала түзгән талай иш-режилиримизни өзгәртишкә мәҗбур қилди. Буниңдин тәҗрибилик мәшиқләндүргүчи Дилшат Насировниң шагиртлириму истисна әмәс. Униң «ADF» командиси мошу жилниң январь ейида өткән Алмута шәһәрлик чемпионатта чемпион аталсиму, уларни мукапатлаш бүгүнгә қәдәр задила буйримиған еди.

Йеқинда чемпионатниң баш уюштурғучиси, миллий категориялик судья Рустәм Өмәров футболчиларниң мәйданиға келип, уларни тәнтәнилик мукапатлап қайтти. Судья сөзиниң бешида яш футболчиларға иллиқ тиләклирини ейтип, келәчәктә оқуштиму, спорттиму чоң утуқларға йетишигә тиләкдашлиқ билдүрди. Шундақла у шәһәр вә вилайәттин болуп 16 команда арисида чемпион атилишниң асан әмәслигини тәкитләп, бу биринчидин яшларниң футболға дегән иштияқиниң жуқури екәнлигини көрсәтсә, иккинчидин уларни шу дәриҗигә йәткүзгән мәшиқләндүргүчиниң тәҗрибиси билән маһаритиниң нәтиҗиси екәнлигини тәкитләп, дәсләп 2003 – 2004, андин 2005 – 2006-жиллири туғулған футболчиларни сәмимий тәбрикләп, уларға медальларни тапшурди.

Бу күни оюнларда қазиларниң көзигә чүшүп, «Әң яң яхши һуҗумчи» намиға муйәссәр болған Рият Һакимҗанов билән Мурат Бауыржан Пәхрий ярлиқ вә мәхсус соғилар билән тәғдирләнди. Әнди уюштурғучилар чемпионларниң «дәрдини» тола тартқан мәшиқләндүргүчини мукапатлашниму ядидин чиқармапту. Рустәм Өмәров яш чемпионларниң гүлдүрлигән алқишлири астида Дилшат Насировни баһалиқ қол саати билән мукапатлиди.

ГЕЗИТНИҢ ТӘСИСЧИСИ ҺӘМ НӘШИР ҚИЛҒУЧИСИ: “ҚАЗАҚ ГАЗЕТТЕРІ” ҖАВАПКӘРЛИГИ ЧӘКЛӘНГӘН ЙОЛДАШЛИҒИ

Баш мудир — Муһәррирләр кеңишиниң рәиси Шәмшидин ПАТТЕЕВ

Уйғур авази

Баш муһәррир Ершат ӘСМӘТОВ

қобулхана 272-87-30, kaz_gazeta@mail.ru.

“Уйғур авази” гезитида елан қилинған материалларниң муәллиплик һоқуқи “Қазақ газеттері” җавапкәрлиги чәкләнгән йолдашлиғиға мәнсүп.

Бизниң адресимиз: 050013, Алмута шәһири, Желтоқсан кочиси, 175-өй, 4-қәвәт.

Телефонлар: қобулхана 261-79-73; 267-39-96

Электрон почтимиз: u_avazi@mail.ru

uyguravazi.kazgazeta.kz

“Уйғур авази” – индекси 65357, җумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит, һәптисигә бир қетим – пәйшәнбә күни чиқиду.

Ройхәткә елиш гуванамиси №17004-Г. Қазақстан Җумһурийити Әхбарат вә коммуникацияләр министрлигиниң Әхбарат комитети тәрипидин 2018-жили 28-март күни берилгән.

Гезит “УЙҒУР АВАЗИ” редакциясиниң компьютер мәркизидә терилди вә сәһипиләнди.

“Дәуір” җумһурийәтлик полиграфиялик нәшрият комплекси ҖЧЙниң басмиханисида бесилди.

Алмута шәһири, Ш.Қалдаяқов кочиси, 17. Тел: 273-50-53

Гезитимиз сәһипилиридә бесилған мақалилар муәллиплириниң мәвқәси редакция мәвқәси болуп һесапланмайду. Редакциягә кәлгән материаллар егисигә қайтурулмайду вә уларға җавап берилмәйду.

Қолязма қобул қилинмайду. Редакциягә әвәтилгән материаллар компьютерда терилгән болуши шәрт вә үч бәттин ашмаслиғи керәк.

Новәтчи муһәррир Мәшүр САСИҚОВ.

4 басма тавақ М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 Буйрутма 1701 Тарилиши 16123 нусха